

Onsdagen den 16 maj

Kl. 10.00

Onsdagen den

16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

§ 1 Justerades protokollet för den 8 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades motionerna

nr 1990 till finansutskottet,

nr 1991 till skatteutskottet,

nr 1992 till finansutskottet,

nr 1993 punkten 4 till skatteutskottet och i övrigt till finansutskottet,

nr 1994 till finansutskottet,

nr 1995 punkten 1 till skatteutskottet och i övrigt till finansutskottet,

nr 1996 till skatteutskottet,

nr 1997 och 1998 till finansutskottet samt

nr 1999 till skatteutskottet.

§ 3 Föredrogs, men bordlades åter skatteutskottets betänkanden nr 37 och 40, kulturutskottets betänkande nr 26 samt civilutskottets betänkanden nr 18--20.

§ 4 Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

Föredrogs försvarsutskottets betänkande nr 16 med anledning av dels propositionen 1973:1 angående anslag m. m. för budgetåret 1973/74 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner, dels propositionen 1973:75 angående vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret jämte motioner.

Herr TALMANNEN yttrade:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Punkten 1 (det militära försvarets och civilförsvarets fortsatta inriktning)

I propositionen 1973:1 bilaga 6 hade Kungl. Maj:t (s. 8--34 i utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 3 januari 1973) föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer för det militära försvarets och civilförsvarets fortsatta inriktning som departementschefen angett.

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

beträffande säkerhets- och försvarspolitiken
1973:1125 av herr Wedén (fp), såvitt nu var i fråga,

beträffande det militära försvarets utveckling
1973:1115 av herr Hermansson m. fl. (vpk) i vilken hemställts att riksdagen skulle uttala sig för

1. en försvarsordning byggd på folkförsvarets principer, bestående av ett territorialförsvar av lokala och mobila enheter samt ett gränsförsvar,
2. att satsningen på Viggen-projektet avbröts,
3. att militärutgifterna under budgetåret 1973/74 nedtrappades med minst 2 000 miljoner kronor,
4. att samtliga militära utgifter uppfördes under 6:e huvudtiteln,

1973:1121 av herr Petersson i Gäddvik (m) och herr tredje vice talmannen Virgin (m) i vilken hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t på nytt framhöll vikten av att de nu så angelägna rationaliseringsåtgärderna underlättades, i första hand genom tillhandahållande av rörlig kredit för kapitalkrävande investeringar.

1973:1125 av herr Wedén (fp) såvitt avsåg hemställan att riksdagen beträffande de allmänna riktlinjerna för det militära försvarets inriktning godkände vad i motion anförts, innebärande bl. a. en höjning av planeringsramen beträffande det militära försvaret för perioden 1973/74 till 1977/78 i jämförelse med regeringens förslag från 34 520 miljoner kronor i prisläget februari 1972 till 36 000 miljoner kronor,

1973:1663 av herr Bohman m. fl. (m) i vilken, med hänvisning till motionen 1973:241, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen skulle besluta

1. att för perioden 1973/74–1977/78 godkänna en planeringsram för det militära försvaret om 36 245 miljoner kronor i prisläget februari 1972, innebärande en höjning med 1 725 miljoner kronor,

2. att tilldela försvarets myndigheter en rörlig kredit att användas för rationaliseringsinvesteringar och att återbetalas med hjälp av rationaliseringsvinsterna,

1973:1666 av herr Wedén (fp) såvitt avsåg hemställan att riksdagen skulle besluta

1. att godkänna vad i motionen anförts beträffande det militära försvarets inriktning och att för perioden 1973/74 till 1977/78 godkänna en planeringsram för detsamma om 36 090 miljoner kronor i prisläget februari 1972, innebärande en höjning i jämförelse med regeringens förslag om 1 570 miljoner kronor,

2. att av Kungl. Maj:t begära förslag till höstriksdagen beträffande en rörlig kredit till försvarets myndigheter.

beträffande civilförsvarets utveckling

1973:897 av herr Lindkvist och fru Theorin (s)

1973:1125 av herr Wedén (fp), såvitt nu var i fråga,

beträffande priskompensation för det militära försvaret och civilförsvaret

1973:635 av herr Enskog m. fl. (fp, c) såvitt avsåg hemställa att riksdagen beslutade att uppdra åt Kungl. Maj:t att framlägga förslag om en ny priskompensation i stället för nu tillämpat nettoprisindex,

1973:1125 av herr Wedén (fp) såvitt avsåg hemställa att riksdagen skulle för det första bifalla regeringens förslag beträffande anvisningar till prisregleringar för det militära försvaret och civilförsvaret för budgetåret 1973/74, för det andra anhålla om ytterligare prisregleringsanslag för budgetåret 1972/73 på tilläggsstat på grund av den ofullständiga täckningen enligt nu gällande regler för innevarande budgetår samt för det tredje anhålla om tillsättande av snabbutredning beträffande pris- och lönekompensationssystemet för försvaret i enlighet med i motionen angivna riktlinjer,

1973:1663 av herr Bohman m. fl. (m) såvitt avsåg hemställa att riksdagen skulle besluta att full ersättning för inträffade pris- och kostnadsstegringar skulle utgå i enlighet med vad som angivits i motionen samt

1973:1666 av herr Wedén (fp) såvitt avsåg hemställa att riksdagen skulle besluta att hos Kungl. Maj:t begära förslag till höstriksdagen beträffande ett bättre priskompensationssystem.

Utskottet hemställde

A. beträffande säkerhets- och försvarspolitiken

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1125 såvitt avsåg anhållan om viss information,

2. att riksdagen godkände de riktlinjer som departementschefen angett,

B. beträffande det militära försvarets inriktning

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1115,

2. att riksdagen i fråga om rörlig kredit för investeringar i rationaliseringssyfte med anledning av motionerna 1973:1121, 1973:1663 och 1973:1666, sistnämnda båda motioner i denna del, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

3. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionerna 1973:1125, 1973:1663 och 1973:1666 i denna del godkände de riktlinjer för det militära försvarets fortsatta inriktning som departementschefen angett,

C. beträffande civilförsvarets inriktning

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:897,

2. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1973:1125 i denna del godkände de riktlinjer för civilförsvarets fortsatta inriktning som departementschefen angett,

D. att riksdagen beträffande priskompensation för det militära

Nr 88

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

försvaret och civilförsvaret skulle avslå motionerna 1973:635, 1973:1125, 1973:1663 och 1973:1666 i denna del.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande det militära försvarets fortsatta inriktning av herr Petersson i Gäddvik (m) och herr tredje vice talmannen Virgin (m) som ansett att utskottet under B 3 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna 1973:1125, 1973:1663 och 1973:1666 i denna del som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om det militära försvarets fortsatta inriktning,

2. beträffande priskompensation för det militära försvaret och civilförsvaret av herrar Petersson i Gäddvik (m), Gustafsson i Stenkyrka (c), Enskog (fp), Pettersson i Kvänum (c), Öhvall (fp) och Glimmér (c) samt herr tredje vice talmannen Virgin (m) som ansett att utskottet under D bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionerna 1973:635, 1973:1125, 1973:1663 och 1973:1666 i denna del som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

Punkten 2 (ramberäkningar för budgetåret 1973/74 m. m.)

I propositionen 1973:1 bilaga 6 (s. 35–50) hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

1. för budgetåret 1973/74 fastställa utgiftsramen för det militära försvaret till 7 381 945 000 kronor och för civilförsvaret till 136 810 000 kronor,

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att vid behov medge överskridande av civilförsvarets utgiftsram för budgetåret 1973/74 med ett belopp av högst 8 000 000 kronor för att fullfölja gjorda åtaganden beträffande bidrag till skyddsrummbyggnad m. m.,

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att justera utgiftsramarna för det militära försvaret och civilförsvaret för budgetåret 1973/74 på grund av över- eller underutnyttjande av utgiftsramarna för budgetåret 1972/73,

4. bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad departementschefen anfört under budgetåret 1973/74 medge överskridande av utgiftsramarna för det militära försvaret och civilförsvaret om det behövdes av beredskaps- eller konjunkturskäl,

5. godkänna vad departementschefen förordat beträffande förmåner åt värnpliktiga,

6. anta det vid propositionen 1973:1 bilaga 6 fogade förslaget till lag om ändring i familjebidragsförordningen (1946:99),

7. medge att det senast för budgetåret 1967/68 anvisade investeringsanslaget Markförvärv för nya förlägnings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente fick disponeras även under budgetåret 1973/74.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

Nr 88

Onsdagen den
16 maj 1973

*Vissa organisa-
tions- och anslags-
frågor m. m. rör-
ande försvaret*

beträffande det militära försvaret

1973:635 av herr Enskog m. fl. (fp, c) såvitt avsåg hemställa att riksdagen beslutade att uppdra åt Kungl. Maj:t

1. att, om det av sysselsättningskäl visade sig nödvändigt, på tilläggsstat framlägga förslag om ytterligare medel för materielbeställningar utan återbetalningsskyldighet intill ett belopp av 100 miljoner kronor,

2. att under ett år inskränka repetitionsutbildningen, medförande en besparing på ca 80 miljoner kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag,

3. att använda inbesparade ca 80 miljoner kronor för nödvändig materielanskaffning,

1973:1125 av herr Wedén (fp) såvitt avsåg hemställa att riksdagen för budgetåret 1973/74 fastställde utgiftsramen för det militära försvaret till 7 482 miljoner kronor, innebärande ett med 100 miljoner kronor förhöjt belopp i jämförelse med regeringens förslag,

1973:1663 av herr Bohman m. fl. (m) såvitt avsåg hemställa att riksdagen skulle besluta att för budgetåret 1973/74 fastställa utgiftsramen för det militära försvaret till 7 578 miljoner kronor, innebärande en ökning av basbeloppet med 206 miljoner kronor,

1973:1666 av herr Wedén (fp) såvitt avsåg hemställa att riksdagen skulle besluta att för budgetåret 1973/74 fastställa utgiftsramen för det militära försvaret till 7 482 miljoner kronor, innebärande en ökning av basbeloppet med 100 miljoner kronor,

beträffande civilförsvaret

1973:1124 av herr Strindberg m. fl. (m, c) i vilken hemställts att riksdagen beslutade fastställa utgiftsramen för civilförsvaret till 128,2 miljoner kronor för budgetåret 1973/74,

1973:1125 av herr Wedén (fp) såvitt avsåg hemställa att riksdagen för budgetåret 1973/74 fastställde utgiftsramen för civilförsvaret till 150 miljoner kronor, innebärande ett i jämförelse med regeringens förslag med 13 miljoner kronor förhöjt belopp,

1973:1666 av herr Wedén (fp) såvitt avsåg hemställa att riksdagen skulle besluta att för civilförsvaret fastställa en utgiftsram om 141 miljoner kronor, innebärande en ökning i jämförelse med regeringens förslag om 4 miljoner kronor, samt

i fråga om förbättrade värnpliktsförmåner

1973:638 av herr Svanström m. fl. (c).

Utskottet hemställde

A. beträffande ramberäkningen för det militära försvaret

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

1. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionerna 1973:1125, 1973:1663 och 1973:1666 denna del för budgetåret 1973/74 fastställde utgiftsramen för det militära försvaret till 7 381 945 000 kronor,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:635 såvitt avsåg uppdrag åt Kungl. Maj:t att föreslå medel på tilläggsstat för budgetåret 1973/74,

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:635 såvitt avsåg uppdrag åt Kungl. Maj:t att omfördela ca 80 miljoner kronor från repetitionsutbildning till materielanskaffning,

B. beträffande ramberäkningen för civilförsvaret

1. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionerna 1973:1124, 1973:1125 och 1973:1666, sistnämnda båda motioner i denna del, fastställde utgiftsramen för civilförsvaret till 136 810 000 kronor,

2. att riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att vid behov medge överskridande av civilförsvarets utgiftsram för budgetåret 1973/74 med ett belopp av högst 8 000 000 kronor för att fullfölja gjorda åtaganden beträffande bidrag till skyddsrummbyggnad m. m.,

C. beträffande jämkning av utgiftsramar

1. att riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att justera utgiftsramarna för det militära försvaret och civilförsvaret för budgetåret 1973/74 på grund av över- eller underutnyttjande av utgiftsramarna för budgetåret 1972/73,

2. att riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att i enlighet med vad departementschefen anfört under budgetåret 1973/74 medge överskridande av utgiftsramarna för det militära försvaret och civilförsvaret om det behövdes av beredskaps- eller konjunkturskäl,

D. beträffande förbättrade värnpliktsförmåner

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:638,

2. att riksdagen godkände vad departementschefen förordat,

3. att riksdagen skulle anta det vid propositionen 1973:1 bilaga 6 fogade förslaget till lag om ändring i familjebidragsförordningen (1946:99),

E. att riksdagen beträffande utnyttjande av äldre anslag medgav att det senast för budgetåret 1967/68 anvisade investeringsanslaget Markförvärv för nya förläggnings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente disponerades även under budgetåret 1973/74.

Reservationer hade avgivits

3. beträffande ramberäkningen för det militära försvaret av herr Petersson i Gäddvik (m) och herr tredje vice talmannen Virgin (m) som ansett att utskottet under A 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1663 i denna del samt med anledning av Kungl. Maj:ts förslag, motionen 1973:1125 och motionen 1973:1666, båda motionerna i denna del, för budgetåret 1973/74 fastställde utgiftsramen för det militära försvaret till 7 587 945 000 kronor, varav 7 109 590 000 kronor utgjorde basbelopp i prisläge februari 1972,

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

4. beträffande ramberäkningen för det militära försvaret av herrar Gustafsson i Stenkyrka (c), Enskog (fp), Pettersson i Kvänum (c), Öhvall (fp) och Glimnér (c) som ansett att utskottet under A 2-3 bort hemställa,

2. att riksdagen med bifall till motionen 1973:635 i denna del som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om beställningsbemyndigande och medel på tilläggsstat för beställningar av materiel till det militära försvaret,

3. att riksdagen med bifall till motionen 1973:635 i denna del som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om en omfördelning av medel från repetitionsutbildning till materielanskaffning för det militära försvaret,

5. beträffande ramberäkningen för civilförsvaret av herr Petersson i Gäddvik (m) och herr tredje vice talmannen Virgin (m) som ansett att utskottet under B 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1124 och med anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna 1973:1125 och 1973:1666 i denna del fastställde utgiftsramen för civilförsvaret till 139 410 000 kronor, varav 128 240 000 kronor utgjorde basbelopp i prisläge februari 1972.

Punkten 10 (arméförbandens inriktning för perioden 1973/74-1977/78)

Kungl. Maj:t hade genom propositionen 1973:1 bilaga 6 (s. 58-64) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad departementschefen anfört om den fortsatta inriktningen av huvudprogrammet Arméförband.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

beträffande inriktningen i stort

1973:1125 av herr Wedén (fp) såvitt avsåg hemställan att riksdagen beslutade om den fortsatta inriktningen av huvudprogrammet Arméförband i enlighet med vad som i motionen angivits (och i samband därmed till ledning och förbandsverksamhet anvisade ett förslagsanslag av 1 651 000 000 kronor, vilket innebar en besparing med 80 miljoner kronor i jämförelse med regeringens förslag),

1973:1663 av herr Bohman m. fl. (m) såvitt avsåg hemställan att riksdagen skulle besluta att godkänna den fortsatta inriktningen av huvudprogrammet i enlighet med vad i motionen angivits,

beträffande hemvärdet

1973:634 av herr Karl Bengtsson i Varberg (fp) i vilken hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att hemvärnssamariterna snarast försägs med nödvändig beklädnadsutrustning,

1973:1119 av herr Oskarson m. fl. (m, s) i vilken hemställts att riksdagen beslutade att hos Kungl. Maj:t anhålla att åtgärder vidtogs för att hemvärdet, främst samariterna, tilldelades materiel och utrustning i

Onsdagen den
16 maj 1973

*Vissa organisa-
tions- och anslags-
frågor m. m. rör-
ande försvaret*

enlighet med de riktlinjer som angetts i motionen,

1973:1666 av herr Wedén (fp) såvitt avsåg hemställan att riksdagen skulle besluta att av Kungl. Maj:t begära förslag till höstriksdagen om en förbättring av hemvärnets utrustning.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med avslag på motionerna 1973:1125 och 1973:1663 i denna del godkände den inriktning för arméförbandens utveckling under perioden 1973/74--1977/78 som departementschefen angett,

2. att riksdagen angående utrustning till hemvärdnet skulle avslå motionerna 1973:634, 1973:1119 och 1973:1666, sistnämnda motion i denna del.

Reservation hade avgivits

6. beträffande arméförbandens inriktning för perioden 1973/74--1977/78 av herr Petersson i Gäddvik (m) och herr tredje vice talmannen Virgin (m) som ansett att utskottet bort hemställa,

1. att riksdagen med anledning av vad departementschefen anført och motionerna 1973:1125 och 1973:1663 i denna del som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført om inriktningen för arméförbandens utveckling under perioden 1973/74--1977/78,

2. att riksdagen angående utrustning till hemvärdnet med anledning av motionerna 1973:634, 1973:1119 och 1973:1666, sistnämnda motion i denna del, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført.

Punkten 12 (Arméförband: Materielanskaffning)

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1973:75 under punkten B 2 (s. 40--44 i utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 16 februari 1973) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att beställningar av materiel m. m. för arméförband fick läggas ut inom en kostnadsram av 850 000 000 kronor, dels till Arméförband: Materielanskaffning för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 536 900 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1973:1623 av herr Oskarson (m) vari hemstälts att riksdagen beslutade att anslå 5 miljoner kronor för uniformsutrustning till hemvärnssamariter och hemvärnslottor.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att medge att beställningar av materiel m. m. för arméförband fick läggas ut inom en kostnadsram av 850 000 000 kronor,

2. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1973:1623 till Arméförband: Materielanskaffning för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 536 900 000 kronor.

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

Reservation hade avgivits

7. beträffande hemvärnets utrustning av herr Petersson i Gäddvik (m) och herr tredje vice talmannen Virgin (m) som – vid bifall till reservationen nr 3 – ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1623 och med anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Arméförband: Materielanskaffning för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 541 900 000 kronor.

Punkten 15 (marinförbandens inriktning för perioden 1973/74–1977/78)

Kungl. Maj:t hade genom propositionen 1973:1 bilaga 6 (s. 74–79) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad departementschefen anfört om den fortsatta inriktningen av huvudprogrammet Marinförband.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1973:1125 av herr Wedén (fp) såvitt avsåg hemställa att riksdagen beslutade om den fortsatta inriktningen av huvudprogrammet Marinförband i enlighet med i motionen anförda riktlinjer,

1973:1663 av herr Bohman m. fl. (m) såvitt avsåg hemställa att riksdagen skulle besluta att godkänna den fortsatta inriktningen av huvudprogrammet i enlighet med vad i motionen angivits.

Utskottet hemställde

att riksdagen med avslag på motionerna 1973:1125 och 1973:1663 i denna del godkände den inriktning för marinförbandens utveckling under perioden 1973/74–1977/78 som departementschefen angett.

Reservation hade avgivits

8. beträffande marinförbandens inriktning för perioden 1973/74–1977/78 av herr Petersson i Gäddvik (m) och herr tredje vice talmannen Virgin (m) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med anledning av vad departementschefen anfört och motionerna 1973:1125 och 1973:1663 i denna del som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om inriktningen för marinförbandens utveckling under perioden 1973/74–1977/78.

Punkten 20 (flygvapenförbandens inriktning för perioden 1973/74–1977/78)

Kungl. Maj:t hade genom propositionen 1973:1 bilaga 6 (s. 89–94) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad departementschefen anfört om den fortsatta inriktningen av huvudprogrammet Flygvapenförband.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

beträffande inriktningen i stort

1973:1125 av herr Wedén (fp) såvitt avsåg hemställa att riksdagen beslutade om den fortsatta inriktningen av huvudprogrammet Flygvapenförband i enlighet med vad som i motionen angivits,

1973:1663 av herr Bohman m. fl. (m) såvitt avsåg hemställa att

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

riksdagen skulle besluta att godkänna den fortsatta inriktningen av huvudprogrammet i enlighet med vad i motionen angivits,

beträffande studier av ett eventuellt nytt flygplan efter 37 Viggen

1973:1664 av herr Hermansson m. fl. (vpk) såvitt avsåg hemställa att studierna för ett eventuellt nytt flygplan efter 37 Viggen avbröts (och att forskningsanslaget till flygvapenförbanden nedräknades med minst den i propositionen för studier till ett eventuellt nytt flygplan redovisade summan om 4 000 000 kronor för budgetåret 1973/74).

Utskottet hemställde

att riksdagen med avslag på motionerna 1973:1125, 1973:1663 och 1973:1664 i denna del godkände den inriktning för flygvapenförbandens utveckling under perioden 1973/74--1977/78 som departementschefen angett.

Reservation hade avgivits

9. beträffande flygvapenförbandens inriktning för perioden 1973/74--1977/78 av herr Petersson i Gäddvik (m) och herr tredje vice talmannen Virgin (m) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med anledning av vad departementschefen anfört och motionerna 1973:1125 och 1973:1663 i denna del samt med avslag på motionen 1973:1664 i denna del som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om inriktningen för flygvapenförbandens utveckling under perioden 1973/74--1977/78.

Punkten 24 (Flygvapenförband: Forskning och utveckling)

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1973:75 under punkten D 4 (s. 53--56) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att forskning och utveckling för flygvapenförband fick beställas inom en kostnadsram av 286 700 000 kronor, dels till Flygvapenförband: Forskning och utveckling för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 391 600 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1973:1664 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari i denna del hemställts att forskningsanslaget till flygvapenförbanden nedräknades med minst den i propositionen för studier till ett eventuellt nytt flygplan redovisade summan om 4 000 000 kronor för budgetåret 1973/74.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att medge att forskning och utveckling för flygvapenförband fick beställas inom en kostnadsram av 286 700 000 kronor,

2. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1973:1664 i denna del till Flygvapenförband: Forskning och utveckling för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 391 600 000 kronor.

Onsdagen den
16 maj 1973

*Vissa organisations-
och anslags-
frågor m. m. rörande försvaret*

I propositionen 1973:75 hade Kungl. Maj:t under punkten III 1 (s. 98—103) föreslagit riksdagen att medge att Bodens garnisons skjutfält vid Kusträsk utvidgades i enlighet med vad departementschefen angett.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1973:1664 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari i denna del hemställts att riksdagen skulle avslå Kungl. Maj:ts förslag om utvidgning av skjutfältet i Kusfors.

Utskottet hemställde

att riksdagen med avslag på motionen 1973:1664 i denna del medgav att Bodens garnisons skjutfält vid Kusträsk utvidgades i enlighet med vad departementschefen angett.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Låt mig börja med att citera ur det betänkande som vi nu behandlar:

”För att denna” — vårt lands — ”neutralitetspolitik skall vara trovärdig och realistisk måste den genomföras med stabil politisk inriktning och med stöd av ett totalförsvaret som är avpassat och uppbyggt för att värna vårt oberoende, i första hand genom att vara fredsbevarande. Tilltron till neutralitetspolitiken kräver att hela landet kan försvaras och att försvaret kan avpassas till skilda lägen och möta olika hot och angripare. — — — Totalförsvaret bör vara så organiserat att det står klart för en angripare att han kommer att möta folkets samlade motstånd.”

Detta slogs fast av förra årets riksdag, och det råder enighet i försvarsutskottet om detta vilket framgår av utskottets betänkande nr 16.

Enligt en i dagarna publicerad enkät vill också svenska folkets stora flertal att vårt land skall ha ett starkt försvar. Ett observandum i enkäten borde vara nedgången i försvarsviljan bland ungdomen. Har samhället i allmänhet och skolan i synnerhet på ett riktigt sätt klargjort totalförsvarets viktiga funktion att långsiktigt vara ett värn för vår frihet och för en fredlig utveckling i vår del av världen?

Statsrådet Sven Andersson gör i årets statsverksproposition den bedömningen att det inträtt en situation som kan innebära förutsättningar för att uppnå ett mera varaktigt tillstånd av avspänning och samarbete i Europa. Statsrådet anser vidare att sannolikheten för ett krig i Europa nu är liten. Men han framhåller i meningens efter att av detta kan man inte dra slutsatser om hur sannolikheten för krig blir i framtiden.

Utskottet har samma uppfattning och fastslår att bedömningen av krigsrisker och politisk utveckling med rimlig grad av säkerhet endast kan avse en relativt nära framtid och därför inte bör läggas till grund för den långsiktiga försvarsplaneringen. En anpassning till vad som sker på längre sikt kan man endast göra genom att beakta skilda, var för sig tänkbara och rimliga utvecklingar.

Det är tyvärr så att avspänningstendenserna i Europa ännu inte tagit sig uttryck i någon minskning av de militära maktmedlen. Under de sista dagarna har vi fått ytterligare belägg för det genom vad vi kunnat läsa i

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisat-
tions- och anslags-
frågor m. m. rö-
rande försvaret

SIPRI:s senaste årsbok.

Statsrådet Alva Myrdal har också i en skrift, "Spelet om nedrustning-
en", där förordet är daterat i januari i år, sökt göra en summering av tio
års nedrustningsförsök. Underrubriker i skriften är t. ex. "Den ständigt
ökande upprustningen" och "De misslyckade nedrustningsförsökens
historia". Skriften bör läsas av alla som önskar bilda sig en realistisk
uppfattning om det aktuella militärpolitiska läget i världen.

Alva Myrdal är en av de svenska politiker som sysslat mest med frågor
som gäller ländernas upprustning och nedrustning. Alva Myrdal tror inte
på talet om nedrustning i världen. Ändå vill andra politiker använda
nedrustningen som argument för att begränsa vårt eget försvar. Inom
moderata samlingspartiet är vi överens med Alva Myrdal då hon
avslutningsvis skriver: "Vad vi behöver är ett FN, som är uppbyggt som
ett tekniskt sett mycket mer kompetent organ – uppbyggt också på ett
ökat ömsesidigt förtroende mellan dess medlemmar – för att effektivt
motverka vapnens, krigens och våldets mäktiga krafter som nu griper
omkring sig i vår värld." Detta tänkta FN ser inte Alva Myrdal som en
realitet inom överskådlig tid. Det är säkerligen bl. a. därför som det sista
kapitlet i skriften har rubriken "Hopp mot bättre vetande – avslutande
anmärkningar".

Tyvärre nödgas nog alla instämma i Alva Myrdals bittra slutsats, anförd
i skriften: "För stormakterna har nedrustning blivit ett objekt för
super-försäljningsteknik – i själva verket för att få de mindre nationerna
att acceptera restriktioner som de själva, åtminstone hittills, inte varit
villiga att acceptera."

Både SIPRI:s årsbok och Alva Myrdals skrift ger belägg för att, hur
varma förhoppningar man än vill ha om framgång för strävandena mot
avspänning och verklig avrustning, är det dock nödvändigt för en liten
alliansfri stat att ständigt vara medveten om de framtida riskerna och
handla därefter.

Det gäller för vårt lands ansvariga politiker att även i vad som ytligt
sett kan synas som avspänningstider vilja och våga klargöra för svenska
folket att utveckling och anskaffning av försvarsmateriel liksom utbild-
ning av personal, som på ett effektivt sätt skall använda materielen, tar
många år; att ett fullgott värn för vår säkerhet är ett långsiktigt arbete,
eller med andra ord att *ovissheten om framtiden* kräver fortlöpande
försvarsansträngningar för att ge trygghet för kommande år.

Herr talman! Det torde numera inte finnas några delade meningar om
att det försvarsbeslut för de närmaste fyra fem åren som socialdemokra-
terna med kommunisternas röststöd genomdrev förra året innebär en
fortgående nedgång i vår försvarsförmåga. Försvarets problem i dag är att
anpassa sig till en sjunkande ekonomisk nivå och att genom snabba
besparingar göra det möjligt att upprätthålla en viss handlingsfrihet
beträffande det försvar som kommer att finnas kvar på 1980-talet. För
detta mycket besvärliga omställningsarbete finns det inga långsiktiga
planer. Alla de kostnadsnivåer som på begäran av regeringen utreddes
som grund för den senaste försvarsutredningen och för förra årets
försvarsbeslut hade högre kostnadsramar. Inte heller till detta års
försvarsbeslut har man hunnit få fram ett fullgott operativt underlag

Onsdagen den
16 maj 1973

*Vissa organisa-
tions- och anslags-
frågor m. m. rö-
rande försvaret*

byggt på föreslagen anslagsnivå. ÖB anser sig dock kunna konstatera att planeringen, så långt den nu hunnit, entydigt visar på en avsevärt minskad krigsorganisation. Vid 1980-talets början har de viktigaste krigsorganisatoriska enheterna reducerats med ca 50 procent av nuvarande antal, i vissa fall ännu mer.

ÖB framhåller vidare att försvarets krigsavhållande effekt successivt avtar. Möjligheten att avvärja invasion minskar. Riskerna för överraskande anfall ökar.

Den minskade materielanskaffningen medför också på sikt att möjligheterna att inom landet utveckla och producera tekniskt kvalificerad försvarsmateriel reduceras. Även detta är allvarligt för ett alliansfritt land som vårt.

Utöver den alltför låga planeringsramen anser överbefälhavaren att nuvarande priskompensationssystem, nettoprisindex, behöver omprövas. Han säger att utvecklingen av löner och priser har lett till en sådan sänkning av köpkraften att programplaneringen inte kan genomföras med tidigare studier och utredningar som grund. Möjlighet att uppnå balans mellan försvarsbeslutets ambitioner och tilldelade ekonomiska resurser bedöms inte föreligga, och det militära försvarets mål och uppgifter samt sättet för invasionsförsvaret måste omprövas från grunden.

Vi inom moderata samlingspartiet anser den beskrivningen realistisk, och då vi menar att nuvarande socialdemokratiska försvarsinriktning medför alltför stora risker för vårt lands frihet och oberoende, har vi i reservationer till betänkandet redogjort för våra förslag. Vi vet att många försvarskunniga och försvarsintresserade även utom vårt parti har samma mening. T. ex. har vi ju alla här i kammaren tillgång till årets motioner i den frågan av försvarsutredaren herr Wedén.

Moderata samlingspartiets representanter i försvarsutskottet har i reservationer framfört sina förslag beträffande det militära försvarets fortsatta inriktning för de närmaste fem åren och anslagsbehovet för det militära försvaret och för civilförsvaret under nästa budgetår. Våra förslag, som delvis är gemensamma med centerpartiet och folkpartiet, innebär bl. a. en begäran om ett bättre priskompensationssystem. Dessutom vill vi moderater ha en ökad repetitionsutbildning samt något större ekonomiskt planeringsutrymme. Vi begär att den femåriga planeringsramen vidgas från 34,5 miljarder kronor till 36,2 miljarder, främst därför att vår värnpliktsarmé skall ha tillgång till tidsenliga vapen i tillräcklig mängd även på 1980-talet. Den större trygghet och bättre handlingsfrihet som vi vill ha innebär för nästa budgetår att det militära försvarets utgiftsram ökas med 206 miljoner kronor och civilförsvarets utgiftsram med 2,6 miljoner. Mycket talar för att de här beloppen inte är rena utgiftsökningar för staten utan kan medföra besparingar på arbetsmarknadsutgifterna. Våra förslag beträffande t. ex. hemvärnet och civilförsvaret kommer senare i debatten att belysas av herr Oskarson.

I bilagor till det betänkande som vi nu behandlar kan avläsas försvarskostnadernas andel av bruttonationalprodukt och statsutgifter. Med hjälp av tabellerna kan man se att även moderata samlingspartiets förslag om förhöjda anslag till vårt lands totalförsvaret innebär att försvarets andel av bruttonationalprodukt och statsutgifter kommer att

vara sjunkande. Vi har också till andra anslag som underställts riksdagen föreslagit utgiftsminskningar som mer än väl uppväger våra ökade försvarsanslag.

Herr talman! En fråga som utskottet detta år mycket ingående har behandlat är frågan om priskompensation till försvaret. I ett system med årliga utgiftsramar och med bestämd inriktning av planeringen har sättet för beräkning av kompensationen för ändrade löner och priser stor vikt. I själva verket är kompensationsregeln av grundläggande betydelse för varje diskussion om försvarskostnaderna. Det är också grundläggande för hela försvarets långtidsplanering.

Enighet föreligger i utskottet om att nuvarande priskompensation enligt nettoprisindex inte ger full kompensation för löne- och prisförändringar. Enklast beskrivs detta med en bild, som jag nu visar för kammaren på TV-skärmen och som är tagen ur "Vårt Försvar" nr 2 år 1973.

Försvarsutgifterna tillåts för varje år öka i takt med ökningen av nettoprisindex. Men samtidigt är den verkliga prisökningen för försvaret snabbare än ökningen av detta index. Resultatet blir att försvarets köpkraft minskar för varje år. Enligt ÖB och företrädare för försvarsdepartementet beräknas denna minskning av köpkraften totalt uppgå till ca 1 300 miljoner kronor under nuvarande programplaneperiod, dvs. femårsperiod.

Tyvärr har det inte gått att uppnå enighet inom utskottet om sättet för att komma till rätta med problemet med den nuvarande bristfälliga kompensationsregeln. Moderater, centerpartister och folkpartister har enats om att begära att Kungl. Maj:t senast till nästa års riksdag framlägger ett förslag om förbättrat priskompensationssystem, som ger möjlighet till en meningsfull planering och som inte ställer ouppnåeliga rationaliseringskrav. Vi har övertygats om att detta kan ske om viljan finns.

Enligt vår mening innebär den nuvarande nettoprisindexkompensationen en smygande nedrustning. Nuvarande system rubbar allvarligt tilltron hos dem som arbetar inom försvaret och hos de i övrigt försvarsintresserade till regeringens vilja och förmåga att öppet inför svenska folket redovisa de allvarliga konsekvenserna av den minskade köpkraften hos försvarsanslagen — ett steg för steg svagare försvar trots de till synes ökande försvarskostnaderna.

Herr talman! När vi i riksdagen diskuterar försvar talar vi mest om pengar, och visst är försvaret och trovärdigheten hos vårt försvar beroende av hur mycket pengar vi ställer till försvarets förfogande.

Låt mig åter citera ur den enhälliga delen av betänkandet: "Upplysning om försvaret som samhällsfunktion bör bedrivas." Totalförsvaret är i högsta grad en samhällsfunktion, beslutad av svenska folkets valda representanter i riksdagen som ett skydd för vårt lands frihet och oberoende, även om ofred skulle uppstå i vår nära omvärld.

Jag och många med mig träffar ju försvarets folk på olika nivåer. Jag har ofta märkt att de känner sig utlämnade av politikerna, att de anser sig få använda alltför mycken tid för att försvara försvaret och sitt arbete inom försvaret.

Det har i alltför stora kretsar i vårt land skett en attitydförändring till

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

vårt lands försvar och till dem som arbetar med denna nödvändiga samhällsuppgift. Det har i dessa kretsar blivit "populärt" att vara negativ i tonen mot vårt lands försvar och mot de människor som arbetar med olika uppgifter inom försvaret. Man talar om "militären" som en särskild grupp medborgare. Det är vi politiker som har den ansvarsfulla och angelägna uppgiften att medverka till en ändring av denna utveckling. Vi måste med kraft arbeta för att allmänheten samt anställda och värnpliktiga inom försvarets olika grenar upplever totalförsvaret som betydelsefullt och arbetet för och inom försvaret som hedervärt.

I sin årsredovisning talar ÖB om behovet av åtgärder för att öka personalens arbetstillfredsställelse och motivation. Han nämner bekymmer med rutinerade instruktörer som ställs inför alltför stora uppgifter. Otillfredsställande utbildning medför risker för en negativ inställning från de värnpliktigas sida. ÖB anför att de disciplinära förhållandena måste förbättras och att en god fältdisciplin är grundläggande för krigsmaktens effektivitet i krig.

ÖB nämner också stora förluster av utbildningstid i samband med sjukankmälan och sjukskrivning. Om detta föreligger ju också drastiska beskrivningar från vissa förband, där det påvisas att under långa perioder ca 40 procent eller mera av kompaniernas värnpliktiga varit sjukskrivna.

Bristen på kunniga förbandsläkare är besvärande på många håll.

Jag hoppas att försvarsministern med kraft fullföljer arbetet med att förbättra den militära sjukvården och också beaktar kraven på välutbildad befäl i tillräckligt antal. Båda dessa saker är viktiga för att nå goda resultat med den förkortade värnpliktsutbildningen.

Det nya planerings- och budgetsystelet och dettas utformning och tillämpning hoppas jag också blir föremål för försvarsministerns fortlöpande intresse.

Det finns många exempel på önskemål om förenklingar i detta system, t. ex. när ÖB anför att "FPE-systemet måste förenklas och anpassas till minskade personella resurser". ÖB anser också att systemet på sikt efter fullt genomförd utbildning och när förenklade rutiner skapats bör vara ett värdefullt hjälpmedel i planerings- och budgetarbetet.

En mycket kunnig hög officer sade vid ett tillfälle inför försvarsutskottet (fritt återgivet):

"Jag ber att få sluta med en vädjan till försvarsutskottet. Det nya planerings- och budgeteringssystemet håller på att växa oss över huvudet. Papperskvaren bara ökar. För varje beslut krävs en omfattande dokumentation som ofta inte står i någon som helst proportion till ärendets vikt."

Även från personal på förbanden kommer kraven: Begränsa blankettfloran! Ändra inte men förenkla!

Jag vill erinra om att riksdagen då beslutet om det nya planerings- och ekonomisystelet togs underströk att administrativ enkelhet bör eftersträvas i systemet.

Herr talman! Med dessa citat och påpekanden har jag velat belysa den oro ... ja, i många fall kanske rent av misstrivsel — som finns hos alltför många på alltför många nivåer inom försvaret. Jag hoppas och tror att jag inte är ensam om att önska att försvarets anställda och de värnpliktiga

Onsdagen den
16 maj 1973

*Vissa organisa-
tions- och anslags-
frågor m. m. rö-
rande försvaret*

skall känna sin tjänst värderad och uppskattad. Vi politiskt verksamma och försvarsintresserade bör här känna vårt ansvar. Även detta bör ingå i den offentliga debatt om försvaret och dess förhållanden som många, bl. a. statsrådet Sven Andersson, sagt sig önska.

Mycket av oron kommer av de förändringar som försvarets folk naturligen märker mest då grundutbildningen avkortas, då repetitionsutbildningen inställes eller förkortas, då materielanskaffningen minskas och materielunderhållet eftersätts och det blir personalinskränkningar genom minskad eller förflyttad fredsorganisation.

Den oron kan vi i dagsläget inte göra mycket åt, men vi politiskt verksamma kan stödja försvarets folk och stärka försvarsviljan i landet genom att oftare än vi gör framhålla det starka totalförsvarets omistliga roll för att trygga självbestämmanderätt och fred i vårt land – ja, fred i vår del av Europa, om kriser och krigets faror ånyo skulle drabba vår världsdel.

Herr talman! Jag vill till sist yrka bifall till de reservationer vid försvarsutskottets betänkande nr 16 där herr Virgins och mitt namn förekommer.

Herr GUSTAFSSON i Stenkyrka (c):

Herr talman! Konsekvenserna av 1972 års försvarsbeslut kan ännu inte helt överblickas. Att säkerhetspolitiken i en värld av politiska spänningar och stora militära resurser även i fortsättningen skall bygga på alliansfrihet i fred och syfta till neutralitet i krig står klart, likaså att denna politik för att framstå som trovärdig måste genomföras med stabil politisk inriktning och med stöd av ett totalförsvär så respektingivande att det verkar fredsbevarande. Vårt land är en liten del i de globala sammanhangen. Men vårt läge, i skärningspunkten mellan öst och väst, ställer speciella krav på vår säkerhetspolitik.

Totalförsvaret bör vara så organiserat att det står klart för en angripare att han kommer att möta folkets samlade motstånd, säger utskottet i sitt betänkande. Förutsättningarna för folkets samlade motstånd är flera. Bl. a. måste försvarsviljan vara djupt förankrad. Från denna synpunkt är det ett glädjande resultat som återfinns i den undersökning som beredskapsnämnden för psykologiskt försvar nu har redovisat och som herr Petersson i Gäddvik också berört. Undersökningen visar att inte mindre än 73 procent av befolkningen anser att vi skall försvara oss vid ett konventionellt anfall.

Vårt lands militära försvars karaktär av folkförsvär understryks av att det bygger på den allmänna värnpliktens grund, att det ekonomiska försvaret och civilförsvaret vid behov kan omställa hela samhällssystemet till försvar samt inte minst därav att de frivilliga försvarsorganisationerna av olika slag visar större livaktighet än någonsin förr. Den relativa nedgång av den militära försvarskraften och beredskapen som tyvärr oundvikligen blir följderna av 1972 års försvarsbeslut understryker vikten av att vi i god tid kan erhålla förvarningar om förhållandena i vår omvärld, vilket kan ge oss tid för beredskapshöjningar om så skulle krävas. Detta förutsätter bl. a. en effektiv underrättelsetjänst. Från den synpunkten är det beklagligt med den debatt som för närvarande pågår

angående den s. k. informationsbyrån. Det är viktigt för ett demokratiskt land med en öppen debatt i olika frågor. Men klart är att om underrättelsetjänsten skall kunna fylla sin uppgift, så måste den omges med stor sekretess. Friheten får inte bli frihetens fiende.

Framtidsbilden är osäker. Detta säger oss att beredskap måste finnas gentemot olika utvecklingsalternativ. Några slutsatser av detta är bl. a. att försvaret snabbt måste kunna öka sin styrka om så krävs, att den svenska försvarsindustrin bör hållas intakt, att utbildningskapacitet måste finnas och att den ekonomiska beredskapen och civilförsvaret ägnas uppmärksamhet.

Av allt att döma kommer försvaret framöver att tilldelas en relativt sett mindre andel än nu av de samhällsekonomiska resurserna. Tillgångarna är begränsade, och självfallet kan inte försvarsfrågorna isoleras från budgetpolitiska realiteter, även om denna "försäkringspremie" förtjänar hög prioritet. Den säkerhetspolitiska bedömning som föreligger säger att framtiden visserligen som alltid är oviss men att ändå en tendens till avspänning och förhandlingar i Centraleuropa kan medge ett något större risktagande än tidigare beträffande det militära försvarets operativa styrka på kortare sikt. Självklart är att detta risktagande dock inte får bli så stort att inte handlingsfriheten bibehålles för att ånyo i en skärpt situation kunna öka försvarets styrka.

Utredningar av skilda slag pågår i syfte att åstadkomma besparingar och rationaliseringar i olika avseenden och för att en så stor del som möjligt av det tillgängliga utrymmet skall kunna disponeras för utbildning och materielanskaffning. Ett problem när det gäller personalminskningar är givetvis det rådande arbetsmarknadsläget. Det kan från hela samhällets synpunkt inte vara stor mening med att friställa människor som sedan inte kan erhålla annan sysselsättning.

I dessa sammanhang kan man inte bortse från försvarsindustrins problem. I en motion från centern och folkpartiet har denna fråga tagits upp. Vi föreslår att 80 miljoner utöver de besparingar som görs genom departementschefens förslag sparas på repetitionsutbildningssidan för att användas för materielanskaffning. Avsikten är därvid att denna nedgång av repetitionsutbildningen senare skall kunna återtas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen 4.

I nämnda motion nr 635 har också hemställts att riksdagen beslutar uppdra åt Kungl. Maj: att lägga fram förslag om en ny priskompensation i stället för nu tillämpat nettoprisindex. Till stöd för detta yrkande anföres att nuvarande priskompensationssystem inte täcker den faktiska prisutvecklingen inom försvarsområdet och, inte möjliggör en rationell planering med tillräcklig handlingsfrihet för framtiden. Detta är enligt min mening den för närvarande viktigaste – absolut viktigaste – frågan. Förutsättningen för att den långtidsplanering som nu sker enligt det nya systemet med perspektivplaner och programplaner etc. skall vara meningsfull är att de icke förutsebara störningarna i verksamheten inte blir så stora som nu är fallet och att inte statsmakterna ställer oöverstigliga rationaliseringskrav.

I reservationen 2 sägs att vi nu riskerar att få en planering som är

Nr 88

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

oekonomisk genom att vara dyr i förhållande till sitt värde och genom att inte kunna leda till en verksamhet som innebär god hushållning med anvisade medel. Vidare sägs att det finns en påtaglig risk för att planeringsarbetet kommer att te sig meningslöst för dem som ägnar sig åt det. Det kan tilläggas att försvaret i denna tid av alltför hastiga omställningar ändå måste ha rätt att ställa anspråk på någon arbetsro, likaså att det givetvis inte bör vara så att det genom inte förutsedda kostnadsstegringar åstadkommes en nedgång i vår försvarskraft, som inte egentligen är statsmakternas avsikt. I reservationen yrkas att riksdagen uppdrar till Kungl. Maj:t att senast till nästa års riksdag lägga fram förslag om ett nytt priskompensationssystem för försvaret.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 2.

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! Nya riktlinjer för försvarets fortsatta inriktning fastställdes av 1972 års riksdag. Även om detta beslut inte innebar något ställningstagande till försvarsutgifternas storlek under flera år godkändes dock planeringsramar för det militära försvaret och civilförsvaret för den närmaste femårsperioden. Visserligen skall såväl planeringsramarna som de årliga utgiftsramarna prövas varje år, men en viss kontinuitet bör eftersträvas. Vi har därför från mittenpartiernas sida inte motionerat om någon ändring av planeringsramen till årets riksdag. Vi delar överbefälhavarens bedömning att försvaret under planeringsperiodens tidigare del fortfarande kan föras i avvärjande syfte i en invasionsriktning och enligt nu gällande principer. Under periodens senare del kommer dock – om inga förändringar vidtages – krigsmaktens krigsavhållande effekt att avta. En omprövning bör därför senare komma till stånd.

Vi föreslår i en motion att man, för att underlätta en sådan omprövning med allt vad den innebär, skall beställa viss försvarsmateriel utöver vad som förutsatts i regeringens proposition. Vi föreslår att, om så skulle visa sig nödvändigt av sysselsättningskäl, beställningar skall få göras inom den svenska försvarsindustrin intill ett belopp av 100 miljoner kronor. Vi föreslår också att man, som en engångsåtgärd, omfördelar ca 80 miljoner kronor för repetitionsutbildning till nödvändig materielanskaffning. Att under ett år – jag understryker det, herr talman, – minska repetitionsutbildningen ytterligare utöver Kungl. Maj:ts förslag anser vi vara en riktig åtgärd i avvaktan på vad 1972 års värnpliktsutredning kan komma att föreslå.

I samma motion från folkpartiet och centerpartiet – nr 635 – har vi begärt att Kungl. Maj:t skall lägga fram förslag om en ny priskompensation i stället för nu tillämpat nettoprisindex. Nuvarande priskompensationssystem täcker på intet sätt den faktiska prisutvecklingen på försvarsområdet. Den inflation vi i många år haft och har tidigare kompenserats genom ett särskilt försvarsindex. Genom ett beslut 1969 skulle i stället nettoprisindex tillämpas i fortsättningen. Lönerna för de försvarsanställda och priserna på försvarsmateriel har emellertid stigit snabbare än löner och priser i övrigt, som redovisas i nettoprisindex. Detta har medfört nedskärningar av vårt försvar utöver vad försvarsbeslutet avsåg.

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

För att det ekonomiska innehållet i 1968 års försvarsbeslut inte skulle förändras medgavs att reservationsmedel fick utnyttjas till ett sammanlagt belopp av 470 miljoner kronor för de tre följande budgetåren – detta var de s. k. avlösningsmedlen.

Enligt 1972 års försvarsbeslut förutsätts att prisregleringen av utgifterna för det militära försvaret och civilförsvaret fortsättningsvis skall ske enbart med hjälp av nettoprisindex, alltså utan någon ytterligare priskompensation.

Den starka stegringen av priser och löner inom försvarssektorn under 1971–1972 har inte motsvarats av en lika snabb utveckling av nettoprisindex. Eftersom det inte finns någon motsvarighet till avlösningsmedlen, måste skillnaden mötas med omplanering, och en betydande sådan har också skett under 1972.

Överbefälhavaren uttalar i programplanen för det militära försvaret 1973/74–1977/78 bl. a. att prisregleringssystemet har en avgörande inverkan på möjligheterna att genomföra 1972 års försvarsbeslut samt att nuvarande prisregleringssystem, grundat på nettoprisindex, leder till en successivt minskad köpkraft samtidigt som osäkerheten beträffande den framtida prisutvecklingen leder till att programplanernas karaktär av konkreta handlingsprogram går förlorad.

Det är alltså konstruktionen av priskompensationssystemet som är avgörande för om vi skall få det försvar som riksdagen beslutat om.

Kravet på planering har ökat år från år. Detta gäller i hög grad försvaret. För att de planerande myndigheterna skall kunna motsvara de krav som ställs på dem måste de med någon sannolikhet kunna bedöma prisutvecklingen eller kompensationen för denna. Det är givet att vilket priskompensationssystem vi än väljer, så måste hänsyn tas till de rationaliseringsvinster som kan göras.

I reservation 2 föreslår vi att riksdagen skall uppdra åt Kungl. Maj:t att senast till nästa års riksdag lägga fram förslag om ett nytt priskompensationssystem som tillgodoser olika krav, bl. a. att det skall innebära lämpligt avvägd stimulans till rationaliseringar.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till reservationerna 2 och 4 till försvarsutskottets betänkande nr 16.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! I fjol kunde man i borgerlig press läsa att de då framlagda förslagen från försvarsutredningen innebar svensk nedrustning. Svenska Dagbladet hade en ledare på temat "Skönmålad nedrustning" den 18 mars. Andra borgerliga pressorgan försökte frammana bilden av ett Sverige som hotades av de allvarligaste faror, om försvarsutredningens förslag antogs och om inte upprustningen skedde i samma takt som tidigare och i enlighet med generalernas önskan.

I det agerandet ligger ju ingenting märkligt. Deras militärpolitik är en blandning av chauvinism och stormaktstänkande från Karl XII:s dagar, och det kombineras med omsorgen om storfinansens profiter, som ju i stor utsträckning hämtas just ur försvarsbudgeten.

Men det fanns också ett socialdemokratiskt intresse av att framställa försvarsutredningens förslag som någon form av nytänkande, som någon

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

form av nedrustning. Aftonbladet presenterade förslaget under rubriken "Sverige nedrustar". Socialdemokratiska talare ute i landet försökte spinna på samma tema. Här är det klart att bevekelsegrunderna är något annorlunda än de borgerligas; de är följande:

Under en rad år har den socialdemokratiska regeringen tillåtit en ohämmad miljonrullning till försvaret. Opinionsen mot den politiken har undan för undan växt. Allt fler har börjat uppfatta de starkt stegrade försvarskostnaderna som en allvarlig spärr för sociala framsteg, som en börda som blir tyngre och tyngre för svensk arbetarklass, samtidigt som storfinanserna inhöstar jättepåfiter på den typen av improduktiv tillverkning. Från socialdemokratisk synpunkt fanns det därför ett uppenbart intresse av att lugna opinionen, av att ge intrycket att regeringen nu verkligen hade "lyssnat till rörelsen".

Det var alltså teater från två olika scener: de borgerliga utvecklade alla sina talanger i syfte att väcka opinion för ännu högre militäranslag; socialdemokratin spelade å sin sida upp sitt dramatiska register för att hos opinionen skapa intryck av att regeringen verkligen hade gått in för ett nytt tänkande i försvarsfrågan.

En granskning av försvarsutredningens förslag visade emellertid ganska snabbt att utredningen inte alls hade gått in för minskade rustningskostnader – eller t. o. m. nedrustning, som det hette i Aftonbladet – utan bara för en mycket måttlig återhållsamhet i förhållande till generalernas extrema krav.

Fjolårets riksdagsbehandling visade samma resultat, och detta bekräftas än en gång av försvarsutskottets betänkande 1973:16. Ingen kan längre tala om vare sig avrustning eller nedrustning. Det som har skett kan möjligen karakteriseras som en dämpning i ökningstakten. Utgiftsramen för budgetåret 1973/74 anges till 6,9 miljarder kronor, men vi vet att det utöver detta finns dolda försvarskostnader. Sanningen torde i själva verket vara att den verkliga militärkostnaden väsentligen överstiger 7 miljarder. Det är bl. a. mot den bakgrunden som vi i motionen 1115 föreslår att samtliga militära utgifter uppförs under sjätte huvudtiteln.

1972 års försvarsbeslut innebar en planeringsram för de närmaste fem åren uppgående till 34,5 miljarder kronor. Det förutsätts också att kompensation för pris- och löneförändringar skall lämnas. Femårsperioden kommer med andra ord att sluka över 35 miljarder kronor. Detta är siffror som effektivt dementerar allt tal om en ny försvarspolitik, vare sig de kommer från socialdemokratiskt eller från moderat håll. En besvikelsens tystnad har sänkt sig över den oppositionella delen av socialdemokratin, som hoppades och trodde att ett nytänkande möjligen var på gång. Det blev ingen ny försvarspolitik, ingen spärr för miljonrullningen!

Den nuvarande politiken är ingen realistisk politik – ingen politik som utgår från våra behov och resurser.

Statistiska uppgifter vid årsskiftet 1971-1972 visade att vi, om stormakten Sovjetunionen undantas, har de högsta militärutgifterna i Europa räknat per capita: 143 dollar. Frankrike ligger på 118 dollar och Storbritannien på 107 dollar. Ja, bara Israel, USA och Sovjetunionen har större militärutgifter per capita än det neutrala Sverige. Och de neutrala länderna Schweiz och Österrike har mycket lägre försvarsutgifter än

Sverige – 69 respektive 107 dollar per capita.

Sverige har en militärapparat uppbyggd som en stormaktskopia. Det är den konstruktionen som kostar svenska folket så oerhört mycket pengar, pengar som till stor del kunde användas på andra betydelsefulla områden, till verkliga sociala reformer – skolor, sjukhus, vägbyggande eller varför inte till att ta bort momsen på maten.

Både socialdemokratin och de borgerliga bör emellertid göra klart för sig att trots allt det skådespeleri som utvecklats i militärfrågan kommer opinionen för en annan och mer realistisk politik att växa. Det förslag som vpk har ställt i motionen 1115 mynnar ut i kravet på en helt ny försvarsordning eller, som vi uttrycker det i motionen, ”en försvarsordning byggd på folkförsvarets principer”. Det är krav som vi tidigare har fört fram, och mot bakgrunden av den nuvarande militärordningens väldiga kostnader är detta ett alternativ väl värt att kämpa för. Sveriges neutralitet och självständighet skall försvaras, men det sker framför allt genom en fast och konsekvent neutralitetspolitik och inte genom vapenskrammel och försök att efterlikna stormakternas militära uppbyggnad.

Vi har under en följd av år föreslagit en utredning innebärande något som verkligen skulle kunna förtjäna namnet ny militärpolitik. Vi anser inte att vårt land är betjänt av en militärpolitik som är uppbyggd efter stormaktsmodell. Vpk anser också att skälen till en verklig omprövning är inte bara de jättelika kostnaderna utan också att ett folkförsvaret enligt de principer som vi har föreslagit skulle kunna ge ett bättre och effektivare skydd. Vi anser att det är en illusion att tro att vårt land skulle kunna bjuda en stormakt spetsen genom att möta den på samma villkor och med i princip samma struktur på militärapparaten som en anfallande fiendes. Däremot har historien, också mycket näraliggande sådan, visat att även en stark och överlägsen fiende kan tillbakavisas genom försvar baserat på helt andra principer, som har tvingat konventionellt mycket välutrustade motståndare till reträtt.

I dagens läge är det vietnamesiska folkets kamp ett belysande exempel på folkförsvarets effektivitet, när inte ens supermakten USA, beväpnad med nutidens allra effektivaste mordvapen, lyckades betvinga detta lilla tappra folk. Vi finner det mot den bakgrunden orimligt att den politiska och militära ledningen i vårt lilla land ingenting har lärt av detta utan i stället satsar så hårt på en fortsatt konventionell militärapparat.

Vi har i motionen skisserat hur vi tänkt oss uppbyggnaden av ett svenskt folkförsvaret, och jag skall därför inte gå in på detaljerna – intresserade kan ta del av motionen 1115 i år liksom av en rad motioner väckta under de föregående åren. Vi finner det oroväckande att militärledningen och regeringen satsar så hårt på kostnadskrävande och offensiva stridsmedel av den typ som exempelvis Viggensprojektet representerar och som fick så stark kritik bl. a. vid den socialdemokratiska partikongressen. Vpk föreslår att satsningen på Viggensprojektet avbryts.

I betänkandet heter det på s. 10 att ”åtaganden som binder avsevärda resurser under en lång period bör emellertid göras med stor försiktighet”. Men var och en som har studerat Viggensprojektet finner att den

Nr 88

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

principen har man sannerligen inte följt tidigare, och lika klart står att man nu förbereder sig för nya steg, vilkas ekonomiska konsekvenser ingen klart kan redovisa.

Historien bakom Viggen, dess tillkomst och vidareutvecklande är egentligen en modern skälmhistoria, som man emellertid inte kan skratta åt, därför att det är det arbetande folket som har fått betala den lättsinniga leken med miljonerna. Jag rekommenderar kammarledamöterna att titta på en nyinspelad film om Viggenprojektets tillkomst, spelet och myglet bakom miljonanslagen. "Den är diaboliskt välgjord", lär någon av de inblandade ha sagt. Han kunde också ha tillagt att den är sann, eftersom såväl storfinansens företrädare som försvarsstabens folk genom filmade intervjuer med egna ord har bekräftat hur de svindlande affärerna kan skötas på hög nivå, bakom svenska folkets rygg.

Historien är lång, jag skall inte återupprepa den, men det måste nämnas att projektet första gången nämndes för riksdagen 1963 men att starten skedde redan 1958, då flygförvaltningen och dåvarande ÖB fastställde de flygtekniska prestanda som skulle ligga till grund för SAAB:s utvecklingsarbete under 1960-talet. I oktober samma år bildades inom SAAB en projektgrupp, ansvarig för Viggenarbetet. 1961 under-tecknade flygförvaltningen ett rullande ramavtal med SAAB, i vilket företaget garanterades en kostnadsram för att under tre år bedriva forskning och utveckling.

Regeringen informerades i efterhand. Före 1963 uppgick kostnaderna för projektet till sammanlagt 158 miljoner. De anslag som riksdagen lämnade doldes genom att man sade att pengarna avsåg flygmateriel – punkt och slut. Först 1965 lämnades en fylligare redovisning, men då var också riksdagen ställd inför fullbordade fakta. Sedan rullade det vidare, detta tvivelaktiga projekt, som inte bara vi utan också många andra anser att svenskt försvar kan klara sig utan. Det är enorma summor det handlar om. 30 miljarder har nämnts som en korrekt siffra, och den har inte dementerats.

Vänsterpartiet kommunisterna kräver att man sätter stopp för detta vansinniga slöseri. Vi är inte ensamma bakom det kravet. Det som är gjort kan inte göras ogjort, men man får inte gå vidare. På den socialdemokratiska partikongressen fanns en motion från Stockholms arbetarekommun, som gick ut på att någon ytterligare avancerad flygplanstyp, Flygplan 80, inte bör komma till stånd. Motionen bifölls med röstsiffrorna 174 mot 163. Försvarsminister Andersson slogs som ett lejon, men led nederlag.

Vi vet att arbetet med Jaktviggen redan är långt framskridet. Dit har redan åtskilliga miljoner rullat. Det har också, som nämnts, talats om Flygplan 80 och utvecklandet av Jaktviggen till en attackversion. I försvarsutskottets betänkande heter det att jaktversionen av Flygplan 37 Viggen skall utvecklas för senare anskaffning. Det projektet rullar redan, men vi kräver att det skall avbrytas.

I förra årets statsverksproposition kunde man också spåra Flygplan 80. Där talade departementschefen om ett nytt kvalificerat krigsflygplan, som i första hand avses ersätta AJ 37 Viggen från mitten av 1980-talet.

Det finns all anledning för riksdagen att dra öronen åt sig. I annat fall kan det bli en ännu svårare baksmälla än den som uppstod, sedan det blev

Ondsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

klart att de Viggenplan som hittills tillverkats blev oerhört mycket mera kostnadskrävande än de ursprungliga beräkningarna.

Riksdagen bör säga stopp *nu* för Viggenprojektet och gå in för en verklig omprövning av vår försvarspolitik. Det finns bättre och billigare alternativ, som mera rimmar med våra behov och resurser.

Herr talman! I propositionen 75 ställs också vissa förslag om organisations- och anslagsfrågor. I propositionen nämns på några rader att anslag skall beviljas till ett eventuellt nytt flygplan efter 37 Viggen. Jag har redan i det föregående berört Viggenprojektet och det utvecklingsarbete som är i gång och som vi anser bör avbrytas. Vi yrkar i motionen 1664 att studierna för ett eventuellt nytt flygplan efter 37 Viggen avbryts och att forskningsanslaget till flygförbanden nedräknas med den i propositionen för studier till ett eventuellt nytt flygplan redovisade summan, dvs. 4 miljoner kronor, för budgetåret 1973/74.

Efter dessa mycket stora saker vill jag övergå till ett delyrkande i motionen 1664. Det rör sig om ett ärende av betydligt mindre omfattning men som ändå har sin betydelse för vanligt folk i ett speciellt område. Det gäller en utvidgning av Bodens garnisons skjutfält i Kusträsk. Genom ett skrivfel i vår motion kom det att stå Kufors. Där yrkar vi avslag, inte med kostnadsskäl som den dominerande bevelsegrunden, utan därför att det medför olägenheter för befolkningen. Vi anser att militära skjutfält redan omfattar nog stor yta och att också Bodens garnison med en vettig organisation bör klara sig med de territorier som man redan har till sitt förfogande.

Förslaget till utvidgning har mötts av protester från människor bosatta i närheten av området, och vi har i motionen 1664 anfört att den föreslagna utvidgningen medför existenshotande ingrepp för jord- och skogsbrukarnas livsvillkor och ett allvarligt miljöhot. Vi anser att de militära skälen väger mindre tungt än de som framförts av folket.

Det sistnämnda är också riktningsgivande för vpk:s militärpolitik i sin helhet. En ny militärpolitik i enlighet med våra förslag ligger i folkmajoritetens intresse. Imperialism och militarism strider mot arbetarklassens intressen, och Sverige deltar i en miljardslukande militär upprustning, som binder stora resurser, som i stället kunde användas till aktiv internationell biståndspolitik och till sociala förbättringar i vårt eget land.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till vår motion 1115 samt att riksdagen i anslutning till motionen 1664 uttalar sig för att studierna för ett eventuellt nytt flygplan efter 37 Viggen avbryts och att forskningsanslaget till flygvapenförbanden nedräknas med den i propositionen för studier till ett eventuellt nytt flygplan redovisade summan om 4 000 000 kronor för budgetåret 1973/74.

Vi har här lagt våra egna förslag. Jag har i mitt anförande framfört vår bedömning av socialdemokratisk respektive borgerlig militärpolitik. Skulle våra förslag inte vinna riksdagens bifall kommer vi, för att markera vår inställning, att lägga ner våra röster vid reservationen 1. Vi kommer också i det följande att stödja utskottets hemställan, inte därför att vi är överens med utskottsmajoriteten utan därför att utskottsmajoritetens förslag något mindre gynnar militarismen än de olika borgerliga reservationerna.

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! För ett år sedan fattade riksdagen de grundläggande besluten i enlighet med den proposition som byggde på 1970 års försvarsutredning. Årets beslut om planeringsramen fram till 1978 och om nästa årsbudget är en vidareutveckling av det grundläggande beslutet. Vi är ju nu inne i ett system som syftar till att förena långsiktig planering med årlig prövning och möjlighet till korrigerering av kursen.

Bifall till de propositioner som nu behandlas och som i huvudsak stödes av en bred utskottsmajoritet innebär fullföljande av riktlinjerna i 1972 års försvarsbeslut.

Fundamentet för vår säkerhetspolitik skall vara alliansfrihet i fred, syftande till neutralitet i krig. Detta innebär inte lust till trång nationalism, utan det är en strävan att skapa oss bästa möjliga förutsättning att i alla lägen få utveckla vårt eget land genom fri debatt och att få medverka till en positiv utveckling i de större sammanhangen samt till balans i den del av världen som är vårt närområde.

Första förutsättningen för detta är naturligtvis en klok utrikespolitik och goda relationer med omvärlden. Men det kan uppstå lägen då vi måste vara beredda på att kunna skydda vår befolkning och att t. o. m. kunna bita ifrån oss med vapenmakt. Vi vill göra vår beredskap och förmåga till detta så trovärdig att vårt totalförsvar verkar fredsbevarande.

Liksom inför tidigare försvarsbeslut biträder utskottet helhjärtat folkförsvarstanken och framhåller att "totalförsvaret bör vara så organiserat att det står klart för en angripare att han kommer att möta folkets samlade motstånd. Det militära försvaret skall även i fortsättningen bygga på den allmänna värnpliktens grund. Genom en allsidig underrättelsetjänst och genom smidiga och effektiva former för beredskapsändringar skall möjligheterna till förvarning tillvaratas och utnyttjas".

Inför 1972 års försvarsbeslut kunde åtskilliga tendenser till avspänning i stormaktspolitiken — i varje fall i vad det gällde Europa — framhållas, vilket naturligtvis positivt påverkade vår säkerhetspolitiska situation, då det ju är vid krig i Europa, mellan supermakterna, som vår fred kan hotas. Med fog kunde dock genmälas att avspänningssträvandena inte följts av mätbara nedrustningsåtgärder. Nu kan en viss nedgående trend skönjas, vilket väl är naturligt utgående från såväl samförståndssträvanden mellan stormakterna som från träffade normaliseringsavtal och säkerhetspolitisk konferensverksamhet liksom från bekymmer med kostnadsutvecklingen även för stormakternas militära engagemang. Alltjämt föreligger emellertid de rent militära förutsättningarna för ett snabbt omslag till ett storkrig i Europa. Så länge politiska garantier inte har skapats mot detta behöver vi ett efter våra förhållanden avpassat försvar.

Våra försvarsförutsättningar är goda, inte minst därför att vi inte torde vara ett primärt angreppsmål. Risken för vårt vidkommande kan vara att en stormakt kan ha fördelar att vinna på att behärska vårt område eller anse sig löpa risker om motparten kan göra detta och därför känna behov av att förekomma. Kan vi själva hävda vårt oberoende — och det kan vi bl. a. med stöd av ett väl balanserat totalförsvar — bör vi kunna gå fria från angrepp även i ett skärpt läge.

Vi har i såväl den kortsiktiga som den långsiktiga försvarsplaneringen

en given fördel i att det just är försvar som det är fråga om. Genom en grundkapacitet, bestående av befolkningens samlade insatser i totalförsvaret och en materiell utrustning grundad på enkla och robusta stridsmedel men också med tillgång till vad vi behöver – men inte mera – av hög teknisk styrka, kan vi resa ett erforderligt starkt värn utan att ställa alltför betungande anspråk på vårt folkhushålls resurser.

På detta synsätt bygger föreliggande propositioner, vilkas huvudlinjer jag förutsätter är väl kända. De stöds av en bred utskottsmajoritet.

Jag kanske bäst illustrerar problematiken genom att kommentera en del mer eller mindre måttfulla invändningar som motions- eller reservationsledes rests under frågekomplexets gång från propositioner till behandlingen här i kammaren.

De starkaste invändningarna beträffande försvarets fortsatta inriktning svarar moderaterna herrar Petersson i Gäddvik och talman Virgin för. De talar om att antalet högkvalitativa enheter minskar till hälften och att alla tecken tyder på att effekten hos det svenska militära försvaret under den närmaste tioårsperioden, med hittillsvarande planeringsinriktning, likaledes kommer att minska till bortemot hälften. Detta halveringsresonemang är välbekant, men jag vill inte påstå att det är välkänt. Det kan rent av vara ganska förödande till sina verkningar. Reaktionen kan lätt bli den att får vi något så verkningslöst för 34 520 miljoner kronor under planeringsperioden, i fast penningvärde därtill, så kan pengarna användas till något meningsfullare.

Sanningen är den att kostnadsökningen för materiel och personal är sådan att skulle vi komma på den vilda idén att hålla oss med hela den stora organisation, som vi började planera när 1950-talets hotfulla vindar drog runt våra kuster, och alltigenom förse den med modernaste och dyraste utrustning så skulle vi ganska snart – likaledes i fast penningvärde – få se våra redan nu rätt höga försvarskostnader fördubblade.

Den situationen är vi inte ensamma om. Även andra måste se om sina hus, och vissa verkningar av detta kan skönjas i utplanade försvarskostnadskurvor.

Nu beskyller jag inte moderaterna för att vilja tillåta en så svindlande kostnadsutveckling. Det har heller aldrig ÖB räknat med. Även i hans tidigare bibehållandenivå skulle antalet toppustrustade enheter gå ner rätt väsentligt i antal.

Det är klart att man kan få en hel del för de 1 725 miljoner kronor som moderaterna vill ge det militära försvaret mer än vad övriga i utskottet företrädde partier är villiga till, men inte representerar summan halva vår försvarsförmåga.

Vår beredskap kommer att vara god, under överblickbar framtid, även med nuvarande planeringsinriktning. Den saken tycker jag försvarsutskottets ordförande, som den hedersman han är, skall slå fast. Därmed gör han försvaret den tjänst det är värt, efter alla de solnedgångsbetraktelser det drabbats av under senare år.

De enda områdena i den statliga verksamheten som värdesäkras med ett indexsystem är folkpensionerna och försvaret. Alltså två angelägna trygghetsområden. Ett på den inre och ett på den yttre trygghetens område.

Onsdagen den
16 maj 1973

*Vissa organisat
tions- och anslags-
frågor m. m. rö-
rande försvaret*

Den enda gemensamma borgerliga reservationen gäller prisreglerings-systemet.

Det exklusivt förmånliga i att ha ett värdesäkringsinstrument bör slås fast innan kritiken mot systemets eventuella brister besvaras.

Försvaret har haft ett värdesäkringssystem sedan 1959, fram till 1969 genom ett särskilt försvarsindex, därefter i form av nettoprisindex med, som övergångsform, viss utfyllnad med reservationsmedel. 1972 års beslut förutsatte ett rent nettoprisindex. Fördelen med detta är att det ansluter till närmast motsvarande beräkningar för andra samhällssektorer och att det är lätt att tillämpa. Jag vill gärna erkänna att det har sina trubbigheter. Systemet mäter t. ex. utslaget på hela lönesektorn, och det är ju inför varje löneuppgörelse en öppen fråga om försvarets anställda skall få en bättre eller en sämre löneuppgörelse än andra grupper. I det långa loppet kanske det tar ut sig, men viss osäkerhet skapar det väl för planeringen. Man kanske också kan uttrycka saken så att det ligger ett starkare incitament till rationaliseringar i det nya systemet än i det gamla. Enligt utskottets mening är kärnfrågan den hur starkt detta lämpligen bör vara. Att det bör finnas ett sådant betongår också reservanterna. Ett problem som säkert alla inser är svårigheten att, främst i fråga om materielanskaffningen, klarlägga den egentliga prisutvecklingen och rensa den från sådana kostnadsstegringar som orsakas av kvalitativa förändringar.

Över huvud taget är det här tekniskt komplicerade saker, och reservanterna är också ganska hovsamma i sin framställning. De vill att riksdagen skall begära att regeringen skall lägga fram förslag om ett nytt priskompensationssystem till nästa års riksdag.

Utskottsmajoriteten ikläder sig å sin sida inte rollen som ofelbarhetsstämpel för prisregleringssystemet men anser inte att det finns anledning att påfordra omprövning förrän ytterligare underlag föreligger om de långsiktiga effekterna.

Frågan bör naturligtvis ägnas erforderlig uppmärksamhet, och rön av positiv och negativ art redovisas för riksdagen.

Tilltron till den regering som skall lägga fram nästa års budget varierar tydligt mellan majoritet och reservanter, vilket väl får tas som ett understatement i regeringsfrågan.

Mittenpartiernas åsiktsdifferens gentemot socialdemokraternas förslag är anmärkningsvärt liten. En särskild omtanke om försvarsindustrin, 80 miljoner mindre till reputbildning och 80 miljoner mer till materielbeställningar till det militära försvaret under kommande budgetår är inte särskilt upphetsande. Ekonomiskt är det väl fråga om en dubbel omfördelning, då man får förutsätta att den minskade reputbildningen skulle få tas igen senare. Herr Gustafsson i Stenkyrka har i sitt anförande bekräftat att så är fallet.

För att få utrymme för erforderlig materielanskaffning är reputbildningen redan neddragen så långt som kan anses försvarbart. Längre vill inte utskottet gå och avstyrker bifall till den av mittenpartierna förordade omfördelningen inom årsbudgeten.

Vi har i vårt land ett befolkningsskydd – ett civilförsvar, som vid internationell jämförelse står sig mycket bra. Ibland undrar jag, om inte

utlandet är mera medvetet om detta än svenskarna i gemen är själva. Civildförsvaret går på ett naturligt sätt in i en planering, som inte utesluter att vi i ett skärpt läge kan komma att utsättas för hot. Skadeförebyggande åtgärder står i tur att prioriteras. Skyddsmöjligheterna skall förbättras, och beredskap för ökad skyddsmasktillverkning skall hållas.

Civildförsvaret befinner sig i ett skede som samtidigt som verksamheten pågår för fullt kännetecknas av studier och utredningar. Vissa rekryteringssvårigheter föreligger, vilket påverkar medelsbehovet för civilförsvarsutbildning.

Det är signifikativt att den enda konkreta reservationen på civilförsvarssidan, som kommer från moderaterna, gäller ett mindre belopp, till barnskydd mot ABC-stridsmedel – ett förvisso angeläget syfte som dock mycket väl kan hinna tillgodoses om hotbilden skulle ändras och utvisa att så påfordras.

Låt mig, innan jag återgår till en sammanfattande syn på berörda problemställningar, något vidröra några av de större motionsparen – om jag får uttrycka mig så om motioner som läggs i januari och som kommer igen i vidareutvecklad form i mars.

Herr Sven Wedén som i sina motioner sökt fullfölja sina, tidigare också mittenpartiernas, kostnadsmässiga intentioner har också, på grundval av omnämmande i statsverkspropositionen, tagit upp frågan om de små kärnvapnen.

Utskottet har fått information om bakgrunden till det uttalande i propositionen som motionären åberopar och om den debatt som förekommer utomlands angående möjligheterna att i vissa lägen utnyttja taktiska kärnvapen. Utskottet anser liksom regeringen att denna debatt bör följas med uppmärksamhet men att den inte för närvarande påkallar några andra åtgärder. Om de tekniska möjligheterna och politiska ställningstagandena skulle innebära risk för att taktiska kärnvapen i samband med en konflikt mellan stormaktsblocken kan komma att användas mot Sverige, bör detta självfallet påverka försvarsplaneringen.

Såvitt jag kan förstå skulle väl en utveckling som skulle kunna tendera att sänka kärnvapentröskeln närmast påverka vår planering för befolkningsskyddet. Däremot skulle en dylik utveckling som – jag betonar detta – än så länge är en teori utan materiell grund inte få ändra vår klart avvisande hållning till svenska kärnvapen – om till äventyrs någon på den gamla barrikaden skulle ana en ny morgonrodnad för dylika tankar.

Vpk kommer i sina årligen återkommande motioner igen med sina i långa stycken tilltalande folkförsvarstankar. Det är bara skada att idéerna aldrig vidareutvecklas. Möjligheter finns till detta. Jugoslavien nämns t. ex. i en av motionerna. Där finns det lärdomar att inhämta om försvarsplanering i ett land som upplevt hot. Herr Lövenborg talade i sitt anförande om Vietnam. Det tycker jag borde nämnas i verkligt avskräckande syfte, för det är ju den fruktansvärda situationen att manglas sönder i stormaktsspänningarnas kraftfält som vi vill gardera oss emot genom vårt krigsavhållande försvars uppbyggnad.

När vpk-motionärerna lämnar de sympatiska grundtankarna om ett folkförsvar tycker jag inte att de i fortsättningen har någon vidare ordning på logiken. Kanske det är orättvist att enbart anklaga vpk för

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

detta. Det är ju så att få diskuterar försvarsfrågor med vpk, och det kan väl knappast bli någon vidareutveckling utan en debatt, i vilken synpunkterna prövas och vissa vidareutvecklas medan andra förkastas.

Att utgående från den anmälda grundinställningen vilja skippa Jaktviggen tycker jag — som i övrigt inte är någon entusiast i det avseendet — inte verkar särskilt klokt, då den milisliknande försvarsuppbyggnaden väl om någon vore beroende av ett erforderligt incidensskydd. Utvecklingen av efterföljare till Attackviggen vore väl något som det verkligen vore värt att satsa på. Vpk-uppläggningsen av strategin ropar ju på ett enkelt attackflyg som likt en getingsvärm skulle kunna attackera en angripare för att snabbt försvinna till nya utgångslägen. Och det är ju ett plan med måttliga prestanda som de inte särskilt kostnadskrävande studier avser.

Viggenfilmen nämndes. Jag har varit och sett den. Här är väl inte platsen för en filmrecension, men nog kan jag som herr Lövenborg säga att filmen är intressant från många synpunkter — bl. a. därför att den illustrerar dokumentärfilmningens möjlighet att t. ex. glidande på tidsperspektivet med formellt riktiga synpunkter och autentiska upptagningar skapa en bild som verkligen tål att diskuteras.

Så här långt har jag tagit vpk-förslagen på allvar. Det är det inte möjligt att göra beträffande förslaget att på ett år räkna ner försvarskostnaderna med 2 miljarder. Det går självfallet att planera ett mycket mindre kostnadskrävande försvar än det nuvarande om man tar tid på sig, men en med minimalt vett genomförd neddragning av den omfattningen på året går helt enkelt inte. Herr Lövenborg talade om skådespeleri. Att i ett försök till seriöst resonemang i övrigt lägga in ett sådant förslag är verkligen ett strålande exempel på skådespeleri.

Schweiz nämndes också som ett land som per capita har lägre försvarskostnader än vi har i Sverige. Det gjordes i samma anförande där det betonades att alla försvarsutgifter skall redovisas på samma huvudtitel; att fel siffra beträffande huvudtitlar nämndes tar jag som ett rent tekniskt misstag och lämnar åt sidan. Schweiz är ju ett land där hela folkets resurser tas i anspråk för försvarsuppbyggnaden, där en mycket liten andel av försvarskostnaderna redovisas över en försvarsbudget, men där uppgifterna totalt läggs på folket. Man har ett värnpliktssystem med tio tolv repetitionsutbildningar, där befälet står ute i produktionen och får kosta på sig eller av arbetsgivaren kostas på en dag i veckan från 20-årsåldern till 60-årsåldern för försvarsuppgifter. Det är inte så särskilt mycket logik i att ta in de här två sakerna i samma resonemang.

Låt mig så något beröra skjutfältet vid Kusträsk. Jag tycker att det var mycket bra att herr Lövenborg ägnade det några ord, för det får inte vara så i en försvarsdebatt att de mindre, näraliggande frågorna försvinner i resonemang om miljarder och större strategiska frågor. Det är angeläget att slå fast att vad det här närmast gäller är att förbanden inom Bodens garnison skall få möjligheter att praktiskt genomföra stridsskjutningar i den omfattning som krävs för de värnpliktigas utbildning m. m. Skjutfältet vid Kusträsk, som bl. a. betjänar förband ur I 19 och Fo 63/65, är i dag helt otillräckligt för sitt ändamål. Även om övningarna av säkerhetsskäl starkt begränsas, när riskområdena utanför fältgränserna, och

avlysning måste ske av mark i enskild ägo.

I propositionen 1973:75 föreslås att skjutfältet skall utvidgas med ca 1 750 hektar genom förvärv av kringliggande mark. Som alltid när det gäller inlösen av mark kommer utvidgningen självfallet att medföra vissa olägenheter för dem som berörs av markförvärven. Det är lätt att förstå att en utvidgning av detta slag skapar olust bland markägarna.

Utskottet har också full förståelse för reaktionen från markägarnas sida. Vi har emellertid inom utskottet inte kunnat finna att olägenheterna för markägarna blir så stora att de bör få påverka den planerade utvidgningen av skjutfältet. Någon fast bosättning förekommer inte inom utvidgningsområdena, och berättigade önskemål angående jakt och fiske m. m. från markägarnas sida bör – som utskottet också framhållit – kunna tillgodoses i samband med genomförandet av förvärven.

Såvitt man kan se av propositionen har ärendet beretts med all tänkbar noggrannhet. Såväl länsstyrelsen i Norrbottens län som Bodens kommun har tillstyrkt utvidgningen.

Jag är, herr talman, medveten om att jag i mitt resonemang inte alla gånger har hållit en så skarp gräns mellan planeringsramar och årsbudget. Jag har t. ex. inte kommenterat samtliga moderatreservationer, som ju dragit ut konsekvenserna från de förstnämnda till den sistnämnda och som skiftat ut sina förslag på försvarsgrenarna och på olika funktioner inom dessa. Det väsentliga är att jag har fått slå fast att inte halva försvarskraften håller på att försvinna. Så ligger det inte till, och moderaternas förslag är ingen parering av ett sådant förhållande. De tänker sig t. ex. tolv infanteribrigader mot de tio som övriga räknar med. De vill köpa två u-båtar fler än vad hittillsvarande planering går ut på, och på flygsidan tänker de sig några fler divisioner än vad som ryms i den planering som socialdemokrater, centerpartister och folkpartister i utskottet har anslutit sig till eller i varje fall lämnat utan erinran.

I den gemensamma reservationen finns en mycket klok mening som lyder: "Det finns också en påtaglig risk för att planeringsarbetet skall te sig meningslöst för dem som skall ägna sig åt det." När jag harangerar den omtanken om dem som skall göra jobbet, utsträcker jag den till att gälla hela försvarsplaneringen. Det måste kännas föga stimulerande att ständigt finna sitt område utsatt för en gnällig debatt, ständigt höra talas om minskningar från tänkta nivåer. Låt oss därför snarast bringa till insikt att nu har vi bred politisk enighet om en försvarsnivå som det är meningsfullt att planera utifrån. Den enkla grundkapaciteten är inte så dålig. Låt oss slå vakt om den och därutöver skaffa vad vi oundgängligen behöver och har råd med. Jag vågar försäkra att vi får gensvar hos progressiva krafter bland försvarets folk. De är redan i färd med att planera ett försvar som skall klara sina uppgifter även om inte fullt så många enheter som nu kommer att heta brigader och även om inte utrustningen i alla avseenden är den förnämligaste som mänskliga hjärnor kan räkna fram. En folkförsvarstanke som står i samklang med en liten alliansfri stats fredligt säkerhetspolitiska intentioner är någonting att slå vakt om.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till försvarsutskottets hemställan på alla punkter.

Nr 88

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Försvarspolitiken är ju en mycket väsentlig del av säkerhetspolitiken, och jag tänkte därför beröra de båda sammanhängande områdena som en helhet.

Det kan konstateras att när vi i dag debatterar det svenska totalförsvaret — en stor och för vår framtid mycket betydelsefull fråga — så har vad jag skulle vilja karakterisera som detta IB-jippo, igångsatt av personer med helt andra intressen än den svenska demokratins och de svenska medborgarnas möjligheter att försvara sin frihet, under de senaste båda veckorna lyckats fånga massmedias uppmärksamhet i långt större utsträckning i genomsnitt sett, fast inte på alla håll, än de verkligt grundläggande försvarsproblemen. Även om jag vet att de problemen i varje fall inte i nuläget kommer att kunna bringas närmare en klok lösning eller ställas i förgrunden av den offentliga debatten vill jag säga att vi nog har kommit till en punkt, herr talman, där ingen som sökt följa med de här problemen kan undgå att säga sin uppriktiga mening.

Jag tror att det var Östen Undén som någon gång när andra världskriget hade passerat sina vändpunkter vid el-Alamein och Stalingrad i ett offentligt tal sade att neutraliteten trots allt var ett bräckligt skydd för vår självständighet. I samband med vårt inträde i Förenta nationerna yttrade han i ett annat tal att solidariteten, i stället för neutraliteten, blivit ett första honnörssord eller något liknande. Undén avsåg naturligtvis inte, vare sig i det första uttalandet eller i det andra, att avge något slags förord för att neddimensionera ansträngningarna att stå utanför krigiska konflikter. Tvärtom blev han ju huvudtalesman för den alliansfria svenska linjen med sikte på neutralitet i krig — en linje som vann anslutning hos oss alla.

Men vad Östen Undén menade i det första uttalandet var alldeles uppenbart att en neutralitetsförklaring i sig själv inte var någon trollformel som under alla förhållanden skulle frälsa oss från ondo. Han menade att det var så många omständigheter ute i världen som vi inte alls hade något avgörande inflytande på men som skapade några av de grundläggande förutsättningarna för att en oberoende utrikespolitik och neutralitet i krig i enlighet med en bristfällig folk rätt över huvud taget skulle vara möjliga.

Låt mig för att illustrera tankegången ett ögonblick göra antagandet att Hitlers Tyskland hade lyckats underkua eller slå ut Storbritannien och Sovjet ur kriget innan Franklin Roosevelt med hjälp av japanerna kunnat övervinna isolationismen i Förenta staterna och innan amerikanerna hade någon chans att med styrka uppträda på den europeiska scenen. Vad hade då hänt? Ja, naturligtvis hade vi kunnat göra ett symboliskt eller kanske t. o. m. hjältemodigt motstånd mot en segrande nazism. Men under alla förhållanden hade vi kommit att inordnas i ett tyskt nationalsocialistiskt Lebensraum, och alla tankar på en oberoende utrikespolitik hade fått begravas i nazismens skugga. Eller mera allmänt uttryckt: Om en enda supermakt behärskar världen eller en stor del av den och Sverige ligger helt inom denna makts politiska och militära inflytelsesfär, då är en oberoende utrikespolitik en chimär och neutraliteten ett mycket bräckligt skydd mot att bli indragen i krig. Det är därför

Onsdagen den
16 maj 1973

*Vissa organisat-
tions- och anslags-
frågor m. m. rö-
rande försvaret*

ett svenskt intresse att göra det lilla vi kan för att undvika uppkomsten av en sådan situation. När krafter av en helt annan storleksordning än våra egna är i verksamhet är det förvisso litet vi kan göra. För min del brukar jag uttrycka saken så, som några av kammarens ledamöter kanske kommer ihåg, att för att lyckas med en oberoende utrikespolitik och med neutralitet i krig måste det finnas två något så när likvärdiga parter att vara oberoende och neutral emellan – och som båda har intresse av att vi skall upprätthålla en sådan position. Inträffar globala och Europa berörande förändringar som kullkastar denna förutsättning, så skall vi inte göra oss några illusioner om vår egen situation. Vad det i så fall kan komma att gälla är att inte hamna i östskuggans dal.

Vad Undéns andra uttalande, om solidariteten, beträffar byggde det säkerligen på förhoppningar, som jag delat och delar, att Förenta nationerna trots allt skulle kunna bli en organisation med större verkningskraft än det gamla Nationernas förbund. Vi kan nu bara konstatera att denna tankegång då, under 1940-talets sista år, var just förhoppningar. I dag måste tyvärr förhoppningarna om den universella solidariteten i ännu högre grad väntas ta mycket lång tid att bli förverkligade.

De tyngst vägande grundförutsättningarna för att vi skall kunna lyckas med en sådan politik som vi nu sedan länge för, till den framtid då en av solidaritet uppehållen folkrättslig och effektiv världsordning kommer till stånd ligger alltså, och självklart, utom vår egen kontroll. Det finns emellertid också ett par väsentliga avseenden där våra egna åtgärder kan bidra till att förstärka våra utsikter att lyckas. Det ena gäller en svensk regerings manifestationer vid förklaringar om vår utrikespolitik – jag talar här naturligtvis inte om pressens. Det andra gäller det svenska försvarets styrka. I det första avseendet kan jag dock i huvudsak inskränka mig till att hänvisa till vad jag yttrade i utrikesdebatten. Låt mig bara tillägga en enda reflexion. Jag hörde häromdagen en kommentator i radio som gjorde gällande att meningsskiljaktigheterna mellan Förenta staterna och Sverige skulle bestå i följande. Den amerikanska ståndpunkten skulle innebära att ett neutralt land inte borde utöva någon kritik av en part som var inblandad i en konflikt. Den svenska ståndpunkten skulle innebära att det kunde man visst det, och det var i de små staternas intresse att framföra kritik, framför allt mot supermakter och stormakter som förgrep sig på mindre stater.

Den uppläggnings och den teckningen av bilden leder enligt min mening vilse. Det är inte det förhållandet att kritik utövas från officiellt svenskt håll som lett till den nu bestående långvariga störningen i de politiskt-diplomatiska relationerna mellan oss och Förenta staterna. Det är sättet för och ensidigheten i den kritiken. Jag tillåter mig att nu liksom i utrikesdebatten hävda att hanteringen av våra utrikespolitiska manifestationer har lett till en minskad tilltro till hållfastheten i våra ambitioner på det området, visst inte bara i Förenta staterna utan även i andra demokratiskt – även socialdemokratiskt – styrda länder. Låt mig tillägga att den djupgående kris som nu och utan samband med Indokinakonflikterna skakar Förenta staterna på grund av uppenbara och stora missgrepp från administrationens sida kan leda till en svaghetsperiod för denna

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

supermakts del som inte är till fördel för Väst- eller Nordeuropa, neutrala eller icke neutrala länder där, och kanske även kan leda till en återuppblossning av amerikansk isolationism. Detta kunde i sin tur leda till en, mildt uttryckt, mycket betänklig situation för alla demokratier i Europa.

Och det för mig till det andra och för dagen aktuella avseendet, där vår egna åtgöranden kan ha en väsentlig betydelse för tilltron till vår säkerhetspolitik, nämligen försvaret. Om den allmänna tilliten till vår oberoende utrikespolitik i och för sig blir mindre, ju mer vi vill hävda vår – om än ibland enligt min mening missanpassade – vältalighets röst i världen, desto mer måste i säkerhetspolitiken tillkomma försvarskomponenten.

Herr Petersson i Gäddvik har erinrat om vad som står i utskottets betänkande, där ett stycke slutar med orden: "Tilltron till neutralitetspolitiken kräver att hela landet kan försvaras och att försvaret kan anpassas till skilda lägen och möta olika hot och angripare."

Detta är ett utomordentligt bra program. Svagheten, bristen, är att de förslag som nu föreläggs riksdagen – liksom förra årets förslag – inte svarar mot programmet. Det var en efter våra förhållanden god överensstämmelse mellan program och försvarsresurser under 1960-talet. Den har hållit sig något så när hyggligt under början av 1970-talet. Det blir säkert en relativ försvagning i år när det gäller relationerna mellan det mål som även försvarsutskottets majoritet alltjämt utstakar och de resurser i försvarskapacitet som verkligen kommer att stå till förfogande för framtiden. Om ingen ändring sker i försvarets planeringsprogram, sådant det avtecknar sig i propositionen och utskottsbetänkandet från majoriteten, kommer en ytterligare försvagning att inträffa under 1974 och 1975 och därefter, med tilltagande hastighet, något av ett ras från slutet av 1970-talet fram till början av 1980-talet. Det kommer, herr talman, efter mitten av 1970-talet, om nuvarande program vidhålls, helt enkelt inte längre att vara sant att hela landet kan försvaras och att försvaret kan anpassas till skilda lägen och möta olika hot och angripare.

De argument beträffande rustningsutvecklingen på olika håll i världen som anförs i regeringspropositionen, åberopas av försvarsutskottets majoritet och som jag antar att försvarsministern kommer att återkomma till här i dag är med förlov sagt mycket tunna. Där finns stora svagheter som jag avstår från att upprepa. Kort sagt tror jag inte att någon verklig nedrustning kommer att inträffa när det gäller stor- och supermakterna under 1970-talet. Därför kommer vi, om vårt antagna program fullföljes, att relativt nedrusta. Å andra sidan kan världsutvecklingen – och jag har redan antytt argumenten för detta – komma att kräva att vi som stöd för en oberoende neutralitetspolitik och möjligheterna att stå utanför krig *inte* gör detta. Vi har kanske en nådatid att ändra oss på, men den är inte så lång.

Jag vet att försvarsministern förefaller att bli indignerad inför resonemang av denna typ. Men jag undrar ändå om han inte inom sig själv känner en stor oro. Det vore närmast egendomligt att anta något annat. Nu finns det ett vapen, herr försvarsminister, som varje minister kan använda om han anser att för landet vitala intressen förbigås inom hans

ansvarsområde, och det är att säga: "Om inte ett minimum av de krav som mitt ansvarsområde ställer kan tillgodoses så måste jag avgå." Men det har han uppenbarligen inte gjort.

Jag vet att det är föga populärt att vara något så när realist nu beträffande den militära styrkans betydelse. Jag har hört inför annat forum att det kan vara en åsikt inom regeringen att de begynnande samtalen om en europeisk säkerhetskonferens och en därmed samordnad konferens rörande ömsesidig och balanserad nedrustning antingen kommer att leda till rustningsbegränsningar inom hela det europeiska området från Ishavet till Medelhavet eller också till ingen nedrustning alls.

Nåväl, om det sista antagandet skulle visa sig riktigt kan inte det motivera en försvagning av Sveriges försvar. Det första antagandet, att – säkert efter en lång tid – en överenskommelse träffas om en ömsesidig och balanserad nedrustning, som skulle inkludera hela kontinenten mellan Ishavet och Medelhavet, förefaller mig föga sannolikt. Det finns förvisso starka krafter, såväl på Nato-sidan som på Sovjetsidan, som vill minska de militära engagemangen i Centraleuropa. Men det är typiskt att meningsskiljaktigheter redan framträtt om vad som skall räknas till Centraleuropa. Jag tror därför att det för närvarande kan vara realistiskt att utgå ifrån att *om* uppgörelse så småningom kommer till stånd i rustningsfrågan, så kommer den inte att inkludera Europas norra och södra flanker. Inte heller en sådan utveckling kan motivera att minskad vikt fästs vid det svenska försvarets styrka.

Därför kommer jag, med hänsyn till de små skillnader, som föreligger mellan de motioner jag väckt och moderatreservationen i utskottet beträffande omfattningen av försvarets planeringsram för den närmaste femårsperioden, att rösta med denna reservation och dess följdreservationer i några avseenden, om det blir votering om dem. I fråga om omflyttning av pengar under nästa budgetår från repetitionsövningar till materielanslag kommer jag att rösta med mittenreservationen. I fråga om den totala utgiftsramen för samma budgetår kommer jag att avstå. Det tjänar inte någonting till att ställa ett yrkande om bifall till min egen motion.

Herr talman! Slutligen anhåller jag om överscende med att jag, ehuru jag icke är talesman för vare sig reseranter eller parti, tagit kammarens tid i anspråk, och tillönskar kammaren att så småningom få ett lägre antal ledamöter totalt sett.

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Herr talman! Det var ett mycket intressant anförande vi just lyssnade till. Jag har stor respekt för de uppfattningar herr Wedén framförde i sitt anförande. Jag delar inte hans mening på vissa punkter, men vi måste alla erkänna att herr Wedén är en av våra kunnigaste försvarspolitiker. I den lilla grupp av riksdagsmän – till dem räknar jag mig själv – som sysslar med försvarspolitik har herr Wedén länge intagit en särställning, främst därigenom att han utöver sitt kunnande i försvarsfrågor också har en vid överblick över internationella problem och ett ständigt intresse för internationella frågor. I det arbete som utfördes i 1970 års försvarskommitté spelade herr Wedén en stor roll med sina självständiga åsikter och

Nr 88

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

självständiga förslag, som tvingade utredarna att diskutera över vidare fält än de kanske eljest skulle ha gjort.

Slutet på herr Wedéns anförande klargjorde hans ställning. Han sade att han inte kan följa sitt parti vid voteringarna; han kommer att rösta med moderaternas förslag. Jag skall därför inte ge mig in i någon polemik med herr Wedén. Hade herr Wedén i detta ärende representerat sitt parti eller mittenpartierna, hade det rätt en ganska djup oenighet i väsentliga försvarsfrågor. Det gör det nu inte; de båda mittenpartierna har genom sina representanter i debatten och genom sina reservationer visat att mellan regeringen och mittenpartierna är oenigheten nästan obefintlig. Skillnaden är dels en fråga om bedömningen av sysselsättningen inom försvarssektorn, dels en fråga om det framtida priskompensationssystemet. I fjol var oenigheten större; då gällde den också de framtida riktlinjerna för försvaret. Herr Wedéns anförande är därför inte bara en kritik mot regeringen utan också en kritik mot de båda mittenpartierna.

Att moderaterna skulle föreslå höjningar av utgiftsramarna och planeringsramarna var väntat; det framgick redan av de motioner som väcktes i januari. Det enda jag kan notera är att de höjningar som föreslås i år inte är lika stora som de höjningar som föreslogs i fjol.

Det förslag som vi diskuterar och som gäller den framtida inriktningen av försvaret följer huvudlinjerna i fjolårets försvarsbeslut. Det innebär alltså att planeringen framåt i tiden skall ske med utgångspunkt i en horisontell planeringsram och dessutom — det är det viktiga — att den allmänna värnplikten skall vara grunden för landets försvarskraft, vilket i sin tur innebär att krigsorganisationens personella kvantitet alltså hålls på samma höga nivå som i dag.

Försvarets omfattning kommer alltså inte att förändras i det avseendet. Däremot kommer successivt och på tämligen lång sikt en strukturförändring att äga rum, men den genomförs långsamt. Någon omedelbar förändring är det verkligen inte fråga om.

När det gäller vissa förbandstyper måste vi hänga med i den militärtekniska utvecklingen och skaffa ny och modernare materiel. Detta är fallet t. ex. med våra brigader och våra flygdivisioner. För brigaderna skaffas eller kommer att skaffas en mängd ny modern materiel, bl. a. terrängfordon, nytt artilleri, en ny infanterikanonvagn och ett nytt luftvärnsrobotsystem, och för flygdivisionernas del har ombeväpningen till Viggen börjat.

Det är denna modernisering som kostar så mycket pengar. Det medför t. ex. att vi inte kommer att få råd att tillföra alla våra många brigader den nya materielen. Men de brigader som inte får den nya materielen i samma omfattning som de andra kommer därför inte att försvinna; de står kvar i organisationen, kanske under annan beteckning — vi minskar den inte med en enda soldat genom 1972 års försvarsbeslut. Personalen skall utbildas, och det sker och kommer att ske en begränsad materielomsättning.

Jag anser inte — detta har jag sagt vid många tillfällen — att det är riktigt att beskriva den här utvecklingen som en 50-procentig reduktion av försvaret. Det är sant att antalet infanteribrigader bedöms komma att minska — det är inte beslutat ännu — från de 20 som vi har haft ganska

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

länge, med den omoderna materiel som en del av dessa brigader är utrustade med, till ungefär 10. I överbefälhavarens s. k. bibehållandenivå, som diskuterades på försvarsutredningens tid, räknade man med att infanteribrigaderna skulle minska från 20 till 13, och i den moderata reservationen 6 strävar man efter att behålla 12. Vi har sagt minst 10 i de programdirektiv som nu på våren har utgått till myndigheterna inför den kommande rullningen av planeringsramarna.

Jag kallar det inte för nedrustning när moderaterna föreslår att infanteribrigadernas antal skall minska från 20 till 12. Jag tycker inte heller att man kan kalla det nedrustning när regeringen och mittenpartierna anser att vi inte har råd att behålla mer än ca 10 infanteribrigader, samtidigt som de brigader som inte kan få den nya materielen behålls om än med annan benämning.

För våra jaktdivisioner är läget detsamma. Vi har i dag 20 jaktdivisioner Draken. När dessa i mitten på 1980-talet enligt det riksdagsbeslut som har fattats kommer att ersättas med jaktdivisioner Viggen får vi inte mer än ca 8 jaktdivisioner. Moderaterna föreslår att planeringen skall inriktas högre, dvs. de är beredda att minska antalet jaktdivisioner från 20 till 11.

Även om det är en skillnad på 3 divisioner anser jag inte att något av förslagen kan kallas för nedrustning, eftersom vi övergår till ett jaktförsvaret med Viggen i stället för med Draken och med andra komponenter som har en mycket större effektivitet och därför bättre slagkraft än dagens.

Det står i moderatreservationen 1: "Alla tecken tyder på att effekten hos det svenska militära försvaret under den närmaste tioårsperioden med hittillsvarande planeringsinriktning kommer att minska till bortemot hälften." Men hur kan man veta det? Eftersom vi behåller försvarets omfattning och varje år tillför det en mängd ny materiel kan det inte vara den absoluta försvarskraften som minskar. Det är naturligtvis vår försvarseffekt på 1980-talet i förhållande till andra länder som man menar. Men vad vet vi om andra länders försvar på 1980-talet? Vad vet herr Wedén om det? Vi vet inte mycket om det. Skulle den gynnsamma internationella avspänningsutvecklingen som utskottet talar om genomgå en förändring, skulle den gynnsamma trenden brytas, då kommer alla länder, även Sverige, att lägga om sin försvarspolitik.

De flesta länder har som vi oförändrade eller minskande försvarsutgifter. Det är ju detta som är dagens läge. I många fall är dessa länders försvarsutgifter minskande när man räknar om dem till fasta priser i förhållande till den allmänna prisutvecklingen och inte med något slags försvarsindex. Eftersom vi dessutom vet att man i alla andra övriga länder har precis samma eller större problem som vi med kostnadsutvecklingen – jag vågar påstå att de flesta länder har större problem än vi med kostnadsutvecklingen – förstår jag inte hur herr Wedén och moderaterna kan vara så säkra på att andra länder kommer att behålla alla sina förband in på 1980-talet och samtidigt ge dem ny och modern materiel. Jag kan försäkra att detta icke kommer att ske.

Som herr Gustavsson i Eskilstuna påpekat finns det en gemensam borgerlig reservation om ett nytt priskompensationssystem. Jag vill gärna

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

säga att den snabba kostnadsstegringen är ett svårt problem för försvarsplaneringen, men det är också svårt att avgöra vad som är rena prisstegringar och vad som är kostnadsstegringar på grund av bl. a. ökade ambitioner, t. ex. i form av höjd teknisk standard.

Vi måste vidare räkna med en viss produktivitetshöjning inom försvaret liksom inom all annan verksamhet. Om man tar hänsyn till den, kan en s. k. full pris- och lönekompensation innebära ökade ambitioner. Jag medger att för ett år sedan täckte nettoprisindex inte den löneökning som blev följden av 1971 års avtal för de statsanställda. Av alla tecken att döma kommer nettoprisindex innevarande budgetår att ge en viss överkompensation.

Inom försvarsdepartementet följer vi ständigt denna fråga; den är ett av våra stora problem. Vi försöker att skapa oss en bild av hur kompensationssystemet påverkar planeringen och hur vi skall skaffa oss en fastare planeringsgrund än den vi hade 1971. Vad de studierna och överläggningarna kommer att leda till kan jag inte för dagen ge besked om.

Mittenpartierna har uttalat oro för sysselsättningen inom försvarsindustrin. Alla har vi naturligtvis dessa problem i tankarna. Förslaget om att vi skall minska repetitionsövningarna för att den vägen skaffa medel till materielinköp har utskottet sagt nej till. Jag delar utskottets mening på den punkten. Jag har sagt tidigare här i kammaren i fråga om sysselsättningen – det var i en interpellationsdebatt i december månad i fjol – att vi räknar med att antalet arbetstillfällen inom försvarsindustrin kommer att minska. Materielverkets bedömningar pekar på att minskningen under den närmaste femårsperioden kommer att vara ungefär 4 000 personer. Minskningen sker successivt. Man förutsätter inom industrin att den i stort sett skall äga rum i samband med naturlig avgång. Vi har ständigt kontakt med de stora industrier som sysslar med försvarsbeställningar.

I fråga om de anställda inom försvaret räknar vi med att det under femårsperioden skall ske en minskning på ca 3 000 personer. Den minskningen skall helt och hållet ske i samband med vad man kallar naturlig avgång, således utan avskedande. Jag kan nämna att de anställdas antal inom försvaret minskade från 48 743 i september förra året till 48 315 i mars i år, alltså med 428 personer. Inom de förbandsbundna verkstäderna minskade antalet anställda under andra halvåret 1972 med 187 personer och detta har kunnat ske utan friställningar.

Herr talman! Vi skall ju vara kortfattade i våra anföranden, och jag skall därför inte nu ge mig in i någon direkt polemik. Eljest skulle mycket kunna sägas om det anförande som herr Lövenborg höll. Jag skall bara ta upp en enda punkt. De uppgifter som finns i filmen om Viggens tillkomst och om hela beslutsprocessen är helt felaktiga. Det framgår klart av den vitbok om Vigen, som försvarsdepartementet gav ut för precis ett år sedan. Dessutom vill jag säga, herr Lövenborg, att den socialdemokratiska partikongressen inte uttalade sig mot flygplan Vigen. Den accepterade Vigen. Vad diskussionen gällde var flygplan 80, det som eventuellt skall komma efter Vigen, om vilket studier pågår men projekteringen inte får påbörjas och beslut inte behöver fattas förrän efter 1975.

Onsdagen den
16 maj 1973

*Vissa organisat
tions- och anslags-
frågor m. m. rö-
rande försvaret*

Herr talman! Jag har här pekat på att skillnaden i uppfattning mellan framför allt mittenpartierna och regeringen i försvarsfrågan inte är stor. Man kan dessutom notera att kommunisterna i en motion yrkar på att utgiftsramen för nästa budgetår skall minskas med hela 2 miljarder kronor.

Herr Petersson i Gäddvik talade om att socialdemokraterna med kommunisternas röststöd i fjol genomförde 1972 års försvarsbeslut. Jag hoppas, herr Petersson, att talet om att regeringen bedriver sin nuvarande försvarspolitik enbart med stöd av kommunisterna nu äntligen skall upphöra. I denna debatt har det ju konstaterats att vi ånyo har en bred samling i försvarsfrågan, där regeringen och huvuddelen av oppositionen står bakom försvarsbesluten. Jag noterar detta faktum, herr talman, och hälsar det med stor tillfredsställelse.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är alltid intressant att lyssna på Sven Andersson. Men jag har faktiskt hört honom hålla kraftfullare anföranden i försvarsfrågan än vad han hållit här i dag. Han tar enligt min mening rätt oförsiktigt upp frågan om huruvida socialdemokratin behöver kommunisternas röststöd för att genomföra sitt försvarsförslag. Såvitt jag kan se kommer försvarsministern att behöva det även i dag på vissa punkter.

Innan jag går vidare in på ännu ett vill jag från denna talarstol uttala min högaktning och respekt för herr Wedéns försvarskunnande och fasthet.

När herr statsrådet Sven Andersson beskriver försvarets framtid och den nya materiel som tillförts försvaret så gör han det i nästan lyriska ordalag — så otroligt mycket kommer att tillföras försvaret. Men allt som skall hända med vårt försvar i framtiden måste också överbefälhavaren känna till. Det är han som i officiella skrivelser anför att vid 1980-talets början har de viktigaste krigsenheterna reducerats med ca 50 procent, i vissa fall mer. Det är han som anför att försvarets krigsavhållande effekt successivt minskar, det är han som säger att möjligheten att avvärja invasion minskar och det är han som säger att riskerna för överraskande anfall ökar.

Vi har i motioner och sedan i reservationer föreslagit en viss förstärkning av försvaret jämfört med det förslag som socialdemokraterna nu lagt fram. Det är inte så mycket pengar utöver de 35 miljarder kronor som det rör sig om. Men vårt förslag innebär, som också försvarsministern sade, en väsentlig ökning på alla tre försvarsgrenarna.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wedén ser faror i att regeringen tar hänsyn till den avspänningspolitik som präglar utvecklingen i Europa. Vår kritik mot regeringen är att den inte tar tillräcklig hänsyn till den utvecklingen. Vi anser att man inte har beaktat den avspänningsprocess som pågår och som utan tvivel har medfört betydelsefulla resultat.

Under det kalla krigets år fanns givetvis den psykologiska atmosfären för att piska fram orimliga försvarskostnader. I dag menar vi att läget är ett annat, men det tycks regeringen bortse från. Vi pläderar för ett svenskt neutralitetsvärn som inte är en stormaktskopja utan ett folkför-

Onsdagen den
16 maj 1973

*Vissa organisat-
tions- och anslags-
frågor m. m. rö-
rande försvaret*

svar. Herr Gustavsson i Eskilstuna tycker det är ledsamt att frågan inte har blivit föremål för en mer seriös debatt i skilda sammanhang, och det beklagar även jag. Om så hade skett hade dagens försvarsbeslut kanske sett ut på ett annat sätt. Våra argument är nämligen svåra att kullkasta.

Sverige har som bekant inte varit i krig på 160 år, men jag är inte säker på att det är en riktig slutsats att säga att det beror på vår väldiga satsning på försvaret. Det enda verkligt farliga tillfället för Sverige att råka i krig var i samband med att de tyska trupperna anföll våra grannländer. Det var i ett skede då vårt försvar var betänkligt uttunnat. Våra mobiliseringsförråd var urholkade, vi hade sänt en mängd vapen till Finland som var i krig med ett land som inte utgjorde något hot mot Sverige. Sedan dess har krigsmaktens vapen, även de allra dyraste, undan för undan skrotats ned därför att de har blivit för gamla och akterseglade av den tekniska utvecklingen. Den utvecklingen förutses nu också med den kolossalt kostnadskrävande Viggen, 40 miljarder kronor, och man vet inte vartåt det barkar i kostnadshänsende.

Nog finns det mot den bakgrunden, herr Gustavsson i Eskilstuna, all anledning att ställa frågan om det är ett vettigt sätt att använda resurserna. Kan man verkligen inte komma fram till en annan typ av försvarsordning?

När det gällde Viggen har jag inte felciterat den socialdemokratiska partikongressens beslut. Jag talade om det som skulle komma efter Viggen, det som bl. a. benämns Flygplan 80.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för hans alltför älskvärda ord i början av sitt anförande. Dessa kryddades så småningom också av några nypor salt. Jag skulle vilja återgälda hans ord med att säga att det särskilt var en sak -- det var inte det enda -- i försvarsministerns anförande som glädde mig. Det var när han uttalade att om det sker en skärpning av läget igen, då kommer andra länders försvarspolitik att ändras och det gör även Sveriges. Jag tycker att det var ett värdefullt uttalande.

Det föreligger emellertid en skillnad när det gäller bedömningen av vad som skall hända under perioden 1975-1980. Det är klart att jag inte vet hur de olika stormakternas och supermakternas försvar då kommer att se ut eller vilken omfattning det kommer att ha. Men jag har en försiktigare bedömning när det gäller att diskontera avspänningssträvandena än vad försvarsministern har. För övrigt kan vi konstatera att Förenta staternas försvarsutgifter går ner, att Storbritanniens går upp och Sovjetunionens med allra största sannolikhet går upp. Man kan egentligen inte dra annan slutsats av denna dubbla frontställning de har råkat in i än att den nödvändiggör en förstärkning. Försvarsministern sade sedan att vi inte minskar med en enda soldat, vilket i och för sig är riktigt, och att vi samtidigt tillför mycket modern materiel. Men, herr försvarsminister, den ekvationen går inte ihop med de ramar ni räknar med för en femårsperiod. Pengarna räcker inte till för dessa båda saker om det skall vara något allvar med talet om en modernisering utan någon egentlig sänkning av försvarseffekten.

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

Försvarsministern nämnde sedan att skillnaden mellan 10 och 12 brigader och skillnaden mellan 8 och 11 divisioner jaktflyg inte kan vara så stor. Jag vill bara påpeka, att skillnaden mellan 8 och 11 jaktdivisioner torde vara en skillnad på ungefär 40 procent i fråga om uthållighet. Det är ingenting att bagatellisera.

Herr ENSKOG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Både försvarsministern och herr Gustavsson i Eskilstuna anförde att de ansåg att det var små skillnader mellan socialdemokraternas och mittenpartiernas ståndpunkter. Det är riktigt att det mot bakgrunden av de summor det är fråga om är relativt små skillnader. Dessa är dock, om man tar hänsyn till att priskompensationssystemet på sikt är av avgörande betydelse för vårt försvars styrka, mycket väsentliga. Vi känner alla väl till att löneökningar måste betalas och det sker utan speciella arrangemang till alla andra statsanställda. Om dessa löneökningar som drabbar försvaret synnerligen hårt skall betalas av medel, åtminstone till en del, som man tänkt använda för t. ex. materielanskaffning eftersom priskompensationen inte täcker hela ökningen, medför detta konsekvenser för försvaret som helhet. Det har konsekvenser som man, när beslutet fattades, inte hade tänkt sig.

Herr talman! Jag förklarade också i mitt första anförande anledningen till att vi inte motionerat om ändrade planeringsramar till årets riksdag. En företrädare för försvaret uttalade vid ett tillfälle att vi inte kan hålla på att åka hiss upp och ned med försvaret och försvarsanslagen. Vi måste ha möjlighet att ha en kontinuitet i vår planering.

Herr talman! Jag yrkar därför ännu en gång bifall till våra reservationer 2 och 4.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Det sista som herr Enskog sade kan jag anknyta till. Det är flera röster på fackmannahåll som säger att vi inte har någon möjlighet att åka hiss i denna diskussion, utan vi får bestämma oss för att planera efter en försvarsnivå som är realistisk. En bred majoritet står tydligen bakom detta. Att vi verkligen har en bred majoritet har dagens debatt verifierat på ett övertygande sätt.

Herr Lövenborg manar oss att lyssna på vpk i försvarsdebatten. Jag har verkligen försökt att göra det. Jag vill göra det i fortsättningen också. Jag erkänner också att det finns en del tilltalande drag i deras uppläggning av debatten. Jag känner igen dessa drag sedan gammalt.

Det har nämnts en film här i debatten. Men jag kom faktiskt under herr Lövenborgs replik att tänka på en annan film än Viggensfilmen, nämligen Hasse Alfredsons film "Äppelkriget". I den filmen fanns det en bild där man försökte blåsa fram en ande genom en dimma. Det finns litet ande i vpk-motionen. Det är Hilding Hagbergs ande. De tankar som finns kvar i det här sammanhanget var kanske Hilding Hagberg inte upphovsman till, han tog rätt mycket intryck av en legendarisk svensk general. De tankar som vpk litet vagt vidrör är inte så antimilitaristiska som herrarna själva tror. Jag läste så sent som i går en artikel i en facktidsskrift skriven av en hög svensk militär. I de tankarna finns det i

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

långa stycken samma gods som det som kommit fram i det här resonemanget.

Det finns som sagt i vpk:s resonemang saker som kan berika en kommande debatt. Men då får vpk:s företrädare vara vänliga att inte med det huvudlösa förslaget att på ett år rått skära bort 2 miljarder säga som en viskning på sidan om att det hela är skoj.

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Herr talman! Det är alldeles klart att herr Wedén och jag nu och vid tidigare tillfällen gjort olika bedömningar av det internationella läget och riskerna för krig. Jag anser mig i likhet med herr Wedén också vara försiktig. Vi följer upp vad som sker i andra länder. Vi är ju beroende av hur andra länder ställer sig med sina rustningar. Det viktiga är den försvarseffekt vi har i förhållande till andra länder. Utskottet har ändå, herr Wedén, i likhet med regeringen kommit till att ekvationen med en utbyggnad av försvaret genom den strukturförändring vi får mot slutet av 1970-talet och under 1980-talet går ihop. I annat fall kan jag aldrig tänka mig att bl. a. mittenpartierna skulle ställa sig bakom riktlinjerna.

När det gäller enighet eller oenighet säger herr Enskog att det ändå finns en skillnad beträffande priskompensationssystemet. Ja, låt oss se vad mittenpartierna föreslår. Det finns ju en gemensam borgerlig reservation. Man vill att regeringen till nästa riksdag skall lägga fram vissa förslag. Utskottet säger inte så utan utgår från att regeringen följer dessa frågor. Vilka förslag vi får till nästa riksdag vet vi inte. Vi vet inte med andra ord om vi är oeniga i detta fall. Om vi inte vet det, kan jag inte se att det föreligger någon skillnad i sak mellan mittenpartierna och oss, eftersom mittenpartierna inte direkt föreslår någon höjning vare sig i nästa års budget eller av planeringsramarna för framtiden.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag blir mer och mer förvånad över försvarsministerns sätt att uttala sig om rustningarna i världen. Han yttrar sig som om han skulle sitta inne med någon alldeles speciell kunskap i denna fråga. Bland andra har jag i debatten här anfört vad Alva Myrdal anser efter sina år såsom nedrustningsexpert. Jag har framhållit vad man säger i SIPRI:s årsbok. Jag har återgivit vad man med hjälp av svensk underrättelsetjänst säger från försvarsstaben. Enligt alla dessa samstämmiga uppgifter finns det inget belägg för att någon nedrustning pågår i världen. Hur kan då försvarsministern så säkert påstå att så är fallet?

Jag tror att försvarsministern har samma svårigheter som vi andra när det gäller att uttala sig om vår försvarseffekt på 1980-talet. Då tycker jag att säkerheten och tryggheten för detta land, för vår fred och frihet, gör att vi skall vara beredda att satsa i varje fall ungefär lika mycket som nu av bruttonationalprodukten på vårt försvar just för vår framtida trygghets skull.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Petersson i Gäddvik sade i sitt förra anförande att försvarsanslaget går igenom bl. a. med kommunisternas stöd. Jag vill nog

Onsdagen den
16 maj 1973

*Vissa organisa-
tions- och anslags-
frågor m. m. rö-
rande försvaret*

framhålla att det går igenom trots vårt bestämda motstånd. I den mån man kan tala om stöd, handlar det om att det för oss gäller att förhindra en ännu större miljonrullning.

Beträffande Viggen, herr Gustavsson i Eskilstuna, kan man inte radera bort fakta genom att tala om andra filmer. Här handlar det ju om mycket väldokumenterade saker, dokument som kommer från de inblandades egna läppar.

När det gäller vår försvarspolitik är det inte så att vi framför Hilding Hagbergs tankar. Det är vårt partis nuvarande tankar, och det innebär fullföljande av en antimilitaristisk tradition, som vi har anledning att vara stolta över. Vi anser givetvis att vårt land skall försvaras, men vi anser inte att det behöver ske genom en fruktansvärd miljonrullning. Viggen har redan svarat för en välsaltad räkning till svenska folket, och den planerade jaktversionen kommer att kosta 5 miljarder kronor för 240 plan. Nu ämnar man gå vidare.

I en gammal arbetarsång heter det: "Vi under skatter dignar ner." Det är ju ett fullt korrekt konstaterande i nuet och argument nog för ett nytänkande. Vi vet vad militärkostnaderna betyder i detta sammanhang. De är reformpolitikens fiende nr 1 och ett inflationens ymnighetshorn. Vi vet att familjer vräks därför att de inte klarar hyran. Vi vet att både stat och kommun tvingas avvisa socialt angelägna projekt, eftersom man inte anser sig kunna höja skatterna ännu mera. Att i det läget försöka raljera bort argumenten för ett försvar av annan typ för att man i stället skall kunna gå vidare med ett konventionellt uppbyggt och orimligt dyrt försvar utan att på allvar utreda ett annat alternativ har varit oförsvarligt tidigare, och jag tycker att det i dagens läge är ännu mer oförsvarligt.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall rikta mig till försvarsministern.

Jag instämmer naturligtvis i hans uttalande att det väsentliga är vårt försvars effekt i förhållande till andra länders. Där det skiljer sig är den olika grad av förhoppningar som man fäster vid utvecklingen i andra länder när det gäller minskningen av försvarsanstängningarna. I det fallet tycker jag att herr Peterssons i Gäddvik hänvisning till Alva Myrdal såsom ett vittne på att man kanske inte skall vara så förskräckligt optimistisk är berättigad.

Försvarsministern talar om en horisontell planeringsram. I verkligheten är ju den planeringsram som vi nu tillämpar inte horisontell utan successivt nedåtgående, bl. a. på grund av priskompensationssystemet. Jag vågar inte hoppas, vilket tydligen försvarsministern gör, att man under 1970-talet får en liknande nedåtgående utveckling i andra för oss betydelsefulla länder. Där ligger meningsskiljaktigheten.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lövenborg talar om behovet av ett försvar av annan typ. Jag understryker att vi visst behöver ha en försvarsdebatt, där gärna också tankar på ett försvar av annan typ tas fram. Jag har faktiskt försökt berika debatten genom att i mitt inledningsanförande något belysa de behov som uppstår genom ett försvar av den typ som man kan ana att ni

Onsdagen den
16 maj 1973

*Vissa organisat-
tions- och anslags-
frågor m. m. rö-
rande försvaret*

tänker er.

Herr Lövenborg säger att hela landet skall försvaras. I motionerna skisseras tanken på ett milisliknande försvar. Ett sådant försvar är naturligtvis beroende av en allmän värnplikt. Men sedan drämmer herrarna till med ett besparingsalternativ på 2 miljarder kronor under ett år utan att något reflektera över vilka konsekvenser det skulle innebära. Man skulle t. ex. få avstå från att grundutbilda alla värnpliktiga det året. Man skulle få inställa alla repetitionsövningar. Därmed skulle man ha vunnit drygt hälften av summan. Man skulle rätt för att uppnå resten få inskränka industribeställningarna och rätt påbjuda arbetslöshet. Naturligtvis skulle det finnas vissa möjligheter till kompensation för uteblivna beställningar, men följderna skulle bli så förödande att den inte alls står i linje med de grundtankar vpk, hoppas jag, försöker vinna respekt för.

Vpk är välkommet i försvarsdebatten. Jag vill från min anspråkslösa position inbjuda härtill. Men kom då med förslag som det finns någon rimlig möjlighet att på allvar diskutera!

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Herr talman! Det är en sak som måste klaras ut i den här diskussionen. Jag kan då ta som utgångspunkt herr Peterssons i Gäddvik påstående att jag skulle säga att det pågår nedrustning i världen. Det säger inte jag. Någon sådan pågår inte heller i Sverige – vi är i samma situation som andra länder.

Sedan ett par tre år tillbaka – jag hänvisar till de statistiska tabeller som finns i fjärde huvudtiteln i år – ligger de flesta länder stilla med försvarsutgifterna. Men det sker under tiden genom kostnadsutvecklingen på både materiel- och personalsidan en väldig förändring. Sverige är det enda land som – genom att öppet redovisa en långsiktig planering in på 1980-talet – vågar visa vilka konsekvenser som detta får på krigsorganisationen. Andra länder tar ett år i taget. Men om man för samtal, som vi gör, med representanter för andra länders försvarsdepartement, så får man veta att utvecklingen självfallet blir densamma även på andra håll. Jag var nyligen i Tyskland och talade med den tyske försvarsministern, och han visade mig kurvor som helt överensstämde med våra, men han lägger inte offentligt fram någon långsiktig plan. Det görs inte heller i andra länder.

Därför vågar jag påstå att om den nu rådande trenden inte bryts av oroande internationella förändringar med ökande krigsrisk, så blir det mot slutet av 1970-talet och under 1980-talet minskade styrkor i alla länder – ett minskat antal flygplan, ett minskat antal flygdivisioner, ett minskat antal brigader osv. Att sådana förändringar pågår runt om i världen framgår av den statistik som finns i fjärde huvudtiteln, och vi får alltså samma utveckling hos oss.

Jag har försökt skjuta det här i förgrunden. Frågan är då om detta skall kallas nedrustning eller inte. Jag har sagt att det bör icke kallas nedrustning. Skall man uttrycka detta i procent, som herr Petersson i Gäddvik framhåller att överbefälhavaren har gjort, då skall man säga så här: Ja, vi får ett försvar som i fråga om vissa av sina starkaste komponenter – flygdivisioner, brigader osv. – under 1980-talet kommer

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

att minska till hälften, men denna hälft drar då en mycket större kostnad i fast penningvärde än dagens många fler divisioner och brigader. Om man skall uttrycka i procent vad den inriktning som föreslås i moderaternas reservation leder till på 1980-talet, så blir det en förändring på ungefär 40 procent. Det är en skillnad, jag erkänner det, men det är samma tendens. Även i det fallet måste vi acceptera kostnadsexplosionens konsekvenser.

En föredragning som i går lämnades i departementet visade att ett land, nämligen Canada, har kommit så långt med sin kostnadsexplosion att den kanadensiska regeringen i den budget som nu framläggs räknar med att av hela försvarsbudgeten bara 8 procent kan användas för materielförnyelse, medan över 90 procent används till att hålla organisationen vid liv och betala personalen. Vi har dock en materielförnyelseandel i vår försvarsbudget på över 30 procent och leder där i hela västvärlden i varje fall. De amerikanska kostnaderna på personalsidan utgör nu 50 procent av försvarskostnaden, och försvarsdepartementet i Washington räknar med att innan 1970-talets slut är den andelen uppe i 60 procent.

Det är detta som gör att vi, när vi med vårt planeringssystem pekar in i framtiden, realistiskt måste säga att så här blir konsekvenserna med hänsyn till de mycket stora förändringar som sker och som naturligtvis främst är ett resultat av att vi följer med på det vapentekniska området. Vi skaffar oss bättre, modernare och effektivare grejor i förhållande till den materiel vi har i dag och som är billigare.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat till all den militära sakkunskap som under de senaste timmarna har flödat från talarstolen, och det skulle ju vara intressant att kommentera mycket av detta. Jag hade tänkt att i mitt anförande hålla mig till litet mera begränsade och jordnära frågor inom försvaret, dock inte mindre viktiga för det, än vad tidigare talare har gjort, men jag kan inte helt underlåta att säga någonting till herr försvarsministern, som talat om den gynnsamma internationella trenden i världen.

Det är väl litet tveksamt hur det är med den gynnsamma trenden. Herr Petersson i Gäddvik har tidigare talat om vissa tecken som tyder på att trenden inte är så gynnsam. Vi kan ju titta på fredsforskningsinstitutets rapport som kungjorts i dag och som visar på den enorma rustning som pågår överallt i vår omvärld, inte bara i fjärran länder utan även i vår omedelbara närhet. Vi kan också peka på hur lätt det kan uppstå situationer som mycket snart kan leda till stora internationella konflikter. Vi såg det i Mellersta Östern för bara några dagar sedan, och även om parterna för tillfället har lugnat sig så vet vi att det området är en krutdurk som kan explodera precis när som helst.

Så några ord på tal om försvagningen av det svenska försvaret. Det är väl absolut oemotsägligt att det sker en försvagning, och jag tror det vore mycket värdefullt i synnerhet för alla de försvarsintresserade som finns i detta land och för alla dem som är anställda inom försvaret om regeringen ville för svenska folket klart och öppet redovisa de allvarliga konsekvenser som den minskade köpkraften ger åt de anslag som vi

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

ställer till krigsmaktens förfogande. Även om anslagen ökar nominellt, så försvagas försvaret steg för steg. Det är omöjligt, herr statsråd, att komma ifrån dessa fakta.

Låt mig sedan, herr talman, övergå till vad jag har begärt ordet för. Som jag sade tidigare, är det mera begränsade men därför inte mindre viktiga frågor.

Vi har, som alla vet, i vårt land ett frivilligt försvar av en omfattning som ingen annan nation i världen kan visa upp motsvarighet till, ett frivilligt försvar som på flera väsentliga områden förstärker och kompletterar det reguljära försvaret. Vårt frivilliga försvar är en ovärderlig tillgång för nationen, och det är en angelägen uppgift för riksdagen att slå vakt om frivilligförsvaret och visa sin uppskattning av det oegennyttiga arbete som så många medborgare lägger ner i strävan att stärka landets totala försvarskraft.

I en interpellationsdebatt den 16 mars i år angående frivilliga försvarsorganisationer yttrade försvarsministern bl. a.: "De utgör ett krafttillskott till försvaret, som vi inte vill undvara." Det var ju synd att försvarsministern nu gick ut så att han inte fick höra att jag framhåller de tillfällen då herr statsrådet verkligen är positiv i sina uttryck. Jag instämmer helt i den citerade meningen. Men en sak är att tala berömmande och vackra ord, en annan sak är att visa detta i konkret handling.

I en motion, nr 1119, har jag tillsammans med bl. a. Eric Mossberger påpekat att även om frivilligförsvaret rönt statsmakternas stöd så finns det på många områden alltfjämt stora brister. Och vad vi pekat på är de påtagliga brister som finns inom hemvärnet i fråga om materiel och utrustning. Försvarsutskottet är – naturligtvis skulle jag vilja säga – välvilligt i sin skrivning när det gäller hemvärnet och dess utrustningsproblem, men därmed upphör också ambitionerna från utskottet. Och det är klart att vänlighet uppskattas alltid, men jag vågar påstå att hemvärnet och inte minst hemvårnssamariterna skulle ha avstått från den vänliga klappen på axeln om de i stället hade fått pengar till en vettig utrustning att bedriva fältmässiga övningar i, om de fått lämpliga och ändamålsenliga sjukbårar för sin samaritjänst och framför allt om de hade fått skor att ha på fötterna vid övningar. Nu är förhållandet det att de har över huvud taget inte tilldelats några skoplagg. Om de inte använder sin egen fotbeklädning får de traska omkring barfota i terrängen. Det tycker jag är ynkligt.

För att lösa denna angelägna fråga något så när nödortfigt krävs sammanlagt 5 miljoner kronor. En ringa penning – det måste vi vara överens om – inom ramen för de totala försvarskostnaderna. I min motion 1623 har jag begärt att detta belopp ställes till förfogande, om så skulle bedömas nödvändigt fördelat på två budgetår. Men så långt sträckte sig inte försvarsutskottets välvilja, att man ville omsätta sin vänlighet i konkreta förslag. Det har däremot reservanterna gjort i reservationerna 6 och 7, som jag yrkar bifall till.

Anslagshöjningen i reservation 7 medger också en höjning av standarden i fråga om hemvärnets vapenutrustning m. m., som är lika angelägen den.

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

Herr talman! Låt mig slutligen med ett par ord beröra ett annat område av vårt totalförsvaret. Civilförsvaret har fått vidkännas en kraftig beskärning av anslagen för sin verksamhet. Detta har ställt civilförsvaret inför en rad problem, mycket svårösta sådana när det gäller att anpassa sig till en lägre nivå. På många områden är civilförsvaret bundet vid fasta kostnader för verksamheten, och följderna blir att beskärningarna går ut över utveckling och över ny materiel, som är mycket angelägen med hänsyn till – som här tidigare berörts – den snabba internationella utveckling som pågår på detta område och de erfarenheter som vi efter hand får ta del av från utlandet. Civilförsvaret måste ha möjligheter att följa med på det tekniska planet om den enskilde skall tro på dess förmåga att lösa sina uppgifter i en krigssituation.

I motionerna 1663 och 1124 från moderata samlingspartiet begärs en anslagshöjning för att ge civilförsvaret möjligheter att anskaffa bl. a. så viktig materiel som utrustning för skydd för småbarn vid gasanfall och dessutom genomföra en snabbare anskaffning av skyddsgasmasker för civilbefolkningen. Den höjning av ramen som moderata samlingspartiet föreslagit skulle vidare ge civilförsvaret möjligheter att fullfölja den viktiga forskning som pågår, dvs. de studier som Bengt Gustavsson tidigare berörde och som är livsviktiga för civilförsvarets framtida utformning. Anskaffningarna av skyddsrum skulle också kunna ökas i viss utsträckning, om riksdagen bifaller reservationen 5.

Herr talman! Jag yrkar bifall även till reservationen 5 av herrar Petersson i Gäddvik och Virgin.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag skall inte ta många minuter av kammarledamöternas tid i anspråk utan skall bara göra några anmärkningar som jag glömde att framföra i debatten med herr Gustavsson i Eskilstuna. Det gällde bl. a. frågan om utvidgningen av skjutfältet i Kusträsk. Jag sade i mitt första anförande att detta icke är någon stor fråga för riksdagen. Herr Gustavsson betonade nödvändigheten av ifrågavarande utvidgning. Det är inte heller för försvarsutskottet någon stor fråga, men det är självfallet en stor fråga för individer och för familjer som drabbas på olika sätt genom den föreslagna utvidgningen.

Länsläkaren har varnat för bullerstörningar och lantbruksnämnden säger att utvidgningen menligt kommer att inverka på brukningsförhållandena för jordbrukarna i Norra Bredåker. Invånarna i byn Rasmyran har vid ett möte beslutat säga ett kraftigt nej därför att de bedömer konsekvenserna som mycket allvarliga. Jag kunde läsa upp massor av brev, som jag har i min bänk, i vilka man protesterar mot utvidgningen av skjutfältet. Stora delar av Norrbotten används redan för dessa ändamål, och det bör räcka. De skäl som omkringboende i detta fall har anfört tycker vi har sådan tyngd att de bör väcka respekt.

Herr Gustavsson i Eskilstuna välkomnade också en seriös debatt om försvaret, och det tycker jag är mycket bra. Det är just en seriös debatt om försvaret som behövs i denna kammare och inom svensk arbetarrörelse över huvud taget, inte minst inom herr Gustavssons eget parti. Jag tycker därför att herr Gustavssons uttalande är bra och bör noteras. Det

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

är väl helt klart att det skulle behövas en smula mera av kampanda inom socialdemokratin för att rida spärr mot borgerligheten i militärfrågan.

Det har vidare raljerats en hel del med våra förslag om nedprutningar. Man har anfört att de är mer eller mindre omöjliga. Det kan självfallet alltid anföras en rad skäl mot nedprutningar, men jag vill peka på att en av de mera kända politikerna i vårt land ju har sagt att "politik är att vilja". Vill man så kan man självfallet genomföra kraftiga nedprutningar av försvaret, men då gäller det att seriöst pröva frågan om en annan typ av försvarsordning, ett folkförsvar av den typ som vi talar för.

Man har också i denna debatt pekat på vilka konsekvenser en nedskärning av försvarskostnaderna skulle kunna få i form av arbetslöshet osv. Men det kan inte vara rimligt att man motiverar de höga försvarskostnaderna med omsorg om sysselsättningen. Det är militaristisk utpressning. I detta sammanhang agerar ju storkapitalet ohämmat. Så gjorde t. ex. SAAB när Viggenprojektet pressades fram steg för steg. Man motiverade det med att i annat fall måste man skära ner antalet arbetare, och då blir det arbetslöshet. Men alla vet att vill vi verkligen gå in för en nedskärning av militärutgifterna finns det här i landet andra möjligheter att trygga sysselsättningen, exempelvis uppbyggandet av nya statsindustrier och en nödvändig omställning av den industri som nu producerar krigsmateriel till annan produktion. Vore det så att vi måste hålla höga försvarskostnader av sysselsättningsskäl, skulle ju också avspänning och nedrustning betraktas som ett fruktansvärt hot.

Nej, sanningen är att man försöker stänga svenska folket inne i en ond cirkel: ett val mellan höga militärkostnader och arbetslöshet. Det är den cirkeln som måste brytas. Det finns andra alternativ.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Nu var verkligen herr Lövenborg ute i tassemarkerna. Jag har inte alls motiverat försvaret med sysselsättningsskäl. Jag sade i mitt huvudanförande att visst går det att tänka sig ett försvar på en helt annan kostnadsnivå, men då måste det finnas en planering. Klämmer man till med en nedskärning på 2 miljarder på ett år, skulle det få groteska följder.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är möjligt att herr Gustavsson i Eskilstuna inte sade det i det här sammanhanget, men sysselsättningsskäl är ett mycket vanligt argument i den debatt som förs om de höga försvarskostnaderna.

Herr KARL BENGTTSSON i Varberg (fp):

Herr talman! Jag måste faktiskt ta till orda med anledning av herr Oskarsons anförande. Min motion nr 634, som rör utrustningen för hemvärnssamariter, har rönt rätt stor uppmärksamhet, eftersom den var ganska avslöjande. Som herr Oskarson sade, konstaterades ju att dessa hemvärnssamariter inte hade några skor och över huvud taget hade en mycket dålig och olämplig utrustning. Reaktionen över detta har tagit sig olika uttryck. Man har skaffat egen utrustning på en del håll, och man har över huvud taget varit väldigt olustig över sin situation.

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

När herr Oskarson säger att dessa hemvärnssamariter säkerligen inte är så tacksamma för den klapp på axeln de får av utskottet, vill jag gärna förklara att jag tycker att utskottets skrivning är mycket bra. Utskottet säger så här:

”Utskottet räknar med att Kungl. Maj:t för nästa års riksdag redovisar hur departementschefen ser på utrustningsfrågorna beträffande hemvärdet i flerårsperspektiv.

Med anledning av vad som anförts i motionerna vill utskottet särskilt understryka hemvärnssamariternas behov av ändamålsenlig beklädnadsutrustning. Utskottet förutsätter att detta behov snarast tillgodoses. Syftet med motionsyrkandena bör därmed vara tillgodosett. Något särskilt uttalande från riksdagens sida synes ej nu erforderligt.”

Herr Oskarson menar förmodligen att jag skulle vara lika missnöjd som han och moderata samlingspartiet med utskottets ställningstagande. Jag är nu inte det, för jag anser att det här är en mycket stark skrivning. Med tanke på den uppmärksamhet som denna fråga har fått tror jag att alla riksdagsledamöter anser att hemvärnssamariterna mycket snabbt skall få den utrustning som de behöver, dvs. skor och kläder. Jag tror inte att någon missunnar dem det. Detta vill jag ha sagt som förklaring till att jag har anslutit mig till utskottsmajoritetens skrivning.

Jag vill tillägga att styrkan i denna skrivning hade ökat, om herr Oskarson och hans parti hade varit med och därmed dokumenterat den vilja till samling som jag gärna ville se i denna fråga.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Det är litet svårt för mig att förstå varför herr Karl Bengtsson i Varberg går upp och polemiserar mot mig i den här frågan, eftersom jag har haft den uppfattningen att vi har varit helt överens om att det är angeläget att få denna fråga löst så snart som möjligt.

Jag sade inte, herr Bengtsson, att inte samariterna skulle uppskatta den där klappen på axeln. Visst gör de det — jag sade att man alltid uppskattar vänlighet. Men jag sade också att jag är absolut övertygad om att de mer uppskattar om de kan få pengar till sin utrustning. Det är just denna uppfattning som vi har fullföljt i form av reservationen. Därför tycker jag nog att om herr Bengtsson verkligen är angelägen om att den här frågan blir löst så snart som möjligt, då har herr Bengtsson all anledning att stödja den reservationen.

Jag är inte missnöjd — det är jag över huvud taget aldrig. Men jag måste säga att jag inte kan låta bli att konstatera fakta. Och fakta är här att om utskottets skrivning endast kommer att medföra ungefär ett tusental utrustningar om året — så kommer det att ta mycket lång tid innan de får sin utrustning. Vad jag har velat är att vi med denna ringa summa som det är fråga om skall kunna lösa den här frågan i ett sammanhang — eller på två budgetår, som jag också framhöll i min motion. Så jag tycker att herr Bengtsson skall vara tacksam och glad över att jag har vågat säga att det också behövs pengar till det här och inte bara vackra ord.

Onsdagen den
16 maj 1973

*Vissa organisa-
tions- och anslags-
frågor m. m. rö-
rande försvaret*

Herr KARL BENGTTSSON i Varberg (fp):

Herr talman! Till herr Oskarson vill jag bara säga ett par saker.

Det här är ju inte någon stor fråga, herr Oskarson. Jag är övertygad om att man med de pengar som står till förfogande för försvaret har möjlighet att på ganska kort tid rätta till de här bristerna som herr Oskarson och jag har påtalat i våra motioner angående hemvärnssamari-terna. Sedan tror jag att vi kan ha gott hopp om att den här frågan kommer att lösas mycket snabbt. Jag tror att man verkligen från utskottets sida har menat vad man har skrivit, och jag tror också att det är riksdagens önskan att se till att sådana här uppenbart grova brister snabbt rättas till.

Herr Oskarson undrar hur det kommer sig att jag tar till orda här. Men jag är övertygad om att även om jag nu inte hade valt att reservera mig så är det ändå så, när vi diskuterar försvarsfrågor i riksdagen, att herr Oskarson och andra i moderata samlingspartiet lägger sig högst eller flyter ovanpå precis som gräddén på mjölk.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

M o m . A 1 o c h A 2

Utskottets hemställan bifölls.

M o m . B 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1115 av herr Hermansson m. fl. och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 1 mom. B 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1115.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 304

Nej — 14

M o m . B 2

Utskottets hemställan bifölls.

M o m . B 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Petersson i Gäddvik och herr tredje vice talmannen Virgin, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Petersson i Gäddvik begärde votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 1 mom. B 3 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Petersson i Gäddvik och herr tredje vice talmannen Virgin.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Petersson i Gäddvik begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 262
Nej — 42
Avstår — 13

M o m . C

Utskottets hemställan bifölls.

M o m . D

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Petersson i Gäddvik m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustafsson i Stenkyrka begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 1 mom. D röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Petersson i Gäddvik m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustafsson i Stenkyrka begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 161
Nej — 155
Avstår — 2

Punkten 2

M o m . A 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Petersson i Gäddvik och herr tredje vice talmannen Virgin, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Petersson i Gäddvik begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 2 mom. A 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Petersson i Gäddvik och herr tredje vice talmannen Virgin.

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Petersson i Gäddvik begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	276
Nej	—	41
Avstår	—	2

M o m . A 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Gustafsson i Stenkyrka m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustafsson i Stenkyrka begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 2 mom. A 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Gustafsson i Stenkyrka m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustafsson i Stenkyrka begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	166
Nej	—	149
Avstår	—	2

M o m . A 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Gustafsson i Stenkyrka m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustafsson i Stenkyrka begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 2 mom. A 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Gustafsson i Stenkyrka m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustafsson i Stenkyrka begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	162
Nej	—	116
Avstår	—	39

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

M o m . B 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Petersson i Gäddvik och herr tredje vice talmannen Virgin, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Petersson i Gäddvik begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 2 mom. B 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Petersson i Gäddvik och herr tredje vice talmannen Virgin.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Petersson i Gäddvik begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	274
Nej	-	41
Avstår	-	3

M o m . B 2 o c h C - E

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 3

Lades till handlingarna.

Punkterna 4-9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herr Petersson i Gäddvik och herr tredje vice talmannen Virgin, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Petersson i Gäddvik begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 10 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herr Petersson i Gäddvik och herr tredje vice talmannen Virgin.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Petersson i Gäddvik begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	274
Nej	-	39
Avstår	-	5

Onsdagen den
16 maj 1973

Vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

Punkterna 11–14

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 15

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av herr Petersson i Gäddvik och herr tredje vice talmannen Virgin, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Petersson i Gäddvik begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 15 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av herr Petersson i Gäddvik och herr tredje vice talmannen Virgin.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Petersson i Gäddvik begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja	—	273
Nej	—	42
Avstår	—	3

Punkterna 16–19

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 20

Herr TALMANNEN yttrade: Propositioner ställs först beträffande det av herr Lövenborg under överläggningen i anslutning till motionen nr 1664 av herr Hermansson m. fl. framställda yrkandet om avbrytande av studierna för ett eventuellt nytt flygplan efter 37 Viggen och därefter beträffande utskottets hemställan i övrigt.

Uttalande om avbrytande av studierna för ett eventuellt nytt flygplan efter 37 Viggen

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels herr Lövenborgs yrkande i anslutning till motionen nr 1664 av herr Hermansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 20 såvitt avser uttalande om avbrytande av studierna för ett eventuellt nytt flygplan efter 37 Viggen röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit herr Lövenborgs yrkande i anslutning till motionen nr 1664.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 298
Nej -- 14
Avstår -- 7

Utskottets hemställan i övrigt

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 9 av herr Petersson i Gäddvik och herr tredje vice talmannen Virgin i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Petersson i Gäddvik begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 20 såvitt avser utskottets hemställan i övrigt röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 9 av herr Petersson i Gäddvik och herr tredje vice talmannen Virgin i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Petersson i Gäddvik begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 274
Nej -- 42
Avstår -- 3

Punkterna 21–30

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 31

Lades till handlingarna.

Punkterna 32–34

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 35

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1664 av herr Hermansson m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 5 Försvarsforskningens framtida organisation m. m.

Föredrogs försvarsutskottets betänkande nr 17 med anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:88 angående försvarsforskningens framtida organisation m. m.

Onsdagen den
16 maj 1973

*Försvarsforsk-
ningens framtida
organisation m. m.*

Herr tredje vice talmannen VIRGIN (m):

Herr talman! I det nu föreliggande betänkandet behandlar försvarsutskottet propositionen om försvarsforskningens framtida organisation.

Regeringens förslag i denna proposition grundar sig på 1969 års försvarsforskningsutredning, som regeringen följer så när som på en punkt. Utredningen föreslog nämligen att en särskild styrelse för försvarsforskningen skulle tillskapas med anslagsfördelande, beredande och samordnande uppgifter. Försvarsministern vill i propositionen inte acceptera detta förslag utan förordar i stället att ansvaret för forskningen skall hållas samman i försvarets forskningsanstalt.

Försvarsutskottet delar departementschefens mening i detta avseende och tillstyrker enhälligt en omorganisation av försvarsforskningen på det sätt som departementschefen föreslår. Så långt är alltså allting gott och väl.

Emellertid anmäler försvarsministern i propositionen att försvarsforskningsutredningen också fick i uppdrag att i samråd med delegationen för utlokalisering av statlig verksamhet pröva den framtida lokaliseringen av försvarets forskningsanstalt. En sådan prövning har också gjorts. Den har gått till på det sättet att utredningen har studerat möjligheterna att uppfylla de krav som delegationen för utlokalisering har uppställt. Dessa krav innebar att vissa delar av forskningsanstalten skulle omlokaliseras till Umeå och Linköping, vissa delar ligga kvar i Stockholmsområdet och en nytillkommande del vara förlagd i Karlstad.

Utredningen fann snart att detta inte var lämpligt, att forskningsanstaltens behov av kontakter med centrala staber och förvaltningar inom försvaret är mycket stort och att behovet av nära förbindelser med högt kvalificerad mångsidig forskning vid universitet och högskolor också är betydande liksom möjligheterna att inköpa vissa specialiserade service-tjänster. I alla dessa avseenden är en förläggning till Stockholmsområdet helt överlägsen andra alternativ.

Sammanfattningsvis hävdar utredningen, att den föreslagna omlokaliseringen kommer att innebära betydande merkostnader och påfrestningar för både försvarsforskningen och försvaret i dess helhet. Avgångar av kvalificerad personal i vissa nyckelbefattningar i samband med omlokalisering skulle dessutom kunna få extra och långvariga negativa effekter på forskningsverksamheten.

Praktiskt taget alla remissinstanser utdömer omlokaliseringsalternativet. Överbefälhavaren och försvarets forskningsanstalt påpekar i sammanhanget, att en omlokalisering skulle medföra en nedgång i försvarsforskningsorganisationens effektivitet just under en period då kraven på underlag för försvarsplaneringen är synnerligen stora, beroende på den omstrukturering av det militära försvaret som har blivit aktuell efter 1972 års försvarsbeslut.

Så mycket torde under alla omständigheter vara klart som att forskningsanstaltens inre och yttre kontakter och dess lokalisering har en avgörande betydelse för forskningsanstaltens funktion.

Men försvarsministern säger ingenting om detta i propositionen. Den främste företrädaren inom regeringen för försvarets intressen, den som har ansvaret för effektivitet och god hushållning inom krigsmakten,

uttrycker ingen egen mening i denna betydelsefulla fråga. Han nöjer sig med att påpeka att regeringen i en annan proposition lägger fram förslag om forskningsanstaltens utlokalisering. Detta är märkligt.

Företagsnämnden hos försvarets forskningsanstalt säger i sitt yttrande att man finner det vara ”orätt, odemokratiskt och föga jämlikt att en liten grupp människor skall tvingas göra stora personliga uppoffringar för att samhället skall nå en högst tveivelaktig, och i vart fall inte av delegationen påvisad vinst”.

Jag tycker att nämnden har rätt. Visserligen kan det naturligtvis finnas fall – det händer inte så sällan – där samhällsintresset leder till att det måste ställas hårda krav på anställd personal både i fråga om förflyttning och i andra avseenden, men som ett absolut minimum av hänsyn borde i sådana fall krävas att besluten på ett övertygande sätt motiveras. Det har man här inte ens gjort ett försök till.

Berör återhållsamheten från försvarsministerns sida kanske på att han tycker det är bättre att fly undan än att illa fäkta, på att felaktigheterna och inkonsekvenserna i lokaliseringförslaget inte tål några kommentarer? Man skulle i så fall kunna förstå honom.

I en rad uttalanden, senast i propositionen 75 om riktlinjerna för försvarets fortsatta utveckling som vi behandlade här i kammaren alldeles nys, understryker försvarsministern nödvändigheten av att de militära myndigheterna vidtar alla åtgärder som kan vara möjliga för att minska antalet anställda inom försvaret. Och detta gör han med all rätt. Det är nödvändigt att reducera topp- och serviceorganen i takt med den nedrustning som sker av fältförbanden så att något så när god balans kan vidmakthållas mellan försvarets olika funktioner.

Uppsplittningen av forskningsanstalten kommer att förutom alla andra olägenheter kräva en personalökning på ungefär 70 personer. Detta låter alltså försvarsministern passera utan ett ord till egentlig motivering. Man undrar om försvarsministern inte själv känner sig bunden av kravet på personalbesparingar. Och hur skall han kunna begära helhjärtat stöd från myndigheterna i fråga om rationaliseringar, när han inte själv ålägger sig några krav i det fallet?

Förslaget om utlokalisering behandlas av inrikesutskottet. Men konsekvensen av det rör i hög grad de områden som försvarsutskottet bär det närmaste ansvaret för. Det är beklagligt att riksdagen vid behandlingen av försvarsforskningens framtid inte kan ta ställning till denna i ett sammanhang, alltså samtidigt i fråga om både organisation och lokalisering. Regeringens bristande intresse för att åstadkomma en sådan korrekt behandling och riksdagens arbetsformer gör nu inte detta möjligt. Men just därför borde försvarsutskottet, när det nu ger sin syn på forskningens organisation, också ha redovisat konsekvenserna av anstaltens uppsplittning och förflyttning. Försvarsutskottets majoritet har emellertid inte velat behandla denna del av frågan. Detta är skälet till att vi – en minoritet från oppositionen – i ett särskilt yttrande anmält vår mening att utskottet borde ha redovisat de negativa följderna i form av försämrat forskningsutbyte när det som bäst hade behövts, i form av hänsynslös behandling av de anställda och i form av ökade kostnader och sämre resultat för all framtid, som utlokaliseringförslaget kommer att innebära.

Onsdagen den
16 maj 1973

*Försvarsforsk-
ningens framtida
organisation m. m.*

Herr talman! Jag har nu inget särskilt yrkande men vill uttala en förhoppning om att riksdagen vid behandlingen senare av propositionen 55 skall avvisa förslaget i denna proposition om en uppdelning och omlokalisering av försvarets forskningsanstalt.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BRÄNNSTRÖM (s):

Herr talman! Låt mig inledningsvis konstatera att försvarsutskottet beträffande den i propositionen 88 år 1973 föreslagna organisationen av FOA är helt enigt. Det har också verifierats av herr Virgin. Denna samstämmighet är värdefull och bör bidra till en positiv inställning från berörda enheter inom FOA och där anställd personal, för att genomförandet skall kunna ske så friktionsfritt som möjligt.

Bakgrunden till förslaget utgörs av 1969 års försvarsutredning, vilken i sitt år 1970 avlämnade delbetänkande presenterade fyra alternativ till principiell utformning av försvarsforskningens organisation. Utredningen förordade att ett av dessa alternativ skulle ligga till grund för det fortsatta arbetet på ett detaljerat organisationsförslag. Tilläggsdirektiv gavs sedan 1971 om den framtida organisationen. Förslaget redovisas i bilagan till propositionen 88. Det förslaget har sedan varit föremål för diskussion i samband med utskottets behandling av propositionen. I det sammanhanget har också i bilaga 3 redovisats departementschefens förslag. Utskottet har ställt sig bakom alternativ 3 ur den bedömnings-synpunkten att det är bättre ur både funktions- och ledningssynpunkt. Jag vågar också påstå att den uppfattningen delas av företrädare för FOA.

Vad gäller utlokaliseringsfrågan och de synpunkter som herr Virgin där hävdar vill jag påstå att de inte i sak hör hemma i den här debatten om organisationen av forskningen för försvarsändamål utan bör hänföras till behandlingen av propositionen 55, som för oss in i de sammanhangen. Att forskningen och FOA i sin helhet vid den prövningen skulle utsättas för större påfrestningar än andra som behöver flyttas ut enligt lokaliserings- och näringspolitiska värderingar tror jag inte är verifierat, utan det får närmast stå för dem som gjort den bedömningen.

Jag vill också påstå att regeringens uppfattning i den propositionen innebär samstämmiga värderingar, och jag kan inte finna att försvarsministern där tagit någon annan ställning än andra som representerar regeringen i det sammanhanget.

Slutligen vill jag alltså bara konstatera att utskottet i första hand behandlat det som är sakfrågan, nämligen försvarsforskningen, gjort sin värdering och ställt sig bakom departementschefens förslag.

Herr tredje vice talmannen VIRGIN (m):

Herr talman! Jag vill med bestämdhet hävda att lokaliseringen av forskningsanstalten hör hemma hos försvarsutskottet när detta diskuterar forskningens framtid.

Herr Brännström sade att han nog ansåg att forskningsanstalten lika väl kunde tåla utlokalisering som andra organ kan göra det. Men

forskningsanstalten är inte behandlad på samma sätt som andra organ av delegationen för utlokalisering. Det finns inget annat organ än forskningsanstalten som blir uppsplittrat på flera olika orter och det finns heller inget annat organ som behandlas så totalt i strid mot de riktlinjer som delegationen för utlokalisering själv angivit för sitt handlande.

I sitt utlåtande angav delegationen på tre punkter generella riktlinjer som legat till grund för delegationens arbete.

För det första hette det att man inte ville förorda någon partiell utlokalisering. Som jag nyss sade föreslås forskningsanstalten trots detta förlagd till inte mindre än tre eller om man så vill fyra olika orter.

För det andra hette det att man borde sträva efter att finna lokaliseringar till samma orter för de myndigheter som har stort kontaktbehov med varandra. FOA är just en myndighet med ovanligt stora kontaktbehov. Försvarsforskningsutredningen beräknade att varannan--var tredje kvalificerad handläggare vid forskningsanstalten är starkt engagerad i ett kontaktnät, vars funktion i hög grad avgör utbytet av forskningen. Detta kontaktnät omfattar i första hand de centrala staberna och förvaltningarna, och dessa är som vi vet förlagda i Stockholmsområdet.

För det tredje sade delegationen att man inte ville ge förslag till utlokalisering av myndigheter som är föremål för utredning. När delegationen framlade sitt förslag var utredningen om försvarsforskningen i full gång.

Delegationen har alltså inte på någon av sina principiella punkter följt sin egen målsättning när det gäller forskningsanstalten. Alla dessa i och för sig uppseendeväckande ställningstaganden har delegationen motiverat med en enda mening i sitt betänkande, en mening som dessutom inte är ett motiv utan egentligen bara ett tyckande. Jag skall citera denna mening: "Delegationen har inte funnit att samverkanskraven varken internt eller med staber och försvarets materielverk är så stora att en omlokalisering av delar av FOA inte är möjlig." Man kan ju tycka detta men det borde väl ändå bestyrkas på något sätt.

Herr BRÄNNSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skulle nog föredra att få hålla dessa två saker något isär, även om det funktionellt på sikt kanske har en viss betydelse med en sammankoppling.

Beträffande kontaktbehovet och därmed sammanhängande värderingar citerade herr Virgin alldeles nyss de bedömningar, som ändå måste ha legat till grund för lokaliseringsdelegationen innan den framlade sitt förslag. Hur man än ser på dessa bedömningar kan det inte bli fråga om annat än en värdering. Delegationen har då gjort sin värdering och framlagt utlokaliseringsförslaget. Jag är nog beredd att dela den värdering som då gjordes, även om inte herr Virgin vill göra det.

Till organisationsproblemet hör sedan det förhållandet att FOA för närvarande inte är en samlad enhet utan har sina funktioner spridda till olika delar av Stockholmsområdet även om man i regionen är något så när väl samlad. Organisationsförslaget har baserats på en total samordning av FOA, men i första hand -- och det tror jag är viktigt i sammanhanget

Onsdagen den
16 maj 1973

*Utformningen av
beskattad sjuk-
penning, m. m.*

-- skall konstateras den linjeuppbyggnad som den nya organisationen innebär med renodling av vissa funktioner inom de olika enheterna. Såvitt jag kan finna innebär det en klar förstärkning av organisationen, vare sig FOA blir kvar i Stockholmsregionen eller, enligt utredningsförslaget, flyttar ut till olika delar av landet. Det väsentliga för försvarsforskningen enligt min uppfattning är ändå att den nya organisationen byggs upp enligt dessa riktlinjer.

Herr tredje vice talmannen VIRGIN (m):

Herr talman! Nu säger herr Brännström att hela förslaget grundar sig på en bedömning eller värdering. Men hur kan man göra bedömningar utan att ha några argument eller motiv för dessa? Man har tydligen inga motiv som tål dagens ljus eftersom man inte för fram några. Eller har man argument som är så hemliga att man vill behålla dem för sig själv? Jag tycker verkligen vi borde få veta skälen till att man tänker vidtaga åtgärder som alla sakkunniga är fullständigt överens om kommer att vara till stor skada för forskningen och dess personal.

Herr BRÄNNSTRÖM (s):

Herr talman! De skälen och de argumenten anser jag hör hemma i debatten kring utlokaliseringen och propositionen 55.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6 Utformningen av beskattad sjukpenning, m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 21 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:46 angående utformningen av beskattad sjukpenning, m. m., jämte motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen 1973:1 (bilaga 7, punkten B 6) beräknat medel för nedannämnda ändamål, hade Kungl. Maj:t i propositionen 1973:46 under återopande av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 9 mars 1973 föreslagit riksdagen att

A. anta vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
- 2) lag om ändring i lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring,
- 3) lag om ändring i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension,
- 4) lag om ändring i militärsättningsförordningen (1950:261),
- 5) lag om ändring i lagen (1956:293) om ersättning åt smittbärare,
- 6) lag om ändring i lagen (1967:919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m.,
- 7) lag om ändring i förordningen (1954:519) angående kostnadsfria och prisnedsatta läkemedel m. m.,

Onsdagen den
16 maj 1973*Utformningen av
beskattad sjuk-
penning, m. m.*

B. för budgetåret 1973/74 under femte huvudtiteln till Bidrag till sjukförsäkringen anvisa ett förslagsanslag av 2 220 000 000 kronor.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande:

”I propositionen läggs fram förslag till en omkonstruktion av sjukpenningförsäkringen. I samband därmed föreslås en höjning av ersättningsnivån för sjukpenning från den allmänna försäkringen i anslutning till att sjukpenningförmånerna görs skattepliktiga.

Nuvarande system med sjukpenningklasser föreslås ersatt av en sjukpenninggrundande inkomst som direkt knyter an till den inkomst som sjukpenningen skall ersätta. Sjukpenningen föreslås utgå med ett belopp som motsvarar 90 % av den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst upp till en årsinkomst som motsvarar 7,5 basbelopp. Sjukpenningen föreslås bli pensionsgrundande för ATP. Detsamma föreslås gälla bl. a. för sjukpenning från yrkesskadeförsäkringen. I propositionen läggs också fram förslag till de lagändringar som behövs för tillgodoräknande som pensionsgrundande inkomst av vissa förmåner vid vård av barn och vid arbetslöshet varom förslag lagts fram i propositionerna 1973:47 och 1973:56.

Sjukpenningen för hemmamakar föreslås höjd från 6 kronor till 8 kronor om dagen utan beskattning. Det föreslås därjämte att de särskilda barntilläggen till sjukpenningen slopas. För försäkrade med förvärvsinkomst mellan 1 800 kronor och 4 500 kronor om året föreslås i propositionen särskilda övergångsregler. Möjligheterna att teckna frivillig sjukpenningförsäkring föreslås vidgade till att gälla ett sammanlagt belopp på 20 kronor om dagen utan beskattning mot f. n. 15 kronor.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels följande vid riksdagens början väckta motioner:

1973:281 av herr Westberg i Ljusdal (fp),

1973:1130 av fru Fränkel m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla dels om förslag till nästa riksdag om en höjning av det frivilliga sjukpenningtillägget för hemmamake, som motsvarade levnadskostnadernas ökning sedan föregående höjningstillfälle, dels om utredning angående en särskild tilläggsjukpenning för hemmavarande förälder med vård av minderåriga barn enligt de riktlinjer som angetts i motionen.

1973:1145 av herrar Mundebo (fp) och Molin (fp) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att förslag snarast förelades riksdagen om en reformering av de studerandes sjukförsäkringsvillkor,

dels följande med anledning av propositionen 1973:46 väckta motioner:

1973:1684 av fröken Bergström m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen dels vid behandlingen av propositionen beslutade att återkallande enligt 11 kap. 7 § lagen om allmän försäkring genom övergångsbestämmer fick ske utan hinder av att undantagandet ägt giltighet kortare tid än 5 år, dels gav Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts om

Onsdagen den

16 maj 1973

Utformningen av
beskattad sjuk-
penning, m. m.

information till dem som berördes av sjukpenningomläggningen,
1973:1685 av herrar Carlshamre (m) och Åkerlind (m).

Utskottet hemställde

A. beträffande ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring
att riksdagen med anledning av propositionen 1973:46 och med
bifall till motionen 1973:1684 i motsvarande del skulle anta det vid
propositionen fogade förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om
allmän försäkring med den ändringen att övergångsbestämmelserna erhö-
ll av utskottet föreslagen lydelse,

B. beträffande författningsförslagen i övrigt

att riksdagen med bifall till propositionen 1973:46 skulle anta de vid
propositionen fogade förslagen till

1) lag om ändring i lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring,

2) lag om ändring i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommu-
nalt bostadstillägg till folkpension,

3) lag om ändring i militärsättningsförordningen (1950:261),

4) lag om ändring i lagen (1956:293) om ersättning åt smittbärare,

5) lag om ändring i lagen (1967:919) om värdesäkring av yrkesskade-
livräntor m. m.,

6) lag om ändring i förordningen (1954:519) angående kostnadsfria
och prisnedsatta läkemedel m. m.,

C. beträffande förslag om höjning av det frivilliga sjukpenningtillägget
för hemmamake

att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1130 i motsvarande del,

D. beträffande utredning angående en särskild tilläggsjukpenning för
hemmavarande förälder

att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1130 i motsvarande del,

E. beträffande de studerandes sjukförsäkringsvillkor

att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1145,

F. beträffande kompletterande sjukförsäkring

att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1685,

G. beträffande särskild information

att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1684 i motsvarande del,

H. beträffande sjukpenningförsäkring för vissa ensamstående

att riksdagen skulle avslå motionen 1973:281,

I. beträffande anslaget storlek

att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen
framlagda förslag till Bidrag till sjukförsäkringen för budgetåret 1973/74
anvisade ett förslagsanslag av 2 220 000 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1. av herr Jonsson i Mora (fp) och fröken Bergström (fp) vilka ansett
att utskottet under D bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1130 i motsvarande del
hos Kungl. Maj:ts skulle anhålla om utredning angående en särskild
tilläggsjukpenning för hemmavarande förälder med vård av minderårigt
barn,

Onsdagen den
16 maj 1973

*Utformningen av
beskattad sjuk-
penning, m. m.*

2. av herr Jonsson i Mora (fp) och fröken Bergström (fp) vilka ansett att utskottet under E bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1145 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att förslag snarast förelades riksdagen om en reformering av de studerandes sjukförsäkringsvillkor.

Fröken BERGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag vill börja med att säga att det förslag till omkonstruktion av sjukpenningförsäkringen som vi nu skall behandla är en bra reform. De viktigaste förändringarna innebär att sjukpenningen blir ATP-grundande och sjukpenningklasserna försvinner. Sjukersättningen kommer därigenom att mera direkt svara mot inkomsten inom vissa ramar.

Att det råder stor enighet kring den föreslagna reformen framgår av att det endast har lämnats två motioner med anledning av propositionen. Jag skall säga några ord om den ena av dessa två motioner, motionen 1684, i vilken jag tillsammans med några andra folkpartister har tagit upp en konsekvens av omkonstruktionen som kan medföra nackdelar för några grupper.

Det gäller personer som har undantagande från ATP-försäkringen för annan inkomst än inkomst av anställning. Dessa får inte sjukpenning för den inkomst som berörs av undantagandet. Hittills har de fått grundsjukpenningen, dvs. 6 kronor om dagen. Med det här förslaget försvinner grundsjukpenningen, vilket innebär att personer med det undantagande från ATP-försäkringen som jag här har talat om blir helt oförsäkrade mot sjukdom. Det berör framför allt egna företagare, ofta småföretagare.

I motionen 1684 föreslår vi att personer med sådant undantagande dels skall få information om dessa konsekvenser, dels skall erbjudas möjlighet att frånträda undantagandet, även om detta inte har varit fem år. Nuvarande regler säger nämligen att återkallande av undantagande kan ske först sedan det varit i kraft fem år.

Vi finner det mycket tillfredsställande att ett enigt utskott har tagit upp detta förslag. Den förändring som krävs i övergångsbestämmelserna återfinns i utskottets hemställan vid A i betänkandet. Frågan behandlas tämligen utförligt på s. 54 och 55 i betänkandet.

I samband med behandlingen av propositionen har utskottet även behandlat några motioner som avgivits under den allmänna motionstiden. Jag vill säga något om ett par motioner av enskilda folkpartister beträffande vilka det föreligger reservation vid utskottets betänkande.

I motionen 1130 tar man upp frågan om sjukpenningförsäkring för hemarbetande förälder. I motionen föreslås en utredning om en särskild tilläggssjukpenning för hemmavarande förälder med minderårigt barn. En viktig del i det förslaget är att en sådan försäkring skulle göras obligatorisk. Detta förslag avvisas av utskottsmajoriteten, men vi reserverar oss menar att det är angeläget att få till stånd en sådan utredning. I reservationen 1 vidhåller vi detta krav, och jag ber att få yrka bifall till den reservationen.

I motionen 1145 behandlas frågan om de studerandes sjukförsäkring. Utskottsmajoriteten hänvisar till propositionen 1973:63, som behandlar

det studiesociala stödet, och man hänvisar till den i propositionen aviserade försäkringen för studerande. Utskottsmajoriteten menar att motionens syfte är tillgodosett med vad som skrivs i propositionen 63 beträffande försäkring för studerande. Men i motionen 1145 ifrågasätter man om det är den lämpligaste lösningen att göra en speciell försäkring för dem som studerar. Man föreslår i stället att de skall inordnas i den allmänna försäkringen. Man skisserar också mycket kort hur en sådan försäkring skulle kunna utformas.

Den försäkring för studerande som redovisas i propositionen 63 kommer bara att omfatta studerande som uppbär studiemedel. Övriga studerande kommer även i fortsättningen att hänvisas till den frivilliga sjukförsäkringen. Vi menar att detta inte är tillfredsställande. Vi stöder därför kravet på förslag till en annan lösning av frågan om sjukförsäkring för alla studerande. Vi har tagit upp detta i reservationen 2, som jag också ber att få yrka bifall till.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag skall inte gå in på de något sidoordnade frågor som berörs i reservationerna. Eftersom den proposition som nu behandlas gäller en genomgripande reformering av hela sjukpenningförsäkringen vill jag i stället med några ord sätta in denna reform i sitt mera principiella sammanhang.

Utgångspunkten för reformen är att den ekonomiska tryggheten vid sjukdom hittills har uppvisat skillnader mellan olika grupper i samhället. En reform som avskaffar dessa olikheter har växt fram som ett starkt krav inte minst från fackföreningsrörelsen. Den reform som regeringen nu föreslår betyder att det skapas rättvisa mellan grupper som enbart har sjukförsäkringen att lita till vid sjukdom och grupper framför allt på tjänstemannaområdet som uppbär ersättning av arbetsgivaren vid sjukdom och olycksfall. Sjukförsäkringsreformen innebär att den ersättning, som utgår från den allmänna försäkringen vid sjukdom, i likhet med sjuklönen blir direkt jämförbar med lönen och att den därigenom också blir pensionsgrundande för ATP, vilket också varit ett starkt fackligt krav. Den höjning av ersättningsnivån för sjukpenningen som genomförs i anslutning till att sjukförmånerna görs skattepliktiga innebär att sjukpenningen kommer att utgå med 90 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten upp till samma tak som i ATP.

Det nya systemet med skattepliktig sjukpenning medför inte bara rättvisa mellan olika grupper utan även rättvisa mellan de enskilda försäkrade. Reformen betyder ett mera konsekvent genomförande av principen att sjukpenningförmånens storlek skall anknytas till det inkomstbortfall som uppkommer vid sjukdom upp till samma gräns som gäller för ATP. Genom att sjukpenningförmånerna anknyts direkt till den aktuella bruttoinkomsten bortfaller också de nuvarande problemen med överkompensation i vissa fall. Systemet med skattepliktiga sjukförmåner leder vidare till en mera rättvis jämförelse mellan olika personers inkomstförhållanden i sådana fall då andra sociala förmåner är knutna till storleken av den beskattningsbara inkomsten.

Sjukförsäkringsreformen är alltså i flera avseenden en utpräglad

Onsdagen den
16 maj 1973*Utformningen av
beskattad sjuk-
penning, m. m.*

rättvisereform. Den är ett led i regeringens strävan att fördjupa tryggheten och jämlikheten i arbetslivet och har en stark förankring i den fackliga rörelsen. Den allmänna uppslutning kring regeringens reformförslag som har kommit till uttryck vid utskottsbehandlingen innebär att reformen också kan ges en bred politisk förankring.

Detsamma gäller den genomgripande ändring av finansieringsreglerna för sjukförsäkringen som är den andra huvudfrågan i propositionen. De nya enhetliga finansieringsreglerna för hela sjukförsäkringen innebär att en tredjedel av sjukförsäkringskostnaderna täcks med statsbidrag, att 40 procent täcks av en höjd sjukförsäkringsavgift från arbetsgivarna och att återstoden finansieras genom de försäkrades sjukförsäkringsavgifter som samtidigt ges en ny utformning. Propositionens förslag om finansieringsreglerna omfattar även föräldraförsäkringen och den föreslagna allmänna tandvårdsförsäkringen som skall behandlas av riksdagen om några dagar. Det förslag till finansieringssystem för hela sjukförsäkringen som nu föreligger omsluter ett årsbelopp på omkring 10 miljarder kronor. Det är en siffra som mer än många ord ger ett uttryck för hur förverkligandet av vår trygghetspolitik kräver stora solidariska insatser. Jag har, herr talman, velat göra dessa korta kommentarer inför ett betydelsefullt beslut av kammaren — ett beslut som innebär att viktiga sociala reformer förankras i de solidariska åtaganden som är en nödvändig förutsättning för reformernas genomförande.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Riksdagen har i år att ta ställning till fyra propositioner som innefattar förslag till genomgripande förändringar i socialförsäkringssystemet. Bland dessa propositioner intar den som vi nu skall behandla och som redovisas i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 21 en central plats, inte minst genom förslaget om nya finansieringsregler för sjukförsäkringen. Dessa finansieringsregler omfattar även kostnaderna för de i andra propositioner framlagda förslagen om en allmän tandvårdsförsäkring och en föräldraförsäkring.

Socialministern har i sitt anförande kraftigt understrukit vikten av den här reformen. Jag skall inte upprepa vad han har sagt; jag vill bara understryka reformens betydelse, inte minst för fackföreningsrörelsen. Det är en betydelsefull reform ur jämlikhets- och trygghetssynpunkt. Låt mig endast säga att genom att sjukförsäkringen inordnas i skattesystemet, att det nuvarande systemet med sjukpenningklasser försvinner och att ersättningen från sjukkassan anknyts till den aktuella lönen samt därtill blir pensionsgrundande för ATP blir sjukpenningen jämförbar med sjuklön från arbetsgivaren. Det är givetvis att hälsa med den största tillfredsställelse.

Fröken Bergström har berört frågan om undantagandet. Utskottet är helt enigt i sin tillstyrkan av detta förslag; det är för övrigt den enda ändring — och en mycket liten sådan — som har företagits i propositionen. Fröken Bergström betonade också vikten av information. Vi går i utskottet ut ifrån att försäkringskassorna kommer att sätta i gång med den information som är behövlig när man genomför en sådan här

Onsdagen den
16 maj 1973

*Utformningen av
beskattad sjuk-
penning, m. m.*

betydande reform.

Vid behandlingen i utskottet har vi varit eniga om att tillstyrka propositionen. Jag hälsar med tillfredsställelse att vi har kunnat uppnå en så bred enighet vid genomförandet av en så viktig reform.

Den fråga som aktualiserats i reservationen 1 har ju ett visst samband med den ofta i riksdagen diskuterade frågan om ATP-poäng för hemarbetande. Motioner i den riktningen har regelmässigt avslagits av riksdagen, och utskottet yrkar också nu avslag på motionsyrkandet från folkpartiet. Vi anser att såväl praktiska som principiella skäl talar mot en sådan lösning. För övrigt har kravet till stor del tillgodosetts genom att sjukpenningen för hemmakar höjs från 6 till 8 kronor utan beskattning och genom att möjligheterna att teckna frivillig försäkring vidgas till att gälla ett sammanlagt belopp på upp till 20 kronor per dag mot för närvarande 15 kronor. I betänkandet finns en rätt utförlig motivering för utskottets yrkande om avslag på den motion som ligger som underlag för reservationen 1, och jag kan alltså hänvisa till utskottets yttrande på den punkten.

Vad slutligen angår reservationen 2, där frågan om reformering av de studerandes sjukförsäkringsvillkor tas upp, kan jag hänvisa till utskottets betänkande nr 17 angående studiesociala frågor, där den här frågan närmare belyses. Det betänkandet kommer senare att behandlas av riksdagen. Här ansluter sig utskottet – som fröken Bergström sade – till i propositionen 63 framlagd principskiss till obligatorisk sjukförsäkring för studerande med studiemedel. Vi anser i utskottet att det nu föreliggande förslaget om höjning av beloppen inom den frivilliga sjukförsäkringen tillgodoser det i motionen 1130 och i reservationen framförda kravet på reformering av de studerandes sjukförsäkringsvillkor.

Fröken Bergström tog också upp frågan om sjukförsäkringsförmånerna för studerande som inte har studiemedel. De kommer väl, som sades, att få anlita den frivilliga försäkringen. Sjukförsäkringen står ju öppen även för studerande. Har de vid sidan av studierna inkomst av förvärvsarbete som berättigar till sjukpenning, så blir de givetvis försäkrade. De har ju också, som jag nämnt, möjlighet att ta en frivillig försäkring som ger upp till 20 kronor om dagen.

Det förslag som redovisats i propositionen är ju endast ett principförslag, som fröken Bergström mycket riktigt sade, och försäkringen kommer att utformas i detalj i samråd med centrala studiehjälpnämnden och riks-försäkringsverket. Det är alltså dessa två ämbetsverk som närmare kommer att utreda den här frågan, och det finns enligt utskottets mening ingen anledning att bifalla reservationen.

Herr talman! Med tillfredsställelse över den enighet som således föreligger beträffande detta ärende ber jag att få yrka bifall till socialutskottets hemställan i betänkandet nr 21 och avslag på de båda reservationerna.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna A - C

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten D

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Jonsson i Mora och fröken Bergström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Bergström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 21 punkten D röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Jonsson i Mora och fröken Bergström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Bergström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	255
Nej	—	52
Avstår	—	4

Punkten E

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Jonsson i Mora och fröken Bergström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Bergström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 21 punkten E röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Jonsson i Mora och fröken Bergström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Bergström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	253
Nej	—	53
Avstår	—	4

Punkterna F-1

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Nr 88

Onsdagen den
16 maj 1973

*Utformningen av
beskattad sjuk-
penning, m. m.*

Onsdagen den
16 maj 1973

Förbättrade familjeförmåner inom den allmänna försäkringen, m. m.

§ 7 Förbättrade familjeförmåner inom den allmänna försäkringen, m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 19 i anledning av propositionen 1973:47 angående förbättrade familjeförmåner inom den allmänna försäkringen, m. m., jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 9 mars 1973, föreslagit riksdagen att bifalla vid propositionen följande förslag till

- 1) lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
- 2) lag om ändring i lagen (1945:844) om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av äktenskap eller havandeskap m. m. och
- 3) lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande:

"I propositionen läggs fram förslag om betydande förbättringar av samhällets ekonomiska stöd till barnfamiljer, särskilt i anslutning till barns födelse och vid vård av sjukt eller handikappat barn.

I fråga om stödet i samband med barns födelse föreslås att den nuvarande moderskapsförsäkringen ersätts av en föräldraförsäkring med garantinivå. Garantinivån skall innebära ett grundläggande försörjningskydd i form av föräldrapenning med 25 kronor om dagen under sex månader i anslutning till barnets födelse. Till försäkrade med rätt till högre sjukpenning än garantinivån föreslås föräldrapenningen utgå med samma belopp som sjukpenningen. För tiden efter barnets födelse avses att den av barnets föräldrar som ombesörjer den huvudsakliga vården av barnet skall bli berättigad till föräldrapenningen. Enligt förslaget skall föräldrarna själva få avgöra vem av dem som skall stanna hemma hos barnet och uppbära föräldrapenningen. Förslaget om föräldrapenning innebär en ersättning vid barns födelse som avsevärt överstiger den nuvarande moderskapsförsäkringens förmåner särskilt för de lägst avlönade och för dem som inte haft förvärsarbete viss tid före barnafödelsen. Föräldrapenningen skall liksom sjukpenningen utgöra skattepliktig inkomst och därigenom bli ATP-grundande.

Vidare föreslås rätt till sjukpenning för förälder som behöver ta vård om sjukt barn och för fader som behöver ta vård om äldre barn i samband med att ytterligare barn föds i familjen.

Förbättringar föreslås också i fråga om det särskilda vårdbidrag som utgår om barn på grund av sjukdom eller allvarligt handikapp är i behov av särskild tillsyn och vård. Vårdbidraget höjs till samma nivå som förtidspensionen inom folkpensioneringen, samtidigt som förmånen blir skattepliktig och ATP-grundande för den förälder som vårdar barnet.

Propositionen innehåller även förslag om en förstärkning av barnpensionerna så att mer enhetliga regler skapas för barnpensioner och bidragsförskott. Barnpensionen från folkpensioneringen höjs till 40 % av basbeloppet i de fall då änkepension eller barnpension från tilläggspensioneringen inte utgår och till 60 % av basbeloppet för barn vars båda

föräldrar avlidit. Vidare höjs åldersgränsen för barnpensionen från 16 år till 18 år.”

I detta sammanhang hade behandlats

A. de i anledning av propositionen väckta motionerna

1973:1647 av fru Hjelm-Wallén (s) vari hemställdes att riksdagen skulle

1. uttala att adoptivföräldrar och fosterföräldrar som mottog barn i adoptionsavsikt principiellt skulle likställas med biologiska föräldrar, varvid adoptivbarns ankomst till familjen jämställdes med andra barns födelse,

2. uppdraga åt Kungl. Maj:t att – sedan erfarenheter vunnits av den nya stödformen och av avgränsningsmöjligheterna – återkomma med förslag i enlighet med vad som i motionen anförts angående föräldrapenning och anställningstrygghet för adoptivföräldrar och fosterföräldrar som mottog barn i adoptionsavsikt,

1973:1648 av fru Lundblad m. fl. (s) vari hemställdes att vid framtida förbättringar i familjestödet i samband med barns födelse vad beträffar längden av den tid föräldrapenning kunde utbetalas särskild hänsyn togs till de familjer där modern måste avbryta sitt förvärvsarbete tidigare än strax före barnets födelse av skäl som anknöt till moderns arbetsförhållanden eller hälsa,

1973:1686 av fröken Andersson i Stockholm (c) och fru Olsson i Höllö (c) vari hemställdes att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1973:47 beslutade

1. att föräldrapenning skulle utgå under sammanlagt 12 månader till endera av föräldrarna dock att där båda föräldrarna förvärvsarbetade ingen av dem ensam fick uppbära föräldrapenning mer än 8 månader,

2. att anställningsskyddet för förälder utsträcktes till 12 månader,

1973:1687 av herr Carlshamre m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen skulle

1. hos Kungl. Maj:t anhålla om ett samlat utbyggnadsprogram för familjestödet, innefattande en utsträckning av ersättningstiden inom föräldraförsäkringen till tolv månader,

2. besluta att förälder eller annan vårdnadshavande som på läkares rekommendation vistades hos barn under sju års ålder som vårdades på sjukhus skulle ha rätt till sjukpenning och rätt att vistas på sjukhuset på samma ekonomiska villkor som gällde för patienter,

1973:1688 av herrar Gustavsson i Alvesta (c) och Hamrin (fp) vari hemställdes att riksdagen vid behandling av propositionen 1973:47 skulle

I. besluta

1. ge möjlighet till ett förskottsuttag av föräldrapenning med 500 kronor och motsvarande reduktion av den löpande dagersättningen eller ersättningstiden,

2. likställa foster- och adoptivföräldrar med biologiska föräldrar i fråga om rätten till föräldrapenning och anställningsskydd vid adoption

Nr 88

Onsdagen den
16 maj 1973.

Förbättrade familjeförmåner inom den allmänna försäkringen, m. m.

Onsdagen den
16 maj 1973

*Förbättrade famil-
jeförmåner inom
den allmänna försäkringen, m. m.*

eller fosterhemsplacering av barn före skolåldern,

II. ge Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts rörande sjukpenning vid vård av sjukt barn och vårdbidrag för svårt handikappat barn,

1973:1689 av herr Åkerlind (m),

B. de vid riksdagens början väckta motionerna

1973:73 av herr Börjesson i Falköping (c),

1973:151 av herr Bengtsson i Landskrona (s) vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om sådan ändring i lagen om allmän försäkring att tilläggsjukpenning till kvinnlig försäkrad i fall av för tidig födsel enligt vad i motionen anförts kunde utgå efter etthundraåttionde dagen efter förlossningsdagen,

1973:154 av herrar Fälldin (c) och Helén (fp) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag angående rätt för hemarbetande att tillgodoräkna sig pensionsår inom tilläggs pensioneringen för barnavårdande insatser i hemmet,

1973:639 av fröken Andersson i Stockholm m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde förslag till sådan ändring i 3 kap. lagen om allmän försäkring, att tilläggs sjukpenning vid barns börd utgick om kvinnan på grund av barnets sjukdom var förhindrad att ha det i sin vård och under förutsättning att läkare styrkte barnets behov av kontakt med och närhet till modern,

1973:643 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag syftande till att arbete med vård av egna barn skulle grunda pensionsrätt inom ATP enligt i motionen 1973:241 angivna riktlinjer,

1973:843 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag angående rätt till utsträckt tjänstledighet med bevarad anställningstrygghet för föräldrarna i samband med barns börd och vård av små barn i enlighet med vad som anförts i motionen 1973:241,

1973:1133 av herr Hamrin m. fl. (fp),

1973:1153 av herrar Romanus (fp) och Möller (fp) vari hemställts att riksdagen beslutade att moderskapspenning eller föräldrapenning skulle utgå vid adoption av barn under skolåldern, varvid barnets ankomst till familjen likställdes med barnets födelse vid biologiskt föräldraskap.

1973:1154 av fröken Pehrsson (c) och herr Andersson i Nybro (c) vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att den som adopterade barn som var i späda ålder fick ekonomiskt

stöd genom allmänna försäkringen i samma omfattning som det som utgick vid barnsbörd,

2. att i anslutning till adoption föräldrapenning utgick för vardera föräldern under 10 dagar i anslutning till barnets ankomst till familjen,

1973:1156 av herr Romanus m. fl. (fp, c, m, vpk) vari hemställdt att riksdagen beslutade om rätt till uppskjuten havandeskapsledighet inom moderskapsförsäkringen eller föräldraförsäkringen på det sätt som beskrivits i motionen,

1973:1160 av herrar Werner i Malmö (m) och Komstedt (m) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om sådan ändring av gällande lagstiftning att vård av anhörig och tillsyn av minderårigt barn skulle få tillgodoräknas vid beräkning av tilläggspension samt

1973:1540 av fröken Pehrsson (c) och herr Andersson i Nybro (c) vari hemställdt att adoptivföräldrar tillförsäkrades rätt till anställningstrygghet i samma mån som biologiska föräldrar.

Under förutsättning att riksdagen biföll utskottets hemställan i betänkande 1973:21 hemställde utskottet

A. beträffande 3 kap. 13 § lagen om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring (biologiska föräldrars och med dem jämställdas rätt till föräldrapenning)

att riksdagen med bifall till propositionen 1973:47, med avslag på motionerna 1973:1648, 1973:1686 och 1973:1687, de båda sistnämnda i motsvarande del, samt med anledning av motionerna 1973:151, 1973:639 och 1973:1156 skulle anta den i propositionen föreslagna lydelsen av nämnda författningsrum,

B. beträffande 3 kap. 14 § lagen om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring (adoptivföräldrars och med dem jämställdas rätt till föräldrapenning)

att riksdagen med anledning av propositionen 1973:47, med avslag på motionerna 1973:1153, 1973:1647 och 1973:1688, de båda sistnämnda i motsvarande del, samt med anledning av motionen 1973:1154 skulle anta av utskottet föreslagen lydelse av nämnda författningsrum,

C. beträffande 3 kap. 9 § lagen om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring (sjukpenning vid vård av sjukt barn)

att riksdagen med anledning av propositionen 1973:47 samt med avslag på motionerna 1973:1687 och 1973:1688, båda i motsvarande del, skulle anta av utskottet föreslagen lydelse av nämnda författningsrum,

D. beträffande 8 kap. 6 § lagen om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring (barnpension)

att riksdagen med bifall till propositionen 1973:47 och med avslag på motionen 1973:1689 skulle anta den i propositionen föreslagna lydelsen av nämnda författningsrum,

E. beträffande föräldrars rätt till anställningsskydd i samband med barnsbörd

att riksdagen med bifall till propositionen 1973:47 och med avslag på

Onsdagen den
16 maj 1973

*Förbättrade famil-
jeförmåner inom
den allmänna försäkringen, m. m.*

motionerna 1973:1647, 1973:1686 och 1973:1688, samtliga i motsvarande del, samt med anledning av motionen 1973:1540 skulle anta det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i lagen (1945:844) om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av äktenskap eller havandeskap m. m.,

F. beträffande rätt till förskottsuttag av föräldrapenning

att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1688 i motsvarande del,

G. beträffande författningsförslagen i övrigt

att riksdagen med anledning av propositionen 1973:47 och med avslag på motionerna 1973:73, 1973:1133 och 1973:1688, sistnämnda motion i vad den behandlade frågan om vårdbidrag för svårt handikappat barn, skulle anta

1. de delar av det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring, vilka inte behandlats under A—D ovan, med den ändringen att 8 kap. 5 § skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse,

2. det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott,

H. beträffande rätt för hemarbetande att tillgodoräkna sig pensionsår inom tilläggs pensioneringen för barnavårdande insatser i hemmet m. m.

att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1973:154,

2. motionen 1973:643,

3. motionen 1973:1160,

I. beträffande rätt till tjänstledighet för föräldrar i samband med vård av barn under ett år m. m.

att riksdagen skulle avslå motionen 1973:843,

J. att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1973:151,

2. motionen 1973:639,

3. motionen 1973:1154,

4. motionen 1973:1156

5. motionen 1973:1540,

i den mån de inte kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt.

Av utskottet föreslagna ändringar i författningstext var av redaktionell art.

Reservationer hade avgivits

1. av herr Mundebo (fp) och fröken Bergström (fp) vilka ansett att viss del av utskottets yttrande skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

2. av herrar Mundebo (fp) och Olsson i Stockholm (vpk) samt fröken Bergström (fp) vilka ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1156 och med anledning av motionerna 1973:151, 1973:639, 1973:1648, 1973:1686 och 1973:1687, de båda sistnämnda i motsvarande del, skulle anta av motionärerna föreslagen lydelse av 3 kap. 13 § lagen om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring, innebärande att mödrar, vilkas barn måste stanna på sjukhus en längre tid efter förlossningen, fick rätten till

havandeskapsledighet utsträckt så att de kunde vara hemma totalt sex månader även om de förvärvsarbetade under den tid då barnet var på sjukhus,

3. av herr Mundebo (fp) och fröken Bergström (fp) vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionerna 1973:1153, 1973:1154, 1973:1647 och 1973:1688, de båda sistnämnda i motsvarande del, skulle anta av motionärerna föreslagen lydelse av 3 kap. 14 § lagen om ändring i lagen (1962:381) som allmän försäkring, innebärande att föräldrapenning borde utgå i 180 dagar vid adoption av barn under sju år, varvid barnets ankomst till familjen skulle likställas med barnets födelse vid biologiskt föräldraskap,

4. av herr Mundebo (fp) och fröken Bergström (fp) vilka ansett att utskottet under F bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1688 i motsvarande del skulle anta av motionärerna föreslagen lydelse av 3 kap. 13 § lagen om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,

5. av herrar Ringaby (m), Magnusson i Nennesholm (c) och Mundebo (fp), fröken Pehrsson (c), herr Andersson i Nybro (c), fröken Bergström (fp) samt herr Andersson i Ljung (m) vilka ansett att utskottet under H bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionerna 1973:154, 1973:643 och 1973:1160 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag angående rätt för hemarbetande att tillgodoräkna sig pensionsår inom tilläggs pensioneringen för barnavårdande insatser i hemmet,

6. av herrar Ringaby (m) och Mundebo (fp), fröken Bergström (fp) samt herr Andersson i Ljung (m) vilka ansett att utskottet under I bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1973:843 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag rörande frågan om rätt till åtta månaders tjänstledighet med bevarad anställningstrygghet för förälder i samband med barns börd.

Statsrådet fru ODHNOFF:

Herr talman! I samband med behandlingen här i kammaren av de familjepolitiska avsnitten i årets statsverksproposition har jag redovisat min syn på de samlade principerna bakom årets stora familjepolitiska reformarbete. Jag skall inte upprepa detta nu. Riksdagen har redan i det sammanhanget tagit ställning till de familjepolitiska förslagen i statsverkspropositionen som ju främst gällde en utbyggnad av bostadstilläggen och höjningen av statsbidragen till daghem och fritidshem. Vi håller nu på att förbereda en proposition om förskolan som bygger på barnstugeutredningens betänkande och som bl. a. kommer att innehålla förslag om införande av en allmän förskola, om speciella insatser för barn med särskilda behov och om kommunala förskoleplaner. I dag har riksdagen

Onsdagen den
16 maj 1973

*Förbättrade famil-
jeförmåner inom
den allmänna för-
säkringen, m. m.*

att behandla en mycket viktig del av det familjepolitiska reformprogrammet, nämligen stödet i samband med och närmast efter barnens födelse, stödet när barnen blir sjuka och stödet när ett svårt handikappat barn vårdas i hemmet.

En av grundtankarna i det familjepolitiska reformarbete som vi nu står mitt uppe i är att det är föräldrarnas arbetsinkomster som är grundvalen för familjernas ekonomi. Det är av det skälet och av hänsyn till barnens behov som vi prioriterar en fortsatt snabb utbyggnad av samhällets barnomsorg. När det gäller kontantstödet anser vi att det skall inriktas på de sämst ställda och därvid särskilt ta sikte på de situationer då det i regel är ofrånkomligt att en förälder stannar hemma för att ta vård om barnen. Det omfattande reformarbetet på detta område har en god grund i det genomarbetade utbyggnadsprogram som familjepolitiska kommittén lade fram i sitt slutbetänkande.

Förslaget om en föräldraförsäkring, som riksdagen nu har att ta ställning till, kommer att ge Sverige en unik ställning i världen när det gäller stödet i samband med barns födelse. Att fadern har en roll som försörjare i familjen är allmänt accepterat; att han också har ett värde som förälder och vårdare är något nytt, åtminstone i den utsträckning som det här är fråga om i lagstiftningen. Tanken att även fadern skall ha möjligheter att delta i arbetet med det nyfödda barnet med samma ersättning, pensionsskydd och anställningsskydd som tidigare endast gällt mödrar, i den mån det över huvud taget har funnits, är såvitt jag vet inte genomförd någon annanstans. Här i Sverige är förslaget hittills det mest konkreta i förverkligandet av ett lika ansvar mellan föräldrarna i arbetet med vården och fostran av barnen, vilket i sin tur är en förutsättning för jämställdhet mellan män och kvinnor. Denna samhällets markering av att modern och fadern delar ansvaret för barnens omvårdnad är viktig, inte minst för barnens skull.

För föräldrar som inte är sjukpenningförsäkrade eller har låg ersättning vid sjukdom medför garantinivån på 25 kronor per dag avsevärda förbättringar. Garantinivån innebär att principen att stödet skall riktas till grupper som har särskilt stort behov av det också kommer till uttryck i föräldraförsäkringen. Särskilt viktig är garantinivån för de hemarbetande föräldrarna och för de yngsta mödrarna, som ännu inte har hunnit ut i förvärvslivet. För de förvärvsarbetande föräldrarna har det stor betydelse att föräldrapenningen liksom sjukpenningen nu skall ge en ersättning som motsvarar 90 procent av inkomsten i samband med att ersättningen blir beskattningsbar.

Förslaget om sjukpenning vid vård av sjukt barn till förvärvsarbetande föräldrar har en kraftig förankring i de stora löntagarorganisationernas familjepolitiska program. Förslaget innebär ett stort steg mot lösandet av de problem som förvärvsarbetande föräldrar – i dagens samhälle i alltför hög grad kvinnorna – upplever när barnen blir sjuka. Även här markeras det lika ansvaret för barnen som män och kvinnor har genom att möjligheterna att stanna hemma tillkommer båda föräldrarna.

I de familjepolitiska reformerna ingår också en väsentlig höjning av vårdbidraget till svårt handikappade barn. Vårdbidraget görs samtidigt beskattningsbart och ATP-grundande. Jag tycker det är mycket angeläget

att den vårdinsats som föräldrar till svårt handikappade barn gör blir erkänd och då också ersatt på ett rimligt sätt.

Förslaget om en förbättring av barnpensionerna innebär att alla ensamstående föräldrar i fortsättningen kommer att vara tillförsäkrade minst 70 procent av basbeloppet per år, vilket i dag motsvarar 253 kronor per månad för varje barn. Principen bör enligt min mening vara att alla barn till ensamstående föräldrar skall tillförsäkras ett likvärdigt ekonomiskt skydd. Förslaget innebär ett steg i den riktningen.

Det är med stor tillfredsställelse jag konstaterar att det i riksdagen tycks råda enighet om huvudlinjerna i de av regeringen framlagda förslagen.

Förslagen i propositionen bygger, som jag nämnt, i allt väsentligt på familjepolitiska kommitténs grundliga utredningsarbete. Jag vill gärna passa på tillfället att i det här sammanhanget också ge ett erkännande till de stora löntagarorganisationerna för den pådrivande roll de har åtagit sig i den familjepolitiska debatten såväl när det gäller principerna som när det gäller konkreta reformkrav. De förslag som regeringen här har lagt fram tar till stor del sikte på att tillgodose önskemål och reformkrav från de fackliga organisationernas sida.

Uppslutningen kring huvudlinjerna i regeringens förslag är så mycket mer glädjande som förslagen — som jag inledningsvis nämnde — i långa stycken är nyskapande inte bara i Sverige utan över huvud taget. Att vi internationellt sett kommit så förhållandevis långt i vårt land i fråga om jämställdhet mellan män och kvinnor beror naturligtvis på att denna strävan i vårt land har så starkt stöd i breda befolkningsgrupper. De principer som jag har redovisat i den nu föreliggande propositionen kommer också att prägla det kommande reformarbetet när det gäller barnens omvårdnad och när det gäller jämställdheten mellan män och kvinnor.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Den här riksdagsdebatten är rätt belysande för familjepolitikens situation, för den splittring av familjepolitiken som vi har och en lång följd av år har haft. Väsentliga delar av familjepolitiken behandlades i riksdagen i början av april, då statsverkspropositionen och socialutskottets betänkande debatterades. En del kommer nu genom regeringens proposition och socialförsäkringsutskottets betänkande om familjeförmåner inom den allmänna försäkringen. Andra delar kommer inte upp till närmare debatt genom att regeringen inte velat medverka till att utarbetea erforderligt sakmaterial.

Det är i och för sig inte fel att riksdagen vid flera olika tidpunkter debatterar skilda avsnitt av familjepolitiken — om det bara vore så att de skilda delarna vore väl samordnade med varandra, om delarna skulle bilda ett genomtänkt mönster, bygga på ett genomtänkt och samlat program. Men detta är inte fallet! Regeringen fortsätter den de otillräckliga punktinsatsernas väg som kännetecknade hela 1960-talet. Ibland gör man en förändring här, ibland en där, och man förändrar utan att vara klar över vad förändringarna innebär på andra närliggande områden, utan att tänka på att delreformer bör fungera någorlunda väl

Nr 88

Onsdagen den
16 maj 1973

Förbättrade familjeförmåner inom den allmänna försäkringen, m. m.

Onsdagen den
16 maj 1973

Förbättrade familjeförmåner inom den allmänna försäkringen, m. m.

samman.

Jag har självfallet uppfattningen att det inte är möjligt att göra en enda stor långsiktig familjepolitisk reform, som på en gång skulle klara reformkraven på det familjepolitiska området. Det finns inte finansiella resurser för detta, och det är knappast heller möjligt från administrativ och lagstiftningsmässig synpunkt. Men jag menar att de delreformer vi gör bör vara så samordnade att de skilda delarna passar tillsammans – att den ena reformen inte motverkar den andra, utan tvärtom att olika reformer stöder varandra.

Regeringens familjepolitiska proposition orsakar därför åtskillig besvikelse. Man kunde ha redovisat ett program, sin principiella syn på den framtida familjepolitiken. Familjepolitiska kommittén lade i sitt slutbetänkande fram ett underlag för en sådan redovisning. Det må vara att betänkandet i vissa delar var ofullständigt, men detta betänkande i förening med de många remissyttrandena kunde ha utgjort grund för en helhetsbedömning, i synnerhet som kommittén presenterade ett flerårsprogram för familjepolitikens utveckling. Om detta program säger regeringen nu ingenting. Man plockar ut en del förslag och säger ingenting om de övriga, vilket betyder att familjepolitikens framtid är oviss, i varje fall om den kommer att föras av nuvarande regering.

Statsrådet Odhnoff sade nyss att hon i debatten i april klart redovisade regeringens syn på målsättningen och riktlinjerna. Statsrådet Odhnoff sade den 4 april att hon *ganska* klart redovisade synen. Det var en överdrift redan då; det var ingalunda klart och det var inte heller, som statsrådet Odhnoff sade, *ganska* klart. Det var tvärtom synnerligen oklart och ofullständigt.

Regeringens proposition väcker alltså åtskilligt av besvikelse men också mycket av ointresse. Det är visserligen en hel del förändringar som föreslås, och de sammanlagda årskostnaderna beräknas till omkring 275 miljoner kronor. Men det torde ändå vara rätt få familjer som upplever reformerna som väsentliga förbättringar. En väsentlig del av kostnadsökningarna beror på att förmånerna kommer att beskattas, vilket gör att de reella förbättringarna blir helt andra än man först kan få intryck av. Härtill kommer – och det är avgörande – att familjepolitiken fått en sådan utformning att stora grupper av familjer inte kan förbättra sin standard genom egna insatser. Många familjer i vanliga inkomstlägen – säg 30 000–45 000 kronor i årsinkomst inom familjen – finner att en ökad inkomst, kanske till följd av att ena maken går ut på arbetsmarknaden eller förlänger sin arbetsvecka på arbetsmarknaden, medför minskade bostadstillägg och höjda barn tillsynsavgifter.

Det gör att många i dag bara säger att de förändringar som nu genomförs visserligen är bra, men inte blir det nämnvärt bättre för barnfamiljerna. Frågan är för många om förbättringarna skall räcka till för att familjen skall kunna behålla sin standard någorlunda oförändrad eller om standarden kommer att sjunka. Regeringen vidtar inte de förändringar i familjepolitiken och skattepolitiken som för många familjer skulle få avgörande betydelse: nya regler för bostadstillägg och barn tillsynsavgifter och indexreglerade allmänna barnbidrag. Det skulle vara en betydelsefull familjereform. Den görs inte. Och kanske ligger den

viktigaste familjereformen utanför dagens debatt och debattområde, nämligen en bättre prisstabilitet. Det är lätt att räkna ut vad en prishöjning på 6 procent eller mera under det här året och oförändrade barnbidrag kommer att betyda för många barnfamiljer.

Herr talman! Jag har inte ambitionen att i dag dra upp någon ny och större familjepolitisk debatt – den debatten fördes i början av april – men jag har velat göra dessa allmänna kommentarer innan jag helt kort nämner några av de delreformer som vi i dag skall besluta om.

De förändringarna betyder på flera punkter värdefulla förbättringar. Moderskapsförsäkringen omvandlas till en föräldraförsäkring, och förmånerna förbättras för en del grupper. Föräldrar som behöver ta vård om sjukt barn kan få rätt till sjukpenning. Vårdbidrag och barnpensioner förbättras.

Vi är i väsentliga avseenden ense om de förbättringarna. Det gäller krav som under lång tid har varit aktuella i social och politisk debatt, reformer som nu kan genomföras efter att länge ha stått på väntelista, reformer som har förordats i rader av riksdagsmotioner, vilka under de senaste 5–10 åren har behandlats och avvisats i riksdagen men som nu kommer tillbaka och i dag kan genomföras.

På några punkter skulle vi i folkpartiet ha önskat att reformerna hade fått en annan utformning. Jag skall kortfattat beröra reservationerna.

Då det gäller föräldraförsäkringen beklagar vi att regeringen stannat för att avvisa familjepolitiska kommitténs förslag att ersättningstiden för föräldrapenning skall vara åtta månader. Regeringen har stannat för att bibehålla ersättningstiden sex månader. Det skulle ha betytt väsentliga förbättringar för barnfamiljerna, om en förlängning hade kunnat ske, i synnerhet som det är rätt vanligt att en del av sexmånadersperioden utnyttjas före förlossningen, varigenom ofta bara fyra, fem månader återstår. Vi har emellertid förståelse för kostnadsaspekterna och förutsätter att propositionens formuleringar, att det ”i *detta* sammanhang” inte varit möjligt att förlänga tiden, betyder att regeringen – om den i sin nuvarande sammansättning får tillfälle att lägga fram förslag – kommer att i ett *annat* sammanhang lägga fram förslag om förlängd ersättningstid. Detta är för övrigt en av de få formuleringar i propositionen som pekar framåt – formuleringar som visserligen är till intet förpliktande men som ändå antyder att flera reformer kan komma i annat sammanhang.

Vi har menat att riksdagen hade bort följa de förslag som förts fram i motioner om förskjutning av ersättningstiden i de fall då föräldrar till följd av barns sjukdom varit förhindrade att vårda barnen. Det borde utan nämnvärda administrativa och statsfinansiella komplikationer ha varit möjligt att förlänga tiden så, att föräldrar skulle kunna vara hemma under totalt sex månader, även om de skulle förvärvsarbeta under den tid då deras barn är på sjukhus. När barnet så småningom kommer hem från sjukhuset bör samhället lämna föräldrarna sådant stöd, att de kan vara hemma och ge barnet erforderlig omvårdnad.

Vi har vidare sagt att det borde vara möjligt för de föräldrar som så önskar att liksom nu få ett engångsbelopp från föräldraförsäkringen. Jag har stor förståelse för de resonemang som familjepolitiska kommittén fört på den punkten. De gjorde ett starkt intryck på mig i det skede då

Onsdagen den
16 maj 1973

Förbättrade familjeförmåner inom den allmänna försäkringen, m. m.

kommittén behandlade dem. Men ett studium av remissinstansernas synpunkter övertygade mig om att det finns situationer då den möjligheten kan vara värdefull för den enskilde och att den minskning av föräldrapenningen som därigenom blir nödvändig är så måttlig att den bör accepteras, i synnerhet som föräldrarna jämfört med nuläget på denna punkt får förbättringar.

Resterande reservationer kommer att behandlas av andra talare i denna debatt, och därför skall jag ytterligt kort beröra dem.

Många remissinstanser har framhållit att inte bara nuvarande regler beträffande adoptivbarn utan också familjepolitiska kommitténs förslag på den punkten är för restriktiva. Regeringen föreslår att föräldrar skall få föräldrapenning i 20 dagar, men remissinstanserna har här lagt fram tungt vägande skäl till att förlänga tiden för att likabehandla adoptivbarn med andra barn. Det fanns sympatier inom kommittén för att gå längre än man gjorde. Det framgår av socialförsäkringsutskottets skrivning att det även där finns sympatier för att gå längre; utskottet stannade dock nu för att vänta.

Jag tycker att många remissinstanser har redovisat så starka, välgrundade och övertygande argument att det borde vara möjligt att ta ett beslut redan nu. För måttliga kostnader skulle vi här kunna förbättra samhällsstödet för en grupp människor där motiven för en sådan förbättring är starka.

Frågan om ATP för barnavårdande insatser i hemmet har vi talat om mängder av gånger inom riksdagen. Vi upprepar nu vårt krav på att hemarbetande skall få rätt att tillgodoräkna sig pensionsår inom tilläggs pensioneringen för barnavårdande insatser i hemmet. Bl. a. med hänsyn till att samhällets barntillsynsresurser är så otillräckliga måste ett antal föräldrar avstå från förvärsarbete för att vårda barn i hemmet. Andra väljer själva det alternativet. Vi menar att det är rimligt att de grupperna skall få ett ATP-skydd.

Slutligen berörs frågan om ett bättre anställningsskydd i samband med barnsbörd. Vi vill där att det skall finnas en rätt till åtta månaders tjänstledighet i stället för sex, en tjänstledighet med bevarad anställningstrygghet för föräldrar i samband med barnsbörd.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 t. o. m. 6.

Fröken PEHRSSON (c):

Herr talman! Vi behandlar nu socialförsäkringsutskottets betänkande nr 19 i anledning av propositionen 47 angående förbättrade familjeförmåner inom den allmänna försäkringen jämte motioner.

I propositionen läggs fram förslag om förbättringar av samhällets ekonomiska stöd till barnfamiljer, särskilt i anslutning till barns födelse och vid vård av sjukt eller handikappat barn. Jag finner de i propositionen föreslagna förbättringarna vara värdefulla och vill i stort sett stödja de förslag som lagts fram i propositionen. I något fall har jag dock en avvikande uppfattning.

Propositionen föreslår att nuvarande moderskapsförsäkring omvandlas till föräldraförsäkring med en ekonomisk ersättning i form av föräldrapenning med en garantinivå för alla föräldrar om 25 kronor per dag.

Onsdagen den
16 maj 1973

Förbättrade familjeförmåner inom den allmänna försäkringen, m. m.

Detta utgör en klar förbättring mot nuvarande bestämmelser. Däremot tycker jag att den tid varunder föräldrapenning kan utgå borde vara längre än sex månader, och vi skulle gärna velat tillstyrka längre ledighet – såsom föreslås i ett antal motioner – men i det ekonomiska läge vi har i dag finns knappast möjlighet att just nu förlänga ersättningstiden.

Propositionens förslag att föräldrar skall erhålla rätt till sjukpenning under tio dagar per familj och år för vård av sjukt barn, som är under tio år, är ett bra förslag. I motionen 1688 från center- och folkpartiledamöter föreslås att vid den fortsatta utbyggnaden av familjestöd bör övervägas om inte en utsträckning av ersättningstiden till fler än tio dagar per familj och år bör gälla för familjer med många barn. Enligt min uppfattning är det angeläget att detta uppmärksammas. Utskottet har också i sin skrivning uttalat sig för att denna fråga bör aktualiseras i det kommande reformarbetet.

I en centermotion, väckt vid riksdagens början av fröken Andersson i Stockholm m. fl., föreslås sådan ändring av allmänna försäkringslagen att tilläggsjukpenning kan utgå, om kvinna på grund av barns sjukdom är förhindrad att ha barnet i sin vård, under förutsättning att läkarintyg styrker barnets behov av moderns närhet. Med propositionens förslag är denna motion i huvudsak tillgodosedd. Skulle det visa sig att propositionens förslag med en ersättningstid utdragen till 240 dagar inte är tillfyllest i detta avseende, återkommer vi med förslag längre fram.

De förbättringar som föreslås i propositionen av vårdbidrag för svårt handikappat barn och av barnpensionerna hälsar vi med tillfredsställelse.

Vi har en motion från centern angående adoptivföräldrars jämställdhet med biologiska föräldrar. Motionen gäller anställningstrygghet vid adaption och föräldrapenning under tio dagar för vardera föräldern i anslutning till barnets ankomst till familjen. Propositionens förslag tillgodoser motionens önskemål.

På en punkt har vi emellertid reserverat oss, nämligen beträffande möjligheten för förälder som vårdar små barn hemma att få tillgodoräkna sig pensionsår inom tilläggs pensioneringen. Vi menar att föräldrar som avstår från förvärvsarbete för att vårda barn hemma fullgör en värdefull samhällsinsats. Bristen på barn tillsynsplatser tvingar många föräldrar att stanna hemma hos barnen när de är små. Det är bara ett led i valfriheten och i samhällets uppskattning av de barnavårdande uppgifterna att den som vårdar barn i hemmet får tillgodoräkna sig ett visst antal pensionsår inom tilläggs pensioneringen. I motionerna 154 och 163 krävs att frågan blir föremål för närmare utredning, varför förslag snarast bör föreläggas riksdagen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 5, som är fogad till socialutskottets betänkande nr 19.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! På listan över förhandsanmälda talare står jag anmäld för 5 minuter, ehuru jag angivit 10 minuter. Jag hoppas emellertid att jag inte skall behöva utnyttja alla dessa 10 minuter.

Att moderata samlingspartiet inte har avlämnat några reservationer till propositionen om beskattad sjukpenning och bara två reservationer när

Onsdagen den
16 maj 1973

*Förbättrade famil-
jeförmåner inom
den allmänna för-
säkringen, m. m.*

det gäller familjeförmånerna innebär inte att vi till alla delar instämmer i vad propositionerna föreslår. Men det är nya, stora, omfattande och mycket kostnadskrävande reformer. Därför har vi valt att se hur reformerna utfaller i framtiden. Vi kan samla erfarenheter, varpå vi med större säkerhet kan återkomma och föreslå de ändringar som vi kan finna befogade.

När det gäller socialförsäkringsutskottets betänkande nr 19 har vi två reservationer. Den ena gäller den gamla kära bekanta frågan om ATP-år för de mödrar som är hemma och vårdar sina barn. Vi behöver kanske inte orda så mycket om den reservationen. Det har dock kommit en nyhet i debatten. Det gäller den utredning som professor Hegeland gjort om hemmakvinnans situation. Den är mycket intressant och lärorik att läsa. I samband med denna utredning har man gjort en SIFO-undersökning i januari 1973. Frågor har ställts till 1 200 personer om deras uppfattning om kvinnan och hemarbetet. Det är ganska intressant att notera att inte mindre än 93 procent höll med om att de flesta förvärvsarbetande småbarnsmammor skulle – om de hade råd – göra några års avbrott i förvärvsarbetet och vara hemma medan barnen är små. 84 procent höll inte med om att när samhället löst frågan om barntillsyn kommer ingen kvinna med småbarn att vilja vara hemma. Dessa siffror är mycket intressanta. Även om vi får ett fullt utbyggt system med barndaghem, kommer många kvinnor att vilja vara hemma och om de får någon ekonomisk compensation kommer de att vilja vara hemma i än större utsträckning.

Det är väl detta som kan sägas vara nytt i debatten och som givit litet mera kött på benen. Mot den bakgrunden skulle det vara bra, om man kunde ge kvinnor som vill vara hemma och sköta sina barn rätt till pensionsår. Det skulle stimulera dem att göra den insatsen och det skulle också längre fram i livet när de går ut i förvärvsarbete hjälpa dem att få full pension från ATP. Det fordras som bekant 30 år för att kunna få denna fulla pension.

Utskottsmajoriteten avstyrker på s. 22 förslaget med en enligt min uppfattning ganska underlig motivering: "Mot ett förslag om pensionsrätt för hemarbetande har riksdagen bl. a. invänt att det är förenat med svårigheter att göra en rättvisande uppskattning i pengar av värdet av husmödrars arbete i hemmet och att inom ett obligatoriskt pensions-system bestämma generell pensionsålder för hemarbetade husmödrar."

Det är en ganska märklig skrivning. Vi har ju generell pension för alla vid 67 år och den pensionen kommer väl kanske i framtiden att utgå vid 65 års ålder. Jag vet inte om utskottet har tänkt sig att hemmakvinnorna skall ha divergerande pensionsålder. Det har i varje fall inte vi tänkt oss. Pensionsåldern är fixerad utom för vissa, speciella yrken. Man kan inte tänka sig olika pensionsålder för hemmaarbetande kvinnor.

Frågan om att göra en rättvis uppskattning i pengar räknat av kvinnans arbete i hemmet behöver vidare utredas. Men under tiden kan man ändå införa rätten för de kvinnor som vårdar minderåriga barn i hemmet att få antecknat pensionsår för sitt arbete. Med det, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen 5.

Reservationen 6 handlar om tjänstledighet i samband med havande-

Onsdagen den
16 maj 1973

*Förbättrade famil-
jeförmåner inom
den allmänna försäkringen, m. m.*

skap. Många kommunalt och statligt anställda har faktiskt ända upp till tolv månaders tjänstledighet i samband med havandeskap. Motionen utmynnar i ett bifallsyrkande till moderata samlingspartiets partimotion 843, i vilken också krävs tolv månaders tjänstledighet i samband med havandeskap. I princip tycker jag det är riktigt. Det bör vara jämställdhet med de kommunala och statliga befattningshavare som har den förmånen.

Att vi har stannat för åtta månader i reservationen beror faktiskt bara på att utskottet på s. 19 i sitt betänkande ganska bestämt har skrivit om föräldrapenning under åtta månader i framtiden. Man förutsätter att Kungl. Maj:t skall framlägga ett förslag om åtta månaders ersättning i samband med havandeskap. Det är främst för att kvinnor som på grund av tungt arbete måste avbryta jobbet två månader före nedkomsten skall kunna få föräldrapenning under sex månader efter nedkomsten. Vi får väl hoppas att det förslaget kommer, och det är också därför vi moderater har förenat oss med folkpartiet och krävt åtta månaders rätt till tjänstledighet. Det är ganska märkligt att utskottet skriver om åtta månaders ersättning men inte samtidigt skriver om rätten till tjänstledighet under motsvarande tid. Det borde vara en logisk följd. Med det anförda yrkar jag alltså bifall till reservationen 6.

Herr talman! Jag vill be kammarens ledamöter att se på lagtexterna på s. 26 och 27 i utskottets betänkande. Utskottet har märkligt nog föreslagit en ändring av skrivningen i tre paragrafer. Paragraferna är mycket suddigt skrivna och svårbegripliga. Det är anmärkningsvärt hur mycket man får ändra på lagtexter nu för tiden. Speciellt gäller det 5 §. Lagtexten där avser garantera det förhållandet att det alltid skall utgå stöd till vårdnadshavare motsvarande bidragsförskottets nivå. Barnpensioner från folkpensionen skall anpassas efter utgående änkepension eller ATP-pension, och det är riktigt. Men de skall också anpassas till en pension som har köpts eller kunnat inköpas för ett engångsbelopp som någon underhållsskyldig har erlagt. Samma sak framgår också mycket tydligt i specialmotiveringarna på s. 62 i propositionen. Men det kan man faktiskt inte läsa ut ur 5 § i Kungl. Maj:ts förslag, utan vi har fått göra ett förtydligande i utskottets förslag. Jag skulle inte ha tagit upp detta om det inte hade varit så att när vi behandlade frågan om studiemedel så var det också fel i lagtexten. Man hade skrivit barnbidrag i stället för barn tillägg, vilket ju är något helt annat. När vi häromdagen behandlade ett byggnadsärende upptäckte vi också fel i lagtexten. Statsrådet Lidbom sade att det var så angeläget och så bråttom med en social reform att även om skutan inte var riktigt tät skulle den ändå sättas i sjön. Jag delar inte den uppfattningen. Jag hoppas emellertid att detta är engångsförteelser och att det skall bli bättre i fortsättningen i detta avseende.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Föredragande statsrådet har här redogjort för principerna i denna helt unika reform som riksdagen är beredd att ta i dag. Man hade kanske — efter den behandling som ärendet har varit föremål för — trots att man inom utskottet var mycket enig och att det bara var marginella förändringar som krävdes. Det framgår inte minst av de

Onsdagen den
16 maj 1973

*Förbättrade famil-
jeförmåner inom
den allmänna för-
säkringen, m. m.*

reservationer som är fogade vid utskottets betänkande.

Men sedan går herr Mundebo upp i denna talarstol och uttalar att detta är något som han är mycket besviken över. Det är något som inte ger bilden av ett genomtänkt mönster. Herr Mundebo påpekar att skilda delar bör passa ihop. Han talar om att familjepolitiska kommitténs betänkande dock innebar ett flerårsprogram men att han är litet tveksam om hur det skall utformas i fortsättningen. Herr Mundebo anförde vissa spekulationer om vilken regering som skulle lägga fram det förslag som kan bli resultatet av kommitténs betänkande. Det mesta var negativt. Men plötsligt hör man herr Mundebo säga att nu har vi en proposition som är helt unik. Herr Mundebo talar om att förslaget till föräldraförsäkring är någonting som är mycket bra. Bidragen till handikappade barn hälsar herr Mundebo med den allra största tillfredsställelse. Herr Mundebo talar även om förbättringarna av barnpensionerna. Man får en känsla av att besvikelsen i början kanske inte var så allvarlig som man kunde få ett intryck av.

Herr Mundebo har ju dock själv suttit i familjepolitiska kommittén under en följd av år och arbetat där. Kommittén har arbetat mycket förtjänstfullt. Så gott som alla remissinstanser har funnit att dess arbete är utomordentligt bra. Det är framåtpekande och det ger en god grund att bygga vidare på för det familjepolitiska stödet till barnfamiljerna, med just den inriktning som kommittén haft, att hjälpa de familjer som har det sämst i samhället.

Herr Mundebo talade också om de motioner som blivit avvisade av riksdagen. Men många av dessa motioner har ju hänvisats till familjepolitiska kommittén just för att man skulle kunna få en sammanhängande bedömning och få ett enhetligt förslag. Det hade väl inte varit så lyckligt om riksdagen hade bifallit enstaka motioner en efter en. Då hade man inte fått en sammanhållen behandling. Inte heller hade man kunnat undvika att det blivit luckor i lagstiftningen — som ett genomtänkt betänkande kan eliminera riskerna för.

Herr Mundebo talar här även om reservationerna, men innan jag går in på samtliga reservationer, vill jag något beröra vad fröken Pehrsson har sagt. Fröken Pehrsson var mycket måttfull i sin bedömning. Hon ansåg att förbättringarna var värdefulla och ville i stort sett stödja förslagen i propositionen. Vissa motioner från centerpartiet bedömde fröken Pehrsson vara tillgodosedda genom propositionens förslag, men fröken Pehrsson kom precis som herr Mundebo in på ATP-frågan. Även när det gäller adoptivföräldrarna var fröken Pehrsson nöjd och tyckte att propositionens förslag hade tillgodosett motioner från centerpartiet.

Herr Ringaby nämnde att det endast hade avgivits två moderata reservationer till betänkandet. Jag tycker att detta var mycket klokt av herr Ringaby, som säger att det gäller ett stort och kostnadskrävande reformprogram och att man bör vinna erfarenheter av detta innan man återkommer och föreslår förändringar i det. Det är ungefär samma inställning som den som utskottets skrivning genomgående andas, nämligen att man bör vinna erfarenheter innan man går vidare.

Herr Ringaby hade också vissa synpunkter på i vilken utsträckning de förvärsarbetande kvinnorna vill stanna hemma. Ja, det är möjligt att de

procenttal som nämndes talar för herr Ringabys uppfattning, men verkligheten visar ju att allt fler kvinnor genom den förbättrade utbildningen vill ta sin del av ansvaret för familjen och vara verksamma i förvärvslivet, och tendensen pekar mot att de går tillbaka i förvärvsarbete tidigare än förr.

Jag kan nu övergå till att bemöta de reservationer som är avgivna. Beträffande reservationen 1 från folkpartiet kan utskottet inte finna att denna i nämnvärd grad avviker från utskottets betänkande. Vi har där uttalat det angelägna i ytterligare förbättringar av familjestödet men har i detta sammanhang funnit att det är av stor betydelse att vinna erfarenheter av de reformer som nu genomförs innan man går vidare. Vi har också sagt att i detta skede många reformer kan få vänta av statsfinansiella skäl.

Reservationen 1 skiljer sig endast på några punkter från utskottets förslag. Om reservationerna 2–6 skulle vinna riksdagens gehör, har man ju ändå fått igenom de förändringar som föreslås i reservationen 1. Utskottet finner därför reservationen 1 vara ganska överflödigt.

I reservationen 2 från folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna pekas inledningsvis på de förbättringar som föreslås i propositionen i förhållande till nuvarande bestämmelser, dvs. en förskjutning av ersättningstiden för föräldrapenning till längst 240:e dagen efter barnets födelse.

Reservanterna yrkar att de mödrar vilkas barn måste stanna på sjukhus en längre tid efter förlossningen får rätten till havandeskapsledighet utsträckt så att de kan vara hemma totalt 6 månader även om de förvärvsarbetar under den tid barnet är på sjukhus. Man framhåller vidare att det torde vara i ett begränsat antal fall som ett barn vistas mer än 6 månader på sjukhus i anslutning till födelse.

Utskottet framhåller i sitt betänkande att regeln om en förskjutning av ersättningstiden för föräldrapenning till längst 240:e dagen efter barnets födelse har tillkommit för att föräldrar, då de till följd av barnets sjukdom inte kunnat ha det i sin vård efter förlossningen, i möjligaste mån skall kunna disponera föräldrapenningen fr. o. m. barnets hemkomst till familjen. Vi vill framhålla att detta är en avsevärd förbättring i förhållande till nuvarande bestämmelser, och utskottet anser att reservanterna genom den ändrade regeln i huvudsak är tillgodosedda.

I reservationen 3 från folkpartiet framhålles att det finns skäl som talar för en längre ersättningstid än 20 dagar till föräldrar som adopterar barn. Reservanterna anser att föräldrapenningen bör utgå i 180 dagar vid adoption av barn under sju år och att barnets ankomst till familjen skall likställas med ett barns födelse vid biologiskt föräldraskap.

Utskottet vill erinra om att förslaget i propositionen innebär en avsevärd förbättring av adoptivföräldrarnas nuvarande situation. Dessa föräldrar kommer att vara principiellt jämställda med biologiska föräldrar både i fråga om rätt till föräldrapenning och när det gäller anställningskydd. De får därutöver en rätt till föräldrapenning under sammanlagt 20 dagar i samband med att ett barn kommer till familjen. Bestämmelsen gäller barn under tio år.

Även utskottet har uttalat som sin mening att det finns skäl som talar

Nr 88

Onsdagen den
16 maj 1973

Förbättrade familjeförmåner inom den allmänna försäkringen, m. m.

Onsdagen den
16 maj 1973

*Förbättrade famil-
jeförmåner inom
den allmänna försäkringen, m. m.*

för en längre ersättningstid än 20 dagar och tillägger att en förlängning aktualiserar frågan om ersättning i andra ömmande fall där föräldrarna måste vara hemma för att ta hand om barn med särskilda anpassningsproblem. Reservanterna pekar på dessa grupper, men till skillnad från utskottet anser de att man i de fallen bör vänta tills man har vunnit erfarenhet av de nya bestämmelserna. Utskottet menar att vi skall avvakta hur de nya bestämmelserna fungerar i praktiken för alla grupper i samhället, och vi är inte beredda att för dagen gå längre än propositionen.

I reservationen 4 från folkpartiet framhålls att enligt nuvarande bestämmelser finns möjlighet för en gravid kvinna att, om hon så önskar, erhålla ett förskott på moderskapspenningen med 300 kronor. Man föreslår att ett förskott också på föräldrapenningen skall kunna utgå med 500 kronor 60 dagar före beräknad nedkomst. För att reglera detta förskottsutttag föreslår man att föräldrapenningens garantinivå om 25 kronor skall reduceras till 22 kronor om dagen. Reservanterna är väl medvetna om att denna reduktion är för hög, och för att reglera förskottsuttaget på 500 kronor menar de att resterande del av den sammanlagda föräldrapenningen skall utbetalas i samband med att havandeskapsledigheten upphör.

Familjepolitiska kommittén har, som herr Mundebo också påpekade, övervägt möjligheterna till förskottsutbetalning, men den har funnit att olägenheterna är större än fördelarna. Herr Mundebo sade att det också var hans uppfattning i den frågan, men remissinstanserna hade tydligen fått honom på andra tankar. Jag tror ändå att familjepolitiska kommittén grundligt har övervägt denna fråga; den har ju haft tillgång till mycken expertis. Såvitt jag har kunnat se har herr Mundebo inte i det sammanhanget haft någon annan mening än familjepolitiska kommittén. Utskottet menar att ett förskott som föreslås i reservationen 4 inte kan utgå.

I reservationen 5 från centerpartiet, folkpartiet och moderata samlingspartiet tar man upp frågan om att i ATP-systemet införa en möjlighet att jämställa barnavård med förvärvsarbete. Man framhåller att den som vårdar barn i hemmet bör få tillgodoräkna sig visst antal pensionsår inom tilläggs pensioneringen. Man pekar på att samhällets bantillsynsresurser är otillräckliga och att ett stort antal föräldrar måste avstå från förvärvsarbete för att vårda sina barn i hemmet, och man kräver en utredning om hur pensionsrätten bör utformas.

Herr talman! Vi har under en följd av år haft motioner här i riksdagen i denna fråga. Jag har från denna talarstol vid ett flertal tillfällen utförligt redogjort för ATP-systemet – hur det är uppbyggt, hur det finansieras, vad som krävs för att man skall kunna tillgodoräkna sig poängar i systemet – och jag skall därför i dag avstå från att upprepa mig.

Jag vill emellertid peka på en väsentlig förbättring, och den gäller föräldrar som vårdar svårt handikappade barn i hemmet. De får rätt till vårdbidrag som motsvarar hel förtidspension från folkpensioneringen inklusive pensionstillskott. Det innebär att då pensionstillskotten är fullt utbyggda kommer vårdbidraget att uppgå till 120 procent av basbeloppet. Vårdbidraget är skattepliktigt och det ger rätt till pension. Det är en betydelsefull förbättring, då just dessa föräldrar inte har någon valfrihet

ens om barntillsynen skulle vara fullt utbyggd.

Slutligen till reservationen 6 från folkpartiet och moderata samlingspartiet, där man hemställer om utredning och förslag rörande frågan om rätt till 8 månaders tjänstledighet med bevarad anställningstrygghet för föräldrar i samband med barnsbörd. Utskottet delar den uppfattning som framkom vid förra årets riksdagsbehandling i inrikesutskottets betänkande 1972:23. När det gäller frågan om anställningsskydd vill utskottet erinra om att båda föräldrarna i propositionen är tillförsäkrade anställningsskydd under 6 månader och att skyddet gäller två sammanhängande perioder för vardera föräldern.

Herr talman! Utskottet anser att de förändringar som man föreslagit är ganska marginella. Det är ändå glädjande att uppslutningen kring denna proposition har varit så god. Jag skulle personligen vilja tro att herr Mundebos inledning var mera ett utslag av en allmän kritik under ett valår än allvarligt menad och underbyggd.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan i alla delar.

Herr MUNDEBO (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Håvik upplevde det så att jag i det inledande avsnittet i mitt anförande var negativ till praktiskt taget allt, medan jag i det avslutande avsnittet var positiv till praktiskt taget allt. Jag är övertygad om att fru Håvik vid en ordentlig genomläsning av mitt anförande kommer att finna att varken det ena eller det andra är korrekt.

Min uppfattning är den – och det framgick klart av mitt inlägg – att åtskilligt av det som står i propositionen är värdefulla inslag i en familjepolitisk reform. Det är delreformer som lång tid har varit aktuella i social och politisk debatt. Det är bra att de genomförs. De kunde i flera avseenden ha utformats på ett bättre sätt och därigenom blivit effektivare, gett bättre trygghet åt människorna. Men i stort är det värdefulla delreformer som föreslås.

Min kritik gällde väsentligen det som inte står i den nu aktuella propositionen, de väsentliga inslag i en familjepolitisk reform som nu borde ha kommit. Jag nämnde som exempel ett par inslag som fanns i familjepolitiska kommitténs betänkande – förändrade regler för bostadstilläggen till barnfamiljerna och för barntillsynsavgifterna – och ett inslag som inte stöddes av kommittémajoriteten men fördes fram i reservationer, nämligen en värdesäkring av de allmänna barnbidragen.

Fru Håvik talade mycket om att man borde vinna erfarenheter. Här är några punkter där erfarenheterna redan finns, där barnfamiljerna känner bristerna i nuvarande system. Där borde förbättringar nu ha varit med i ett reformpaket. Det är inte heller marginella förändringar i en unik reform som förordas i motioner och reservationer. På många punkter är det viktiga förbättringar som föreslås i de sex reservationerna. Jag skall inte nu ånyo upprepa argumenten i reservationerna.

Fröken PEHRSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Fru Håvik pekade på de förbättringar som skall beslutas i anledning av propositionen. Jag har också understrukit att propositionen har kommit med många förslag om förbättringar, men det hindrar

Nr 88

Onsdagen den
16 maj 1973

Förbättrade familjeförmåner inom den allmänna försäkringen, m. m.

inte att man kan skapa bättre förhållanden och lägga fram ännu fler förslag till förbättringar. Vi menar att en utredning angående möjligheterna för dem som vårdar barn hemma att få åtnjuta pensionsår och ett förslag härom till riksdagen skulle innebära en klar förbättring.

Fru HÅVIK (s) kort genmäle:

Herr talman! Såvitt jag förstår är frågan om rätt till ATP-poäng det helt väsentliga i detta sammanhang — det är reservationen på denna punkt man bedömer som den mest väsentliga. Här har det ju skett en förbättring, som jag påpekade, just för föräldrarna till handikappade som får vårdbidrag. Utöver det är föräldrapenningen beskattad och även pensionsgrundande.

Då kan man invända: Ja, men detta gäller inte garantibeloppet — det når inte upp till basbeloppet, och det fordras ju att man har inkomster över basbeloppet för att få poängår i ATP-systemet. Men för de andra, som har en sjukpenning som ligger något högre och som slutar sitt förvärvsarbete, innebär ju detta att de kan få ett år mer i pensionssystemet än de tidigare hade fått.

Sedan måste jag tydligen än en gång påpeka, utöver alla de gånger jag redan gjort det, att man har möjlighet att tjäna in ATP-poäng under en tidrymd av 45 år. Även om man är hemma och vårdar barn har man möjligheter att arbeta de år som är erforderliga för att få full tilläggs pension enligt ATP-systemet, och det som tagits upp i motioner under en följd av år har inte gällt någonting som hindrat kvinnan från att få ATP-poäng.

Detta med pensionsår kan låta ganska bestickande. Men pensionen skall ju utgå, baserad på en medelpoäng, och för de år man inte varit i förvärvsarbete har man inte heller betalat in några avgifter, när man inte haft inkomster som berättigar till ATP.

Frågan låter enkel: Man säger att man vill ha en utredning på denna punkt. Jag tror att vi med ett fortsatt utbyggt familjepolitiskt program kommer att finna att man förbättrar situationen för familjerna i en sådan omfattning att de inte skall behöva tro att kvinnorna glöms bort. Den bästa möjligheten för familjen att få en bättre ekonomi är att det skapas förutsättningar för båda makarna att få förvärvsarbete och att man underlättar för dem att ha sådant.

Fröken PEHRSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig säga att teoretiskt kan man tjäna in 30 år även om man är hemma några år och vårdar små barn. I praktiken fungerar det inte alltid så enkelt. Det kanske inte är någon stor grupp som inte kommer upp till de här 30 åren, men likväl är det angeläget att denna ofullkomlighet i systemet rättas till.

Fru Håvik säger att ett utbyggt familjepolitiskt program kommer att tillgodose de flesta önskemål. Jag hoppas det, och då kanske vi kan få fram även ett förslag angående den här saken så småningom.

Fru HÅVIK (s) kort genmäle:

Herr talman! Att jag skulle ha sagt att ett utbyggt familjepolitiskt program kommer att tillgodose de allra flesta önskemål är väl en

överdrift, ty att kunna tillgodose alla önskemål som kommer fram här i form av enskilda motioner måste vara en omöjlighet för vilken regering det än skulle gälla.

Herr MÖLLER (fp):

Herr talman! Jag skall bara ta upp en punkt i detta sammanhang nämligen adoptionsfrågan och det otillräckliga stödet i samband med den. Dels har jag fått fram färsk statistik om den saken, dels ställde statsrådet fru Odhnoff i utsikt ett besked på denna punkt i en diskussion härom i samband med besvarandet av herr Henmarks interpellation den 2 maj.

Vart tionde äktenskap här i landet är biologiskt ofrivilligt barnlöst. I takt med den ökade internationaliseringen har det dessutom blivit en stor mängd adoptioner av utländska barn här i Sverige. Barn söker föräldrar, föräldrar söker barn -- detta gäller numera även internationellt.

Men vad är det nu som föreslås i propositionen och i utskottsbetänkandet? Jo, det är att föräldrapenningen skall utgå i sex månader men bara till dess att barnet blivit högst åtta månader gammalt. Det innebär sålunda att om adoptivföräldrarna tar emot ett sex månader gammalt barn, så utgår stödet bara i två månader, vilket Gabriel Romanus och jag har påpekat i motionen 1153.

Då är det intressant att se hur stor andel av ifrågavarande barn som kommer hit från utlandet inom denna åttamånadersgräns. Genom riksdagens upplysningstjänst har nu från Stockholms barnavårdsnämnd förmedlats statistik om den saken. Man har där gått igenom vilka barn som kommit till Stockholm i adoptionssyfte mellan 1964 och 1972. (Statistiken råkar visserligen vara delad vid sju månaders ålder, men eftersom propositionen ger ett barnstöd om endast tjugo dagar efter åtta månaders ålder är de där första tio dagarna efter sju månaders ålder någonting som bara kan gälla för ett fåtal barn som kommer hit.)

Den sammanställning som jag fått visar följande siffror:

Barnets ålder vid ankomsten	Antal barn	Procent
inte fyllda 7 månader	125	24
7 månader men inte 2 år	241	45
2 år men inte 7 år	140	27
över 7 år	22	4

Statistiken visar mycket klart att endast 24 å 25 procent av de utländska barn som kommer till Sverige för adoption skulle få det avsedda, rejäla stödet med den föreslagna föräldraskapspenningen. Därför blir det heller inte för dessa barn någon reell jämställdhet med barn som är födda inom landet av svenska föräldrar.

Adoptionscentrum skriver i sitt remissvar i anledning av familjepolitiska kommitténs utredning på följande sätt, vilket visar hur viktig denna fråga är:

”Intresset för utländska adoptioner har ökat drastiskt de senare åren: 1964 kom sex koreanska barn till Sverige, 1971 kom närmare 1 000 barn och 1972 klart mer än 1 000 barn från hela världen. -- -- Många unga familjer -- alldeles oavsett frivillig eller ofrivillig barnlöshet -- väljer

Nr 88

Onsdagen den
16 maj 1973

Förbättrade familjeförmåner inom den allmänna försäkringen, m. m.

Onsdagen den
16 maj 1973

*Förbättrade famil-
jeförmåner inom
den allmänna för-
säkringen, m. m.*

adoption som ett naturligt och likvärdigt alternativ till att föda barn själva.

En grundläggande princip i adoptionslagstiftning och samhällets syn på adoption är att den skall vara till barnets bästa. Ett adoptivbarn som kommer in i en familj bör därför ges samma rätt till vård och anpassning som ett 'biologiskt' barn."

Jag kan till fullo instämma i vad Adoptionscentrum skrivit. Och när nu de flesta barnen från utlandet kommer hit *efter* åtta månaders ålder, så måste man säga att tjugo dagars föräldrapenning ju bara räcker till ledighet för läkarkontroller, nödvändiga andra besök och för övriga sådana praktiska problem som måste lösas på dagtid.

Men adoptionsbarnen från utlandet fordrar speciell omvårdnad. De är ofta uppslitna från sitt föräldrahem och placerade på barnhem, ibland funna som hittebarn och ofta sjuka. Nu skall de byta till ny miljö och behöver då mycken träning i känslomässiga kontakter. Om de är över ett och ett halvt eller två år gamla har de dessutom ett modersmål och skall nu lära sig ett nytt. Detta fordrar givetvis för barnens skull att föräldrarna är hemma längre tid än tjugo dagar. Då kan det inte vara rimligt att fastställa en schematisk åttamånadersgräns, när en sådan gräns för de allra flesta utländska adoptivbarn inte ger något verkligt utfall.

Ingen behöver i dag vara okunnig om situationen vid en adoption. Den av Margareta Ingelstam redigerade boken *Adoptera—ett alternativ*, eller Madeleine Kats' bok *Att adoptera* — eller den senares bok på det mera självupplevda planet som kom för några år sedan: *Jag ... De*, en bok om Indien — visar mycket klart vilka problem som dessa barn och adoptivföräldrarna ställs inför. De kritiska remissinstanserna i denna fråga berörs bara i två meningar i propositionen utan att det med ett undantag ens sägs vilka remissinstanser det gäller. Jag tycker att man måste observera att en rad remissinstanser — mycket tunga sådana — har förordat att ersättning skall ges under längre tid än 20 dagar även för barn över åtta månaders ålder. De som förordat denna längre tid är bl. a. socialstyrelsen, LO, 1969 års barnstugeutredning, Föreningen Sveriges socialchefer och Kooperativa förbundet. Jag vill därför fråga i dag, när vi behandlar den här propositionen: Vilka saksäl har statsrådet för att ta till den här konstruktionen? Behöver inte dessa barn ha en förälder hemma under längre tid än summa 20 dagar?

Låt mig säga till fru Håvik att vi inom folkpartiet har samma inställning som man tydligen har inom andra partier till hur viktigt det är att ta itu med frågan om barn med särskilda anpassningsproblem. Men där vi skiljer oss är i frågan om stödet till adoptionsfamiljerna. Eftersom de adopterade barnen ofta kommer till vårt land vid så pass hög ålder är den linje som förordas i reservationen 3 av herr Mundebo och fröken Bergström den bästa för barnen.

Utskottsmajoriteten skriver någorlunda välvilligt, men den skrivningen ger inget att ta på — utskottsmajoriteten vill inte ens ge Kungl. Maj:t till känna vad den skriver utan går in för rent avslag på motionerna. Jag vill därför yrka bifall till reservationen 3 och beklagar inte minst att centerpartiet inte velat vara med på denna principiellt viktiga och sakligt enda riktiga linje.

Onsdagen den
16 maj 1973

*Förbättrade familje-
förmåner inom
den allmänna försäkringen, m. m.*

Vi skall komma ihåg att denna fråga inte gäller föräldrarna som sådana, utan den gäller barnen genom föräldrarna. Det är därför jag vill framhålla för fru Odhnoff i dag: De barn som kommer att adopteras i framtiden har rätt att få den omvårdnad, som endast kan säkras genom att de blir faktiskt jämställda med egenfödda barn inom landet.

I detta anförande instämde herr Romanus (fp).

Statsrådet fru ODHNOFF:

Herr talman! Herr Möller har tagit upp frågan om stöd till adoptivföräldrar. Jag skall gärna svara honom, och jag vill först och främst betona att förslaget till föräldraförsäkring innebär avsevärda förbättringar för gruppen adoptivföräldrar. I den mån barnen är under åtta månaders ålder jämställs adoptivföräldrar med biologiska föräldrar, och om barnen är mellan åtta månader och tio år ges föräldrarna rätt till föräldrapenning i 20 dagar. Detta är viktigt, herr Möller: Ingen av dessa möjligheter finns i dag för adoptivföräldrar.

Jag vill också betona att propositionen bygger på ett enhälligt förslag från familjepolitiska kommittén. Det är intressant att notera att i kommittén en av dagens reservanter har biträtt det ursprungliga förslaget – det som har legat till grund för propositionen.

Det är självfallet riktigt att det i regel tar ganska lång tid innan ett adoptivbarn har anpassat sig till den nya miljön, och förslaget om rätt till föräldrapenning under 20 dagar för föräldrar till adoptivbarn som är äldre än åtta månader gör förvisso inte anspråk på att täcka alla de behov som kan finnas eller att täcka hela anpassningstiden. Det står direkt uttalat i propositionen att det skall i någon mån underlätta barnens anpassning till den nya miljön. Jag har också sagt i propositionen att man, eftersom det är fråga om en ny stödform, åtminstone till en början bör hålla antalet ersättningsdagar relativt lågt.

Med hänvisning till detta kan jag för egen del instämma i utskottsmajoritetens uppfattning att det visserligen kan finnas skäl för en längre ersättningstid än 20 dagar, men att vi får ta ställning till den frågan längre fram, när vi fått erfarenheter av hur de nya bestämmelserna slår ut i praktiken, och när vi också har kunnat bedöma andra ömmande situationer där det kan finnas motiv för ett anpassningsstöd av liknande slag.

Fröken PEHRSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Möller undrade varför inte centerpartiet i utskottet intagit den enligt hans uppfattning enda riktiga och sakliga ståndpunkten i frågan om ersättning till adoptivföräldrar. Jag vill bara säga att vi har full förståelse för de problem och de behov som finns. Men vi har också klart för oss att den ekonomiska situationen inte i dag är sådan att vi kan tillgodose alla de önskemål vi skulle vilja tillgodose. Därför har vi intagit denna ståndpunkt.

Herr MÖLLER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var ett defensivt anförande som fru Odhnoff höll. Jag tycker att det var ganska sympatiskt i tonen, även om slutsatsen för

Onsdagen den
16 maj 1973

*Förbättrade famil-
jeförmåner inom
den allmänna för-
säkringen, m. m.*

närvarande är låst genom propositionen och utskottets betänkande.

När man nu gör ett fall framåt i fråga om föräldrapenningen är det orimligt att utan sakskalet utesluta *en* grupp av föräldrar, nämligen i praktiken de flesta av dem som adopterar utländska barn. Skillnaden mellan utskottsmajoriteten och reservanterna på denna punkt är att reservanterna tagit hänsyn till de mycket tunga argument som framförts av en lång rad viktiga remissinstanser, som ansett att det är orimligt att ge adoptivföräldrarna i allmänhet endast 20 dagars ledighet. Som skäl anför fru Odhnoff nu att detta är en ny stödform. Med det argumentet skulle man ha kunnat ta till fem dagar eller 500 dagar och säga: Nu får vi se hur detta utfaller, och sedan kan vi eventuellt ändra. Det rimliga när man väljer ett visst antal dagar är naturligtvis i stället att tänka på vilka behov barn i detta fall kan ha av att en av föräldrarna är hemma en tillräcklig tid.

Då kan man orimligen komma fram till 20 dagar. Det är allmänt omvittnat, inte minst av socialassistenter som gör utredningarna om dessa barn. Innan barnen adopteras frågar dessa socialassistenter föräldrarna om deras omständigheter, åsikter om barn osv. De efterhör då mycket ofta om någon av föräldrarna avser att vara hemma någon längre tid, och de gör det med tanke på att det naturligt nog brukar uppstå anpassningsproblem i början för barn som får en ny miljö. Jag tycker att det är riktigt att de ställer denna fråga. Det ligger då i sakens natur att man omöjligen kan anse 20 dagar vara tillräckligt.

Ekonomiska skäl får inte avgöra i detta fall och ge upphov till en felaktig begränsning.

Utskottet föreslår på s. 26 i betänkandet *en* ändring i propositionen på denna punkt. Utskottet är då verkligen drastiskt. Stödet " -- -- -- får utgå längst till tvåhundrafyrtionde dagen efter den då barnet fötts", stod det i propositionen. Utskottet ändrar nu detta till: " -- -- -- får utgå längst till tvåhundrafyrtionde dagen efter barnets födelse". Det är den väsentliga ändring utskottet här har velat göra, och det visar utskottets attityd! Jag tycker uppriktigt sagt att det är skräp att göra så mot barnen i denna situation.

Statsrådet fru ODIHOFF:

Herr talman! Här ställs frågan, om man inte lika gärna kunde ha föreslagit fem eller 500 dagar som de alternativ som har förts fram i propositionen.

Den slutsats som har dragits i propositionen grundas på familjepolitiska kommitténs överväganden. Kommittén har därvid säkert kunnat tänka sig ett varierande antal dagar men har alltså stannat vid detta förslag som en rimlig avvägning. Den slutsatsen delas också av utskottsmajoriteten.

Det är inte fråga om att utesluta en viss grupp, utan det är tvärtom att innefatta en grupp som förut har stått utanför.

Herr MÖLLER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig säga i korthet till statsrådet Odhnoff att det enda som vi från vårt håll begär är att det i praktiken skall lämnas *samma* stöd till de barn som blir adopterade från andra länder som till de barn

som har fötts här i landet, dvs. att stödet skall kunna utgå i sex månader. Eftersom utifrån adopterade barn till övervägande del kommer hit efter åttamånadersgränsen, innebär det i praktiken att man med tanke på barnens anpassning borde kunna ge dem detta stöd upp till skolåldern. Där går den principiella skillnaden mellan oss i fråga om detta stöd, som är så viktigt för barnen.

Fru HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Också jag skall anföra några synpunkter på stödet till adoptivföräldrar, vilket jag har motionerat om. Jag är naturligtvis glad över de förbättringar som reformen innebär, men likväl fattas det en bit, som vi här har hört.

Även utskottet är medvetet om att stödet till adoptivföräldrar inte är tillfredsställande. Det kan finnas anledning till ersättning under längre tid än 20 dagar, säger man. Utskottet anser att denna fråga bör prövas närmare sedan erfarenheter vunnits av de nya bestämmelserna och vissa gränsdragningsproblem har klarlagts.

Jag antar att det i nuvarande läge inte går att komma längre än så, varför jag inte har något annat yrkande än utskottet.

Jag vill emellertid påpeka att utskottet underlåtit att behandla det principiella yrkandet i min motion, nämligen att jämställdhet mellan adoptivföräldrar och biologiska föräldrar måste grunda sig på att adoptivbarnets ankomst till hemmet jämställs med barnets födelse. I ett adoptivförhållande är ju just dagen för barnets ankomst till hemmet ursprungsdagen, då vårdnaden börjar; det är däremot inte barnets födelse. Utskottet berör över huvud taget inte den frågan.

Adoption av barn innebär i dag, om vi undantar s. k. styvbarnsadoption, huvudsakligen adoption av utländska barn. Men man får ju inte göra adoptionen enbart till en fråga om adoption av utländska barn – så enkelt är det inte.

Från mitt arbete i socialstyrelsens rådgivande nämnd för frågor rörande adoption av utländska barn kan jag vitsorda att den allmänna uppfattningen bland dem som sysslar med de frågorna är att någon av föräldrarna helst bör handha den huvudsakliga vårdnaden om barnet under det första halvåret. Dessutom talar all erfarenhet för att det inte alls är lättare att ta emot ett något äldre barn än att ta emot ett spädbarn. De barn som är några år gamla måste genomgå en svår omställningsprocess och behöver en intensiv omvårdnad för att klara anpassningen till allt det nya: miljö, klimat, språk, mat, nya människor och nya kontakter – känslomässiga kontakter.

Fru talman! Jag tänker ta fasta på vad utskottet har ansett, nämligen att dessa frågor åter bör tas upp. Jag är medveten om att det kan finnas avgränsningsproblem att klarlägga, bl. a. att man inte heller skall glömma andra ömmande fall och att det finns anledning att invänta erfarenheter-na av de nya bestämmelserna. Jag kommer inte att släppa den här frågan förrän vi har fått en verklig förståelse för adoptivföräldrarnas situation.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Onsdagen den
16 maj 1973

*Förbättrade famil-
jeförmåner inom
den allmänna försäkringen, m. m.*

Herr MÖLLER (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill bara fråga fru Hjelm-Wallén varför hon inte yrkar bifall till reservationen med dess krav, eftersom den överensstämmer med den första att-satsen i hennes egen motion.

Fru HJELM-WALLÉN (s) kort genmäle:

Fru talman! Vad utskottet skriver i slutsatsen överensstämmer nästan ordagrant med mitt andra yrkande. Detta är själva substansen i vad utskottet skriver. Men jag anklagar alltså utskottet för att det inte har behandlat den principiella frågan att barnets ankomstdag till familjen skall likställas med barnets födelse. Jag menar inte att man i dag skall dra de direkta slutsatserna av detta, men i framtiden måste man göra det.

Fru HÅVIK (s) kort genmäle:

Fru talman! Utskottet har i betänkandet nämnt särskilda grupper med anpassningsproblem, och jag vill gärna närmare utveckla vilka det kan gälla. Det kan finnas en mor som föder ett barn och lämnar bort barnet till ett barnhem. Senare kanske barnet placeras i ett fosterhem. När modern sedan har ordnat sina förhållanden så att hon kan ta hem barnet har inte heller hon rätt till föräldrapenning under den tid hon kan behöva för att anpassa sig till den nya situationen tillsammans med barnet.

Det är dessa grupper som utskottet har tänkt på. Men dem har man inte tänkt på i reservationen från folkpartiet. Man talar visserligen där om att man är medveten om att det finns andra grupper med anpassningsproblem, man just när det gäller dem skall man vänta tills erfarenheter av de nya bestämmelserna har vunnits. Utskottet har ansett att sedan erfarenheter vunnits skall frågan lösas i ett sammanhang både när det gäller den grupp som nu har blivit inlemmad i försäkringen – adoptivföräldrarna, som tidigare stod utanför – och den grupp som över huvud taget inte omfattas av bestämmelserna. Den avvägningen gjorde vi när vi tittade på det första yrkandet i fru Hjelm-Walléns motion.

Herr PERSSON i Stockholm (s):

Fru talman! Det har i denna debatt talats rätt mycket om jämlikhet och rättvisa mellan olika individer i olika situationer. En jämlikhets- och rättvisefråga har dock inte berörts, och den skall jag peka på – inte för att åstadkomma en debatt i principfrågan utan för att freda mitt samvete och göra klart i protokollet att man verkligen kan ha olika meningar på denna punkt.

Som bekant innebär propositionens och utskottets förslag att föräldrapenningen vid vård av sjuka barn i princip skall följa den sjukpenning som vederbörande har. Det innebär faktiskt att en person som är hemma och vårdar ett barn vid sjukdom kan få ersättning med 25 kronor, vilket är det lägsta beloppet, medan en annan person kan få betydligt högre ersättning. Här har man alltså knutit an till idén att hålla vederbörande ekonomiskt skadeslös vid bortovaro från arbete på samma sätt som man håller vederbörande skadeslös vid sjukdom. Det är den principen som jag inte finner självklar – jag lutar nog närmast åt att den är felaktig.

Vi har byggt upp sjukpenning och ATP på inkomsten, vilket i och för

Onsdagen den
16 maj 1973

*Förbättrade famil-
jeförmåner inom
den allmänna för-
säkringen, m. m.*

sig kan vara ganska tvivelaktigt eftersom inkomstspridningen skall vara ett uttryck för kompensation för arbetsförhållandena. Men jag ställer mig mycket tveksam till att bygga ut systemet på det här sättet, när vi nu får nya sociala vård- och ersättningsformer.

Låt mig tillägga att om man anser sig vara tvingad att gå denna väg i fortsättningen, där man faktiskt bygger på ojämlikheten i detta samhälle, blir det ännu angelägnare att komma till rätta med löneemarknaden, en synpunkt som ofta förgäts med åberopande av att vi har socialpolitiken. Vi skall inte överdriva denna fråga materiellt — vi har så mycket annat som är snett — men det är klart att det är en allvarlig problemställning. Jag bedömer det så att hittar vi på nya former och överväger att bygga ut dessa, kan det vara nödvändigt att ta upp frågan på fullt allvar.

Slutligen, fru talman, vill jag säga att jag tycker att det såsom nyhet på detta område är ett ganska djärvt och omfattande grepp som propositionen och därmed också utskottsbetänkandet innesluter. Det är ganska märkligt med det missnöje som mobiliseras kring en helt ny socialpolitisk form, som vi bör ha praktiska erfarenheter av innan vi går alltför långt i reformnitet. Ställer jag problemen på detta område — problem som jag erkänner — emot andra problem som jag dagligdags upplever, inte minst såsom fackföreningsman, ter sig de borgerliga resonemangen på de punkter jag här åsyftar inte särskilt angelägna. Det måste betyda att man blundar för alla andra stora behov i samhället och skjuter in sig ganska ensidigt på detta behov, när man så kan uppbåda energi för att gå längre i spelöppningen av en sådan här reform.

Herr ÅKERLIND (m):

Fru talman! Jag har i anslutning till detta ärende avlämnat motionen 1689 avseende barnpensionen. Enligt propositionsförslaget skall barnpension från folkpensioneringen utgå med 40 procent av basbeloppet för varje barn då en förälder och 60 procent av samma belopp om båda föräldrarna avlidit. Den 40-procentiga pensionen skall utgå endast då inte barnpension från tilläggspensioneringen eller änkepension från folkpensioneringen utgår. I annat fall skall barnpensionen liksom nu utgå med 25 procent av basbeloppet eller med det högre belopp som erfordras för att det sammanlagda stödet skall uppgå till 40 procent per barn."

Jag tycker det är orätt att göra denna skillnad, och därför har jag avlämnat en motion med yrkande att barnpension från folkpensioneringen skall utgå med 40 procent av basbeloppet även i de fall då änkepension utgår. Jag tycker inte att man skall göra denna sammanblandning med änkepensioneringen som utskottet vill göra.

I utskottets betänkande står: "Förslaget innebär att olikheterna i behandlingen av skilda grupper efterlevande föräldrar minskar — — —." Det är alldeles riktigt. Förslaget innebär att olikheterna minskar, men förslaget innebär också att vissa olikheter kvarstår när det gäller änkor med barn.

I utskottets betänkande sägs att "barnstödet ökar för änklingar liksom för fränkskilda och ogifta efterlevande kvinnor". Precis så är förhållandet. Men varför ökar inte barnstödet för änkor, när det ökar för änklingar, fränkskilda och ogifta? Varför skall just änkorna diskrimineras när det

Onsdagen den
16 maj 1973

*Förbättrade famil-
jeförmåner inom
den allmänna för-
säkringen, m. m.*

gäller barnstödet?

Detta förslag innebär också, om fadern dör, en diskriminering av de barn som är födda inom äktenskapet. Förslaget kan få till konsekvens att om kvinnan varit gift med barnets far får hon änkepension men bara 25 procent av basbeloppet i barnpension för sitt barn. Den kvinna som inte varit gift med barnafadern får däremot 40 procent av basbeloppet i barnpension för sitt barn. Jag tycker detta är orättvist. Förslaget innebär i många avseenden en förbättring, men på detta område innebär det inte någon förbättring. Jag tycker inte att man skall diskriminera barn när det gäller barnpensionen bara därför att de är födda inom äktenskapet. De skall enligt min mening vara tillförsäkrade 40 procent av basbeloppet även i sådana fall då änkepension utgår.

Detta är anledningen till min motion. Jag är besviken över att det inte förekommer någon reservation denna del.

Jag ber, fru talman, att få yrka bifall till min motion nr 1689.

Fru andre vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Fru HÄVIK (s) kort genmäle:

Fru talman! Helt kort vill jag säga att detta förslag ligger i linje med den syn på ett framtida familjepensionssystem som redovisats av pensionsförsäkringskommittén i dess slutbetänkande Familjepensionsfrågor.

Vi skall väl ändå inte glömma att denna grupp tidigare när det gäller barnpensioner bara har fått 25 procent av basbeloppet medan åldersgränsen varit 16 år. Nu höjs pensionen till 40 procent av basbeloppet och samtidigt höjs åldersgränsen från 16 till 18 år.

Departementschefen har inte funnit, och inte heller utskottet, att den grupp som herr Åkerlind talar för är så dåligt ställd i detta sammanhang. Samhället har byggt ut ett skydd för dessa grupper av sådan omfattning att vi inte kan se att de bör få högre belopp än vad som utgår i andra sammanhang. Och är det inte betydelsefullt att man höjer beloppet och även åldersgränsen när det gäller barn till personer som blir änklingar och personer som ställs ensamma med barn – erfarenheten visar att de får stora ekonomiska bekymmer?

Utskottets skrivning här täcker helt hur man vill se ett framtida familjepensionssystem, och utskottets betänkande är på denna punkt enhälligt.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Fru talman! Fru Håvik säger att änkoras barn inte bör få större pension än andra. Det är inte vad jag har eftersträvat heller. Jag har begärt att alla barn, både barn till ogifta och barn till gifta, skall få lika stort belopp – 40 procent av basbeloppet – i barnpension.

Det är möjligt att det blir en liten ökning av kostnaderna, om man tar in även barn till änkor, men jag tror att det betyder så oerhört litet, och här gäller det en rättvisefråga. När man nu har rättat till det mesta av det som varit felaktigt – man har höjt för rätt stora grupper – varför skall

man då inte höja beloppet till 40 procent även för de barn vilkas mödrar lever och har änkepension? Jag tycker att detta är en orättvisa som skall rättas till.

Herr CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Jag har för avsikt att i voteringen på två punkter stödja reservationer från folkpartiledamöterna. Eftersom det liksom för herr Mundebo åtminstone skenbart är ett avsteg från den inställning jag hade i familjepolitiska kommittén, vill jag motivera varför. Det gäller adoptivbarnen och förskottsbeloppet i föräldraförsäkringen.

Jag delar fru Odhnoffs uppfattning att man kan ta det litet försiktigt när man inför helt nya förmåner, men det här steget blir försiktigare än vad familjepolitiska kommittén hade tänkt sig och framför allt försiktigare än jag hade tänkt mig. Kommittén föreslog en ersättningstid på åtta månader, och jag hade i reservationen en ersättningstid på tolv månader inom försäkringen. Med en ersättning för alla under tolv månader efter barnets födelse rymmer vi in väsentligt fler av de adoptivbarn som bl. a. herr Möller har talat om än man nu gör med sex månader. Jag anser liksom folkpartirepresentanterna att sex månader plus påbrödet med ytterligare 60 dagar blir för litet, och därför kommer jag för min del att på den punkten stödja reservationen nr 3.

När det gäller förskottsbeloppet är det precis samma sak. Inom en ersättningstid på åtta månader – eller även där i mitt fall tolv månader – öppnas en möjlighet som nu knappast längre finns. Ett engångsbelopp i samband med barnets födelse har störst betydelse för dem som saknar förvärvsinkomst, för dem som inte hunnit ut i förvärvslivet eller av annat skäl inte har inkomst under tiden närmast före barnets födelse. Den gruppen skulle med kommitténs förslag ha haft en möjlighet att tillförsäkra sig det där engångsbeloppet genom att ta ut två månaders ersättning före barnets födelse och ändå ha sex månader kvar. De skulle kunna göra det utan hinder av regeln att man inte får förvärvsarbete samtidigt, ty de har ju inget förvärvsarbete. Nu kan de inte göra det utan att inskränka tiden efter barnets födelse till fyra månader.

Jag tycker att detta är skäl nog för att göra en som jag betraktar det konsekvensändring. Går man ner – som jag hoppas tillfälligtvis – till sex månaders ersättningstid, så bör man något förbättra villkoren dels för adoptivbarnen, dels för dem som har verkligt behov av ett engångsbelopp i samband med barnets födelse.

Därför, fru talman, kommer jag på dessa punkter att stödja reservationerna 3 och 4.

Herr RINGABY (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag hade inte tänkt delta i debatten längre, men jag tycker att den nu börjar likna ett spjalstaket där åsikterna springer ut och in, och det hela är ganska förvirrat. Därför begärde jag ordet för att så att säga avrunda för min egen del.

Det har framförts kritik mot utskottets ställningstaganden i olika sammanhang, särskilt när det gäller adoptivföräldrarna. Till både herr Carlshamre och herr Möller vill jag då säga att för mig är det inte

Nr 88

Onsdagen den

16 maj 1973

Förbättrade familjeförmåner inom den allmänna försäkringen, m. m.

Onsdagen den
16 maj 1973

*Förbättrade famil-
jeförmåner inom
den allmänna försäkringen, m. m.*

självlklart att det skall utgå stöd till föräldrarna under lika lång tid, oavsett om barnet är noll år eller sex år gammalt. Jag föreställer mig att det krävs mera vård och mera tillsyn, att det är angelägnare att föräldrarna kan vara hemma, om barnet är nyfött än om det kommer till familjen när det är sex år.

Den här reformen innebär en nyhet, och det är självklart att det finns många saker att anmärka på. Det kan sägas att tio dagar är för litet när det gäller att vara hemma och sköta ett sjukt barn. Det kan naturligtvis också sägas att 15 eller 20 dagar är fel avvägda perioder. Det kan sägas att 25 kronor om dagen är fel belopp och att det borde ha varit 20 eller 30 kronor i stället. Varje belopp och varje tidsgräns kan det riktas anmärkning mot, men vi måste ju bestämma oss för någonting.

De gränser som uppsatts må ha satts fel eller rätt, men låt oss pröva dem under något år framöver och se hur det hela utformar sig. Sedan kan det vara lämpligt att återkomma.

Herr ÅKERLIND (m):

Fru talman! Jag har av kammarsekreteraren blivit uppmärksammad på att det inte finns någon lagtext utformad i motionen utan bara en begäran om att utskottet skulle göra erforderliga ändringar i lagtexten och att vi därför inte kan ta en votering om motionsyrkandet. Jag måste därför ta tillbaka yrkandet om bifall till motionen, men jag återkommer i den här frågan därför att jag tycker att den är så viktig. Här finns en orättvisa mot en grupp människor, och den orättvisan måste vi rätta till.

Överläggningen var härmed slutad.

Fru ANDRE VICE TALMANNEN yttrade: Propositioner ställs först beträffande utskottets motivering i den del som avses i reservationen nr 1 av herr Mundebo och fröken Bergström. Därefter företas utskottets hemställan och motiveringen i övrigt till avgörande punktvis.

Utskottets motivering i den del som avsågs i reservationen nr 1 av herr Mundebo och fröken Bergström

Propositioner gavs på godkännande av dels utskottets motivering, dels den i reservationen anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Mundebo begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren godkänner socialförsäkringsutskottets motivering i betänkandet nr 19 i den del som avses i reservationen nr 1 av herr Mundebo och fröken Bergström röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren godkänt den i reservationen anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Mundebo begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 261
Nej - 51
Avstår - 2

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Mundebo m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Mundebo begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten A röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Mundebo m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Mundebo begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 248
Nej - 63
Avstår - 4

Punkten B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Mundebo och fröken Bergström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Mundebo begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten B röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Mundebo och fröken Bergström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Mundebo begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 260
Nej - 52
Avstår - 3

Onsdagen den
16 maj 1973

*Förbättrade famil-
jeförmåner inom
den allmänna försäkringen, m. m.*

Punkterna C-E

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten F

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Mundebo och fröken Bergström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Mundebo begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten F röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Mundebo och fröken Bergström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Mundebo begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	258
Nej	—	54
Avstår	—	3

Punkten G

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten H

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Ringaby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Pehrsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten H röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Ringaby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ringaby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	162
Nej	—	151
Avstår	—	2

Punkten I

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels

reservationen nr 6 av herr Ringaby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ringaby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten I röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herr Ringaby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ringaby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	221
Nej	—	91
Avstår	—	2

Punkten J

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 Föredrogs

skatteutskottets betänkande nr 30 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:49 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370), m. m. samt

inrikesutskottets betänkande nr 19 i anledning av propositionen 1973:60 angående grunder för beräkning av utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 9 Åtgärder mot religionsförtryck i Sovjetunionen m. m.

Föredrogs utrikesutskottets betänkande nr 6 i anledning av motioner om åtgärder mot religionsförtryck i Sovjetunionen m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1973:630 av herr Stålhammar m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen begärde att Kungl. Maj:t på lämpligt sätt aktualiserade frågan om vissa kristna gruppers situation i Sovjetunionen samt

1973:632 av herr Werner i Malmö m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att Sverige i Förenta nationerna aktualiserade frågan om de pågående religionsförföljelserna i Sovjetunionen.

Utskottet hemställde

att riksdagen ansåg motionerna 1973:630 och 1973:632 besvarade med vad utskottet anfört.

Nr 88

Onsdagen den
16 maj 1973

*Åtgärder mot
religionsförtryck
i Sovjetunionen
m. m.*

Onsdagen den
16 maj 1973

*Åtgärder mot
religionsförtryck
i Sovjetunionen
m. m.*

Reservation hade avgivits av herr Dahlén (fp), herr förste vice talmannen Bengtson (c), herrar Wirmark (fp) och Turesson (m) samt fru Nilsson i Kristianstad (c) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1973:630 och 1973:632 uttalade, att Kungl. Maj:t borde söka finna lämpliga former att aktualisera situationen för sådana religiösa grupper i Sovjetunionen och i andra delar av världen, för vilka läget ingav anledning till oro.

Herr WIRMARK (fp):

Fru talman! I mars förra året offentliggjordes ett brev från ca 17 000 litauiska katoliker till FN:s generalsekreterare Kurt Waldheim, i vilket undertecknarna protesterar mot vad de kallar en systematisk religionsföljelse i strid mot den sovjetiska grundlagen. Protesten innehåller en rad klagomål: bl. a. att präster fängslats eller landsförvisats för att de förberett katolska barn för den första nattvarden, att katoliker avskedats från sina arbeten på grund av sin tro och inte kunnat få andra arbeten, att katolska barn måste studera ateism i sovjetiska skolor och tvingas tala, skriva och handla i strid mot sina samveten.

I den skrift som den svenska sektionen av Amnesty International utgivit om "Judar i Sovjet" berättas om Arkadij Sjpilberg från Riga, som engagerat sig för att judar skulle ges rätt att emigrera till Israel. Själv hade han skrivit brev till Bresjnev och begärt att få flytta till Israel. I augusti 1970 arresterades Sjpilberg, och i maj 1971 dömdes han till tre års tvångsarbete och vistelse i ett fångläger.

I samma skrift fastslår hovrättsassessor Lennart Grobgeld att judarna i Sovjet befinner sig i en pressad situation. Han tillägger: "De har tillerkänts ställning av nationalitet. Men deras möjligheter att leva ett juridiskt nationellt liv är synnerligen begränsade. Än svårare har de judar som vill utöva sin religion."

I de motioner som riksdagen nu har att behandla lämnas också uppgifter om diskriminering och förföljelse av olika religiösa grupper i Sovjetunionen. Rådet för släktingar till fängslade evangeliska kristna och baptister i Sovjetunionen har sänt ett flertal brev till internationella organisationer, t. ex. till FN och Kyrkornas världsråd. I dessa har man redogjort för de övergrepp som den sovjetiska regimen utsatt dessa kristna för. Ett stort antal petitioner har också inlämnats till myndigheterna. Ett exempel är de 1 500 mödrarnas brev till Bresjnev och president Podgorny, i vilket man begär att få behålla sina barn och att dessa inte, som beslutats, på grund av föräldrarnas religiösa övertygelse omhändertas och uppfostras av myndigheterna.

Vi saknar alltså inte konkreta informationer. Genom en rad kanaler har rapporter kommit om förödmjukande förhör, om arresteringar och fängelsevistelser, om splittrade hem och deporteringar. Dessa vittnesmål från Sovjetunionen är så många och så pass väl belagda att de måste fylla oss med sorg och oro.

Enligt artikel 18 i FN-konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter slås varje individs rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet fast. Där sägs: "Denna rätt innefattar frihet att bekänna sig till eller antaga en religion eller tro efter eget val och frihet att ensam

Onsdagen den
16 maj 1973

*Åtgärder mot
religionsförtryck
i Sovjetunionen
m. m.*

eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt, utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, iakttagande av religiösa sedvänjor, andaktsövningar och undervisning." Där uttalas vidare: "Ingen må utsättas för tvång, som kan inskränka hans frihet att bekänna sig till eller antaga en religion eller tro efter eget val." Denna konvention har Sovjetunionen undertecknat.

Vi reserverar anser att riksdagen klart bör uttala sin oro över den situation som råder för vissa av de religiösa grupperna i Sovjetunionen och att regeringen bör söka finna lämpliga former att aktualisera denna fråga. När människor på grund av sin religiösa tro, politiska övertygelse eller etniska tillhörighet utsätts för diskriminering eller kastas i fängelse, måste det vara en plikt för oss att påtala sådana kränkningar av de fundamentala mänskliga rättigheterna var de än äger rum. Det må gälla Sydafrika, Grekland, Portugal, Brasilien, Tjeckoslovakien, Indokina eller Sovjetunionen. Det skulle vara att svika vår plikt om vi inte sade ifrån om detta.

Men socialdemokraterna i utrikesutskottet delar inte denna uppfattning. I majoritetsyttrandet uttrycker man nämligen icke någon som helst åsikt om vad som sker inom Sovjetunionen. Man är inte beredd att uttala någon oro eller kritik över de övergrepp och den diskriminering av minoritetsgrupper som här påvisats.

Detta ståndpunktstagande är inte bara förvånande, utan det strider mot de principer som socialdemokraterna i andra sammanhang bekant sig till. Vänskapliga förbindelser utesluter inte uppriktighet när åsikterna går isär, sade statsminister Palme i ett uppmärksammat tal i New York för några år sedan. Den 21 mars i år sade utrikesminister Wickman här i riksdagen att det är för en överväldigande majoritet självklart att regeringen redovisar sin ståndpunkt i de stora internationella frågorna, särskilt när de berör småstaternas krav och respekten för grundläggande mänskliga rättigheter. Han betonade vidare, att våra meningssyftningar i olika skeden enbart styrs av våra egna värderingar. Och under den senaste tiden har utrikesministern gått ett steg vidare och förklarat att tystnad i viktiga internationella frågor kan betraktas som ett svek mot våra egna värderingar och även skapa misstanken om att vi låter vår politik bestämmas utifrån.

Ändå vill inte socialdemokraterna att riksdagen uttalar sin oro i detta fall. En hänvisning till arbetet inom FN på att åstadkomma bestämmelser om skydd av religionsfriheten får räcka. Inte heller vill man uttala att den svenska regeringen i lämpliga former bör aktualisera den diskriminering som sker av religiösa grupper i Sovjetunionen — precis som man bör aktualisera liknande brott mot de mänskliga rättigheterna i andra delar av världen.

Fru talman! Jag finner denna attityd svårförklarlig. Skall vi inte reagera från svensk sida mot diskriminering och brott mot mänskliga rättigheter oavsett var de äger rum? Eller skall vi mäta med olika mått? Skall vi avstå från kritik av Sovjetunionen därför att man inte vill störa de goda grannskapsförbindelserna? Det är angeläget att socialdemokraterna klargör orsaken till sin tystnad på denna punkt, som så uppenbart strider mot det löfte partiet gjorde den 1 maj om solidaritet "med de krafter

Onsdagen den
16 maj 1973

*Åtgärder mot
religionsförtryck
i Sovjetunionen
m. m.*

som kämpar för frigörelse från fattigdom och förtryck”.

Fru talman! Det är inga överord vi har begärt – vårt krav innebär att Sverige på ett värdigt och måttfullt sätt framför sin oro. För Sovjetunionen saknar säkert inte opinionsyttringar både i grannstaterna och i världen som helhet betydelse. Man förstår säkert att även behandlingen av dessa frågor har betydelse för den avspänning som också Sovjetunionen är så intresserad av. Ty med avspänningen följer ju över huvud taget en mera öppen atmosfär och en möjlighet till dialog över gränserna också i känsliga frågor.

Låt mig tillägga för att undvika alla missförstånd: Det är ett viktigt intresse för Sverige att ha goda relationer till Sovjetunionen. Vi önskar en fortsatt avspänning. Från vår sida, som framgått av tidigare debatter här i kammaren, förordar vi att man på allt sätt tar till vara möjligheterna att bygga ut det vetenskapliga och kulturella utbytet. Vi lägger också en speciell vikt vid att våra handelsförbindelser med Sovjet och andra östländer ökar. Men detta kan inte och får inte innebära att vi avstår från att framföra kritik när vi anser det berättigat. Jag är övertygad om att en sådan kritik, framförd i värdiga former, enbart kan hjälpa dem det berör och bidra till att skapa respekt för vår självständighet och för den konsekvens med vilken vi försvarar respekten för grundläggande mänskliga rättigheter.

Jag yrkar bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar Helén, Dahlén, Ahlmark, Wikström, Romanus och Tobé, fru Swartz, herr Wirtén, fröken Hörlén, herrar Rydén, Hamrin, Henmark, Taube, Löfgren och Sjöholm, fröken Bergström, herr Petersson i Röstånga, fru Fränkel samt herrar Hörberg, Nelander, Karl Bengtsson i Varberg, Källstad, Jonsson i Alingsås, Ernulf, Hyltander, Olsson i Kil, Stålhammar, Enlund, Jonsson i Mora, Sellgren, Westberg i Ljusdal, Larsson i Umeå och Öhvall (samtliga fp).

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Fru talman! I en hemlig instruktion för de lokala kommittéer som har till uppgift att övervaka den religiösa aktiviteten inom sina respektive distrikt i Sovjetunionen kan man läsa följande:

Kommitténs storlek skall fastställas dels efter det behov att övervaka religiösa gruppers verksamhet som finns inom ett område, dels efter behovet att avslöja och undertrycka aktiviteten hos icke registrerade religiösa grupper.

I en punkt med beteckningen 4 heter det:

Kommitténs uppgifter är att systematiskt studera och följa den religiösa situationen inom det område man ansvarar för, vilket innebär uppföljning av hur många som går till kyrkorna och deltar i religiösa ritualer och noggrann kontroll av graden av påverkan av allmänheten som de religiösa grupperna och deras präster kan utöva, speciellt när det gäller att attrahera unga människor och barn för religion och religiösa ritualer.

Dessutom skall kommittén granska församlingens statistik för att konstatera att alla religiösa kulthandlingar har blivit officiellt registrerade. Dit räknas då bröllop, begravningar etc. Kommittén skall vidare

Onsdagen den
16 maj 1973

*Åtgärder mot
religionsförtryck
i Sovjetunionen
m. m.*

studera i vilken utsträckning religiösa helgdagar firas och vilka negativa effekter detta firande har på arbetsprocesser och arbetsdisciplin. Åtgärder måste vidtagas för att komma till rätta med dessa negativa fenomen. Sammansättningen av kyrkornas verkställande organ och församlingsledningar skall vidare kontrolleras av denna kommitté och de mest aktiva medlemmarna avslöjas.

När en överenskommelse har träffats mellan en församling och den lokala kommittén om att en lokal för församlingens gudstjänster skall ställas till förfogande, skall församlingen välja ordförande och fem styrelseledamöter. I instruktionen för kommitténs agerande kan man då läsa: Det är önskvärt att ni deltar i valet av ledamöter i det verkställande organet och utser sådana personer som följer upp era intentioner. I den engelska översättning som jag har studerat står det ordagrant "people who carry out your line".

Det som jag nu sagt gäller således förhållandena för de officiellt registrerade, och således de enligt lagen legitima kristna grupperna i Sovjetunionen. För dem som av olika skäl valt att ställa sig utanför denna registrering eller förvägrats den och således enligt lagens bokstav bedriver sin verksamhet illegalt är situationen naturligtvis än svårare. Många av dessa människor som endast har krävt rätten att i frihet få utöva sin religion har kastats i fängelse, torterats och dödat. Familjer har splittrats och barn har tagits från sina föräldrar.

Vi vet mycket om det här genom det råd som bildades 1964 av representanter för de oregistrerade kristna samfundet, Rådet för släktingar till fängslade evangeliekristna och baptister i Sovjetunionen. Sedan detta år har en ständig ström av dokument nått oss i väst genom rådets försorg. Deras syfte har varit att både ge en utförlig beskrivning av hur de troende behandlas och förmedla en riktig information om den lagstiftning som reglerar den religiösa aktiviteten. När man läser dessa dokument måste man konstatera att de aldrig någon gång blir vare sig patetiska eller bittra, trots att de till sin natur är otroligt tragiska och dramatiska. Men faktamaterialet i sig självt är helt tillräckligt för att göra intryck.

När rådet märkte att petitionerna och skrivelserna till de egna myndigheterna hade föga framgång vände man sig till väst. 1967 fick FN:s generalsekreterare U Thant sitt första brev, där man skrev: "Nu har vi beslutat att vända oss till Er som världens högsta auktoritet." 1970 skrev rådet till presidenten för baptisternas världsallians och till, som man sade i ett öppet brev, alla kristna i världen och bad om hjälp med följande ord: "Om Ni fortfarande är tysta, kommer säkert befrielsen och rätten att predika evangeliet ändå -- men låt inte detta hända utan att vi alla tar aktiv del i det."

Fru talman! Det är mot den bakgrunden som vi har väckt vår motion nr 630. Vi kan inte acceptera att ingenting sägs från svensk sida om det förtryck och den diskriminering dessa kristna grupper är utsatta för. Vi är helt medvetna om att våra möjligheter att göra någonting är ytterst begränsade. Men just därför måste vi ju använda de metoder som möjligen kan ha någon effekt. Vi vet också att förföljelser mot minoriteter och mot personer på grund av ras, hudfärg och religion eller politisk övertygelse förekommer på många håll i världen. Men när den

svenska regeringen i så många andra fall har demonstrerat mot det man anser vara orätt, har vi ytterst svårt att förstå den enögdhet som kännetecknar handlandet inom detta område. Vi tror faktiskt att ett beslut i den svenska riksdagen om att ge regeringen i uppdrag att på olika sätt aktualisera frågan om de religiösa gruppernas situation i Sovjetunionen skulle få en positiv effekt för dem. Och om vi inte trodde att protester skulle ha någon betydelse, varför skulle vi då protestera i så många andra fall?

I sitt tal vid FN:s generalförsamlings möte den 11 oktober 1972 sade utrikesminister Wickman bl. a. följande: "I Europa har svåra bakslag förekommit under senare år i kampen för mänskliga rättigheter. Detta gäller särskilt utvecklingen i Grekland och Tjeckoslovakien. Den grekiska regeringen har trots upprepade försäkringar underlåtit att antråda vägen tillbaka till demokratiska förhållanden. I Tjeckoslovakien har företrädare för 1968 års idéer utsatts för ökat tryck. — — — En vaken internationell opinion utgör ett viktigt bidrag till skyddet av de mänskliga rättigheterna." Det är helt riktigt. Men varför är man då från svensk socialdemokratis sida så rädd för att delta i opinionsskapandet mot religionsförtrycket i Sovjetunionen? Hur kan man med gott samvete bara slå sig till ro med den lakoniska formulering som utskottsmajoriteten har i sin skrivning när man säger: "Syftet med motionerna torde sålunda i huvudsak vara tillgodosett"? Detta skrevs ungefär en månad efter det av vi haft besök av Sovjetunionens ministerpresident Kosygin. Diskuterades frågan om förtryck mot och diskriminering av minoritetsgrupper i Sovjetunionen bilateralt vid de överläggningarna? Om inte det skedde, kan man väl ändå inte säga att allt som kan göras redan har gjorts.

Har utrikesministern någon gång i FN konkret påtalat just förhållandena i Sovjetunionen? Nej. Ändå anser man att syftet med motionen är tillgodosett. Har representanter för den svenska regeringen i sina många politiska anföranden någon gång tagit upp frågan om dessa brott mot de mänskliga rättigheterna i Sovjetunionen? Nej. Ändå anser man att ytterligare åtgärder inte behöver vidtas. Har frågan aktualiserats vid demonstrationer och protestmöten, vid de mänskliga rättigheternas dag, från regeringens sida? Nej, man tiger. Har regeringen tagit initiativ till sammanträffande med representanter för Kyrkornas världsråd, för Baptisernas världssallians eller för den katolska kyrkan för att få ytterligare information om förhållandena och kanske förslag om vad som kan göras? Nej. Men syftet med motionen anses ändå vara tillgodosett.

Vi som har undertecknat den här motionen tror att en protest inte bara är en akt av solidaritet med förföljda människor utan att den också kan påverka deras reella livssituation. Vi vet ju ätt en kritisk och aktiv världsopinion kan påverka regeringars handlande.

Det är därför vi i dag kritiserar den svenska regeringen för passivitet inför religionsförtrycket i Sovjetunionen. Vår motions syfte var att ge regeringen uppdraget att aktualisera också dessa brott mot de mänskliga rättigheterna i de former som man kunde finna passande och vid skilda tillfällen. Men den socialdemokratiska utskottsmajoriteten har sagt nej. Skall vi alltså få uppleva den situationen vid omröstningen här om en liten stund, att de svenska socialdemokraterna, inklusive broderskapsrö-

Onsdagen den
16 maj 1973

*Åtgärder mot
religionsförtryck
i Sovjetunionen
m. m.*

relsens representanter, eventuellt med stöd av kommunisterna, kommer att rösta emot den reservation som kräver ett uttalande att frågan om de religiösa gruppernas ställning i Sovjetunionen måste aktualiseras?

Det praktiska handlande vi hittills har sett från utskottsmajoritetens sida i detta fall har tyvärr inte haft mycket gemensamt med det som jag tycker viktiga och riktiga uttalande som utrikesminister Wickman gjorde i årets utrikespolitiska debatt, då han sade: "Det är för en överväldigande majoritet självklart att regeringen redovisar sin ståndpunkt i de stora internationella frågorna, särskilt när dessa berör småstaternas berättigade krav och respekten för grundläggande mänskliga rättigheter."

Med detta, fru talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen vid utrikesutskottets betänkande nr 6.

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! Många politiska ledare i världen talar om "frihet", att de kämpar för frihet men att deras motståndare inte gör det. Nästan oavsett ideologisk färg på regimen så söker man grunda sina politiska anspråk på att man skyddar friheten. Vi kan lyssna på Ian Smith och Tito, på Papadopoulos och Chou En-lai, på Franco och Bresjnev – till friheten återkommer de gärna i sina ord och hälsningar.

Men detta – det vet vi – är en falsk seger för frihetens idé. De demokratiska honnörsorden har blivit så populära att de måste nyttjas också av demokratin's fiender. Ord som folkstyre, demokrati och frihet har en sådan värdeladdning att inte ens diktatorerna kan undvara dem. Och så ser vi hur språket vanhedras av dem som bara nyttjar orden som redskap för propaganda och likriktning. Ty den sanna friheten är alltid frihet för dem som tycker annorlunda. Att regimernas ödmjuka tjänare har sin frihet att hylla härskarna, det vet vi. Avgörande är i stället om regimerna låter sina kritiker komma till tals.

Där ligger gränslinjen mellan demokrati och icke-demokrati. *Frihet är alltid frihet för dem som tycker annorlunda.* Den övertygelsen får vi aldrig släppa och aldrig kompromissa bort. För bara om vi i vårt eget land låter dem komma till tals som tycker annorlunda än vi själva har vi moralisk rätt att kräva en motsvarande frihet av andra stater. Kommunisterna av olika slag har full frihet att propagera sina läror i Sverige. Ingen hindrar dem att ställa upp i de allmänna valen. Vi skall bekämpa dem med fakta och argument men inte med munkorgar och ingrepp i yttranderätten. Frihet är alltid frihet för dem som tycker annorlunda.

Det finns de som inte anser så. De tyr sig i stället till en flerhundraårig missuppfattning om friheten. Den är att medborgerliga fri- och rättigheter mest är formaliteter, viktiga ibland och för ett fåtal men inte avgörande för den stora massan av människor. Det centrala är, säger man, den ekonomiska utvecklingen eller graden av förstatligande i näringslivet eller utjämningen mellan olika grupper inom folket. Men friheten är inte central – det är *i vems intresse* man nyttjar friheten som bestämmer vår syn på den.

Det resonemanget är försåtligt och det är falskt och det är farligt.

Det är *försåtligt* därför att det ställer den politiska friheten och den religiösa friheten i konflikt med en del mål av ekonomisk och social

natur. Friheten skulle, menar vissa, försvåra ekonomiska reformer som lättare kan genomföras i samhällen med auktoritära styrelseskick. Den sällan uttalade förutsättningen är då att de förändringar man önskar inte tål den fria debatten och de fria valen. Den politik man gillar är inte majoritetens. Vill man ändå genomföra den måste det ske i strid med majoritetens åsikter, och det kan aldrig förverkligas med obesuren frihet.

Tanken att friheten är en oviktig formalitet är därför en filosofi för minoriteter som vägrar godta att de inte har folket bakom sig. De kräver att ändå få sätta sin stämpel på samhället också om det måste ske till priset av politisk terror och tusentals politiska fångar. Och när de bekämpar sina motståndare mera med polis än med polemik så gör de det alltid i folkets namn, låtsas alltid att de företräder nationens "verkliga" vilja, förhäver sig ständigt till tron att framtidens krav ger dem en historisk rätt att i dag nonchalera andras meningar.

Så är det i Sovjetunionen. Fria val är otänkbara, därför att då skulle regimen i Kreml troligen röstas bort. Och regimen i Kreml är en garanti för en marxistisk-leninistisk politik, och den är viktigare än formaliteter som demokratins frihetsbegrepp. Då får motståndarna finna sig i att bli tystade och trakasserade. I folkets namn fängslar man dem som inget mer begär än att i fri debatt få vända sig till folket.

Men tesen om friheten som en formalitet är också *falsk*. Det är ju just med friheten och demokratin som vapen som så många reformer kan bli verklighet. Det är när man kan vädja till ett lands medborgare, när man kan söka stöd i ett fritt val för de krav man för fram, som den stora samhällsomdaningen äger rum. Ty den stora samhällsomdaningen sker i regel inte *mot* folket utan *med* folket. Det är när man kan övertyga en majoritet av väljare om det rimliga i ett reformprogram som reformerna sen kan bäras upp av ansvarskännande medborgare. Det är när man först måste vinna människorna för en idé som man får den enda garantin som politiken erbjuder att den idén är till gagn för folkets flertal.

I Sovjetunionen finns ingen sådan garanti, inget krav på härskarna att övertyga en majoritet av medborgarna om sin politik, ingen möjlighet för människorna att bestämma sin framtid genom att rösta på andra politiker. De får finna sig i de begränsningar av konsumtionen som bestäms i Kreml, i de folkomflyttningar som ledningen driver fram i Baltikum och andra områden, i den förtryckspolitik i Östeuropa som kommunistpartiet anser nödvändig, i de trakasserier och förföljelser mot kristna grupper som Bert Stålhammars m. fl. motion beskriver. Det ryska folket vet att friheten inte är någon liten formfråga i marginalen. Bristen på frihet i deras eget land för dem till en politik som på en rad områden strider mot deras intressen och värderingar.

Påståendet om friheten som en formalitet är slutligen *farligt*. I samma ögonblick som man nervärderar den politiska friheten, religionsfriheten, yttrandefriheten, tryckfriheten och friheten att organisera sig, öppnar man ett fönster åt terror och tortyr, åt rättslöshet och politiska rätttegångar, åt arbetsläger och systematisk diskriminering av oliktänkande. För om friheten inte är så viktig är det inte heller så viktigt när man gör våld på den. Om folkviljan inte får höras och prövas kan man gott

spärra in dem som vädjar till den. Ty godtar man inte friheten måste man också förtrycka dem som kräver frihet.

Så har det gått i nästan alla länder där man börjat säga att frihet är en oviktig formalitet. Det har startat med blygsamma begränsningar av yttrandefriheten, det har fortsatt med trakasserier av opponenter, det har fullföljts i diktatur och det har ofta slutat i polisstat och tusentals arresteringar. Så har det gått med militärregimer och klerikala fåvälden, med korrumperade enpartistater och fascistliknande juntor. De har börjat med att proklamera höga ideal, de har slutat med att förnedra samma ideal. De har startat sin agitation med att kräva rättvisa åt folket. De har till slut inte känt sig säkra förrän en del av folket satts bakom galler och resten skrämts till lydnad. Ty så går det nästan alltid när man inte vill förstå att frihet alltid är frihet för dem som tycker annorlunda.

Så är det i Sovjetunionen. Lyssna till de judar som inte får lämna Sovjet, som plågas av antisemitiska fördomar, som rensas ut ur förvaltningen på grund av sin tro och sin bakgrund. Se på de kristna som kastas i fängelse för brottet att hålla gudstjänst; herr Stålhammar har givit oss bilder av deras liv och villkor. Hör på de författare som gisslat förtrycket och satts i läger eller på mentalsjukhus. Beundra det oändliga modet hos dem som öppet arbetar för en liberalisering av den kommunistiska supermakten. Hos Alexander Solzjenitsyn möter vi dem, deras tro och kärlek till Ryssland, deras fängvaktare – och deras hopp om att någonstans, någon gång, på något sätt, är ändå friheten på väg till dem.

Ingenting av detta vill utrikesutskottets majoritet ens antyda när man behandlar ett par motioner om religionsförföljelsen i Sovjetunionen. Deras försiktighet är så extrem att utskottets socialdemokrater inte ens nämner Sovjetunionen annat än när man refererar ett uttalande av före utrikesministern. Utskottet talar allmänt om Förenta nationerna och de medborgerliga rättigheterna. De självklara och nödvändiga ord om att Sovjet inte respekterar dessa rättigheter utan i stället trakasserar bl. a. kristna grupper har utskottet avvisat. De återfinns i stället i reservationen, som tagit motionen på allvar.

Det är en försiktighet som blivit flathet. Våra protester mot ofrihet i världen kan inte vara så urvattnade att vi vägrar ge exempel på förtryck och terror. När en motion om Sovjet behandlas bör utskottet säga något om diktaturen i Sovjet. När en motion om Sydafrika tas upp bör utskottet säga något om det förnedrande i apartheid. Motioner skall inte behandlas genom att man flyr de problem som där tas upp utan genom att man söker ha en åsikt om dem; jag kan i allt instämma med David Wirmark. Då räcker det inte att allmänt hänvisa till resolutioner i FN. Utrikesutskottet har än en gång försökt vara mer diplomatiskt än diplomaterna själva, och resultatet har blivit ett betänkande som talar genom sin generande tystnad.

Naturligtvis bör vi också på ett vidare plan ta upp bristen på mänskliga fri- och rättigheter i världen, men det får aldrig bli en ursäkt för att man hukar i de konkreta fallen. När vi protesterar mot ofriheten i Sovjet är det på samma gång en protest mot förtrycket överallt i världen där förtryck finns. Vi i Sverige och andra demokratier är en privilegierad

Nr 88

Onsdagen den
16 maj 1973

*Åtgärder mot
religionsförtryck
i Sovjetunionen
m. m.*

Onsdagen den
16 maj 1973

*Åtgärder mot
religionsförtryck
i Sovjetunionen
m. m.*

minoritet. Den stora majoriteten av människor i världen lever i något slag av totalitära samhällen. När vi höjer vår röst för frihet för Sovjets folk och för de kristna där kräver vi också frihet för afrikaner som förnedras av apartheid, för greker som tvingas hylla ett koppel av förhårdade överstar, för spanjorer som måste lida under Franco, för vietnameser som ännu för några månader sedan låg under bombmattorna och för latinamerikaner som i många länder måste uthärda kombinationen av förtryck, fattigdom och förspilda möjligheter.

Det går inte att med bevarad heder storma mot förtryck i ett land och försvara förtryck i ett annat. Kräver vi frihet för de religiösa som fångslas i Sovjet begär vi också samma rätt för fångarna i Portugal, Brasilien och Syrien. Föraktar vi regimen i Aten skall vi också fördöma härskarna i Moskva. Jag känner ingen respekt för dem som *alltid* talar om Portugals terror i Moçambique men *aldrig* har ett ord att säga om terrorn i Östtyskland. Jag känner lika litet sympati för dem som ständigt protesterar mot förtryck i kommuniststater men blir påfallande diskreta när de vänder sina blickar till slakten och tortyren i Angola. Friheten är en och odelbar, den är en rätt som varje människa på vår jord kan kräva av sitt land.

De stora partierna i Sverige bärs upp av den demokratiska ideologin. Vi kan strida om mycket, men vi förvägrar inte varandra rätten att tala för vår övertygelse. Vi kan vara säkra på det riktiga i våra förslag – men inte så säkra att vi ett ögonblick frestas av tanken att hindra våra motståndare att kritisera dem. Friheten är ju för oss friheten för dem som tycker annorlunda.

Mellan övertygelse och fanatism går den gränslinje som kommunisterna i Sovjet för länge sedan trätt över. Den övertygade vågar ta upp kampen för sina idéer i ett fritt meningsutbyte. Fanatikern kallar på polis och censur när han eller hon ser sin tro ifrågasatt. Men de som värnar sin tro med våld hamnar själva i rädslans rike. Överallt anar de konspirationer och kuppmakare. Ständigt ser de fiender smida sina ränker. Och för att öka sin trygghet skärper de förtrycket.

Just därför att de fyra stora partierna bärs upp av den demokratiska ideologin är det desto mer beklagligt att socialdemokraterna vägrat skriva under de ord som finns i reservationen. För det räcker inte att *dela* reservationens inställning – den måste också föras fram, gång på gång, i debatten och i det parlamentariska arbetet. Många murar skiljer oss från de människor i Sovjet som fångslas och plågas för sin kristna tro. Vi kan göra *en* sak för dem: vi kan föra deras ord vidare i ett fritt land, vi kan göra deras öden kända här hos oss. För om man gör det i många länder bildar vi också en internationell opinion, som regimen i Sovjet måste ta någon hänsyn till. Vi skapar en bit av ett moraliskt stöd för de tusentals medborgare i Sovjet som i ofattbart mod kräver att få leva sitt liv och bekänna sin tro på sina egna villkor.

Den svenska riksdagen tar inga som helst risker genom att ansluta sig till reservationens ord. Men vi kan hjälpa de kristna som fångslas och förtrycks genom att ständigt tala om dem och för dem. Vi kanske inte kan göra mycket, men det vore en skam om vi inte gjorde det vi kan.

Onsdagen den
16 maj 1973

*Åtgärder mot
religionsförtryck
i Sovjetunionen
m. m.*

Herr WERNER i Malmö (m):

Fru talman! Det torde vara helt klart att judarna i Sovjet under en lång följd av år befunnit sig i en mycket pressad situation. Man behöver inte enbart hänvisa till vittnesbörd från emigrerande judar. Det finns en rad skrifter som med myndigheternas goda minne på det grövsta sätt attackerar och diskriminerar judiska sovjetmedborgare. Trofim Kittjko är en sådan författare, som 1968 fick utmärkelse av Ukrainas högsta sovjet "för sina insatser i den ateistiska propagandan". Även om läget för de judiska sovjetmedborgarna fortfarande är pressande, så har man dock kunnat förmärka en viss lättnad tidvis. Så var det de sista månaderna i fjol, då åtskilliga fick dispens från de höga utvandringsavgifterna. Man anser att denna utveckling i avsevärd grad hör samman med den reaktion som kommit till uttryck i opinionerna både i Europa och i Amerika.

De icke registrerade – begreppen därvidlag har herr Stålhammar tidigare utrett för oss – och förföljda kristna samfunden har inte på samma sätt uppmärksamats av världsoptionen. För dem har det inte heller blivit någon förändring. Fortfarande får många kristna bekännare tillbringa år efter år i arbetsläger med hård regim, andra inspärras på mentalsjukhus. Det enda brott de har begått är att de utan tillstånd bekämt sin tro på sin Herre och Frälsare och försökt påverka andra, t. ex. sina barn. Det är brottet.

Det är så lätt att tala i allmänna ordalag och med siffror om sådana här problem. Jag tror att man måste få konkretion, så att man har möjlighet till någon blygsam identifikation med de problem och de människor det gäller. Låt mig ta ett par exempel bara.

David Davidovitj Klassen, född 1927, gift, sex barn, har redan fyra gånger berövats friheten för sin kristna aktivitets skull. Senast arresterades han den 27 oktober 1970 och dömdes till tre års arbetsläger med hård regim. Han har lyckats få ut ett brev till sin hustru, där han berättar om hur han har det med sitt arbete, med sin sjukdom och med sin svält. Men brevet vittnar också om hans okuvliga kristna tro och om hans livsvilja. En liten parentes – som kan vara allvarlig nog – i all sin anspråklöshet: "Vi gläder oss redan åt att vi hittat brännässlor, och i dagarna ska vi koka oss en illegal soppa", skriver han.

Konstnärsparet Jurij och Lena Titov, ortodoxa kristna, målade kristna motiv. De blev inspärrade på mentalsjukhus, där man påtvingade Jurij injektioner för att försvaga och förändra hans personlighet. Vid ett tillfälligt politiskt töväder fick de möjlighet att bli förpassade ur landet för att undgå martyrglorian, och de hamnade i Rom. De hade lyckats förhandla sig till att få med sig en del av sin produktion – en blygsam del av deras livsverk – men när de kom fram och vecklade upp paketen var samtliga tavlor förstörda av syra.

De här företeelserna och denna utveckling strider, fru talman, uppenbart mot dekretet från folkkommissariernas råd 1918 – en ryska revolutionens Magna charta som i många stycken påminner om Förenta nationernas konvention om de mänskliga rättigheterna. Detta är måhända orsaken till att Sovjetunionen inte har ratificerat FN-konventionen – man har den faktiskt redan i sin egen konstitution.

Förföljelser av medlemmar tillhörande icke registrerade församlingar

Onsdagen den
16 maj 1973

*Åtgärder mot
religionsförtryck
i Sovjetunionen
m. m.*

dokumenteras inte bara av utsmugglade brev från fångläger eller emigranters vittnesbörd. Läser man den senare "Förordningen om religiösa föreningar", förstår man att förföljelse måste bli resultatet, eftersom det måste vara svårt att vara kristen utan att vara s. k. lagbrytare. Förordningen förbjuder söndagsskola och barnarbete, undervisning av ungdom i kristendom och t. o. m. hjälparbete. De lokala myndigheterna har rätt att efter eget gottfinnande avlägsna enskilda personer, präster och styrelseledamöter och sätta in andra personer i deras ställe. Man förstår kanske att många församlingar har valt att inte registrera sig utan att gå under jorden för att slippa kompromissa med sin religiösa övertygelse. Myndigheterna har också i många fall avslagit ansökningar om registrering för att på det sättet provocera församlingarna till illegal verksamhet, som sedan i andra hand skall kunna angripas med s. k. lagliga medel.

När man vet att detta är vanlig verklighet för mängder av människor måste jag, liksom de andra talarna här, säga att utskottsbetänkandet med anledning av våra motioner ter sig lamt och blekt. Det är gott och väl att man i FN söker åstadkomma principiella resolutioner mot "religiös ofördragsamhet", som man försiktigt uttrycker det, men nog borde väl riksdagen ha kunnat – som reservanterna föreslår – "uttrycka sin oro" över den situation som råder för många kristna bekännare i Sovjetunionen och därvid, som sagt, nämna namnet också.

Att detta inte gjorts kan te sig märkligt därför att regeringen i andra fall ju inte har hesiterat att ta till storsläggan, exempelvis när det gällde USA:s övergrepp i Vietnam. Då skrädde man inte orden, men den gamla kulturnation, som vi själva har inpå knutarna, känner man uppenbarligen inte samma ansvar för. Vi har ändå inte krävt några ovettiga ting av regeringen, utan bara en hovsam men bestämd kontakt för att göra sitt inflytande gällande för trosfränder i det stora landet i öster. Vårt land har blivit asyl för många förföljda från kommunistiska öststater. Det borde förpliktiga till något mer än bara artig diplomatisk umgängelse på ministernivå – så sant vi själva gör anspråk på att representera en gammal kristen kulturnation.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen, fru talman.

I detta anförande instämde herrar Lothigius, Turesson, Magnusson i Borås och Nisser (samtliga m).

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Fru talman! Vid några tillfällen under min riksdagstid har jag försökt att aktualisera den fråga vi nu behandlar. Vid en interpellationsdebatt med dåvarande utrikesministern Torsten Nilsson redovisade jag i ett längre inlägg det material som bl. a. Slaviska missionen ställt till förfogande. Jag anförde från detta dokument, som Rådet för de fångnas släktingar skickat till bl. a. FN:s generalsekreterare, en del fakta om de kristnas situation i Sovjetunionen. Innehållet i detta gripande dokument borde få alla som vill kämpa för rättvisa att reagera kraftigt.

Trots att förhållandena inte har förbättrats sedan denna interpellationsdebatt skall jag inte upprepa vad jag då framförde – det ligger i linje

med vad herr Wirmark och herr Stålhammar har anfört – utan jag hänvisar bara till debatten.

I olika sammanhang har företrädare för vårt land givit uttryck för det svenska folkets solidaritet med uttalanden om de mänskliga rättigheterna såsom de är utformade i FN:s stadga. Analogt med dessa solidaritetsförklaringar reagerar vi mot ofrihet och förtryck var helst de förekommer. Vi har protesterat mot rasförtrycket i Sydafrika, militärregimen i Grekland, kriget i Vietnam osv.

Trots alla strävanden för att eliminera brott mot de mänskliga rättigheterna förekommer det dagligen övergrepp mot enskilda människor och folkgrupper i olika delar av världen. Till dessa övergrepp hör förföljelsen av de kristna i Sovjetunionen. Därför är det naturligt att vi reagerar och protesterar också mot denna. Kunde vi göra det så högt och på sådant sätt att de makthavande i Sovjet hörde det och tog hänsyn till det, vore målet nått. Ett enigt riksdagsuttalande vore av stort värde och skulle säkert påverka myndigheterna i Sovjetunionen. Och skulle vi inte kunna åstadkomma ett enigt riksdagsuttalande, inte minst med tanke på den enighet som kommit till uttryck när det gällt andra delar av vår värld?

En annan väg vore att våra representanter i FN på allvar aktualiserade det påtalade förhållandet utan att förtröttnas.

Både statsministern och utrikesministern träffar nu och då de ryska ledarna. Vad vore mera naturligt än att de vid något tillfälle tog upp denna fråga i ett allvarligt samtal? De fängslade personerna, som enligt vår mening inte gjort något straffbart, deras anhöriga och den kristna församlingen i Sovjet väntar på en snar hjälp från alla som kan hjälpa på det sätt som är möjligt.

I detta anförande instämde herrar Persson i Heden och Andreasson, fru Nilsson i Kristianstad samt herrar Gustavsson i Alvesta, Korpås, Magnusson i Nennesholm och Carlsson i Vikmanshyttan (samtliga c).

Herr ARNE GEIJER i Stockholm (s):

Fru talman! Det kunde vara frestande att fortsätta med den orientering som har givits riksdagen om alla de oförrätter, förföljelser m. m., som förekommer världen runt. Jag skulle exempelvis kunna anföra otroligt många exempel på förföljelser av skilda slag som gäller fackföreningsmän i olika slag av länder. Jag skall inte ta upp tiden med det, men jag nämner bara att länder som Grekland, Spanien, Portugal, flertalet afrikanska länder, flera länder i Asien och flera länder i Latinamerika för en sådan politik med ständiga förföljelser mot vissa kategorier av medborgare. Oftast gäller det religiösa människor och personer som står i ledningen för fackliga organisationer. Jag tänker inte polemisera mot de anföranden som har hållits, därför att vi är medvetna om att detta är en realitet.

Utskottet har i sitt betänkande anfört att utrikesminister Wickman så sent som den 7 december 1972 i riksdagen klargjort regeringens ställning i sådana fall som här behandlats. Därvid hänvisade utrikesministern till ett interpellationssvar från 1967, då dåvarande utrikesministern Torsten

Nr 88

Onsdagen den
16 maj 1973

*Åtgärder mot
religionsförtryck
i Sovjetunionen
m. m.*

Onsdagen den
16 maj 1973

*Åtgärder mot
religionsförtryck
i Sovjetunionen
m. m.*

Nilsson också anförde mycket kritiska synpunkter på de förföljelser som äger rum.

Här har man nu gått till ganska hårda angrepp mot regeringen och mot utskottsmajoriteten för att utskottets majoritet inte har velat gå på förslaget att göra ett uttalande. Man kan fråga sig varför. Herr Stålhammar uttryckte sig så, att man måste tillgripa metoder som kan ha någon effekt. Utskottets skrivning bygger i hög grad på att det räknar med att ett enkelt uttalande från riksdagen icke kommer att ha den effekt som man önskar. Det kan hända att ett sådant uttalande i stället skulle ha motsatt effekt.

Varför vill inte majoriteten i utskottet göra ett uttalande? Det har efterlysts klart besked härom. Ja, helt enkelt därför att det är människor som det gäller att befria i det här fallet. Det är ingen konst för riksdagen att göra ett uttalande, i och för sig ingen risk heller. Ingenting kommer att hända denna församling, om vi gör ett uttalande – hur skarpt det än må vara. Men den fråga som måste framstå som väsentlig för oss är om ett uttalande har bättre effekt än någon annan metod. Utskottsmajoriteten är helt klar över det felaktiga i handlandet från både Sovjets och andra nationers sida, när de bedriver förföljelser mot befolkningsminoriteter.

I reservationen som är fogad till utskottets betänkande sägs att regeringen bör söka finna lämpliga former att aktualisera situationen för sådana religiösa grupper i Sovjetunionen och andra delar av världen, för vilka läget inger anledning till oro. Jag tror att reservanterna skrivit dessa rader utan att ha helt klart för sig att deras innebörd stämmer väl överens med utskottsmajoritetens uppfattning. Vid detta tillfälle vågar jag inte säga mer än vad jag kan stå för, men riksdagen skall ha fullt klart för sig, att vissa saker pågår för att hjälpa de människor det här är fråga om. Förmodligen skulle resultatet av sådana åtgärder och strävanden komma att förskjutas framåt i tiden, om man i riksdagen och på andra håll började göra uttalanden i denna fråga. För oss måste det vara angeläget att inte låta prestige komma in i bilden. Vi vet att prestige i många fall kan utgöra ett hinder för många förnuftiga åtgärder. Det viktigaste för oss är att nå sådana resultat att vi hjälper framför allt de religiösa grupper det här gäller i Sovjetunionen och även i andra länder där förföljelse äger rum.

Vi kanske kommer dithän att vi inte alls når något resultat med den metod jag tänker mig och som jag vet också diskuteras. Det kan leda till att vi får vidta de åtgärder som står oss till buds: kanske står oss inget annat till buds än att göra uttalanden, men det får i så fall bli en fråga som får prövas då alla andra möjligheter är uttömda.

En av talarna – jag tror att det var herr Stålhammar – riktade några kritiska ord mot Broderskapsrörelsen för att denna inte vidtagit några åtgärder i syfte att förbättra villkoren för de religiösa grupperna i diktaturländerna. Såvitt jag känner till har Broderskapsrörelsen tillsatt en arbetsgrupp, som har till uppgift att följa utvecklingen på religionsfrihetens område i skilda delar av världen. Det är därför för mycket att säga att Broderskapsrörelsen inte visat intresse för dessa frågor. Frågeställningen är egentligen långt allvarligare än gemene man i vårt land tror. De allra flesta ägnar mycket flyktiga tankar åt de förföljelser som pågår

världen över. Det är beklagligt, oavsett om förföljelserna gäller religion eller annan avvikande uppfattning. Som demokratiskt land måste vi göra det som är möjligt för att lätta på dessa svårigheter. Inom utskottet tror vi inte att bästa hjälpen är att i riksdagen göra ett uttalande men väl att vi — som det står i reservationen — på annat sätt söker finna lämpliga former att aktualisera situationen för sådana för vilka läget inger oro.

Med dessa ord vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WIRMARK (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag håller med herr Arne Geijer om en sak, nämligen att det här är en oerhört allvarlig fråga. Men skall allvaret i frågan leda oss till tystnad? Herr Geijer sade ju att man var klar över det felaktiga som händer i Sovjetunionen, men man vill inte att det skall sägas något om det. Han avstyrker förslaget om att riksdagen skall göra ett uttalande och han vill inte heller begära att regeringen i lämpliga former skall aktualisera frågan.

När herr Geijer säger att ett uttalande inte skulle ha någon effekt eller kanske t. o. m. en negativ effekt, då avskriver han den verkan en världssopinion kan ha. Det är ju inte sagt att inte världssopinionen har någon verkan på Sovjetunionen därför att det är en diktatur. De flesta diktaturer är känsliga för kritik och kan tvingas till eftergifter. Enligt min mening är den sovjetiska diktaturen inget undantag.

Herr Geijer sade också i sitt som jag tycker något motstridiga anförande att man på sovjetiskt håll var väl medveten om Sveriges och den svenska regeringens inställning. Visst har den svenska regeringen fördömt brott mot mänskliga rättigheter i allmänna formuleringar, men man har inte direkt påtalat de övergrepp som nu sker i Sovjetunionen mot vissa religiösa grupper. Herr Geijer har i utrikesutskottet sagt att han inte heller vill att riksdagen skall uttala sin oro över situationen i Sovjetunionen. Den inställningen står i bjärt kontrast mot vad den dåvarande norske utrikesministern Cappelen sade när norska stortinget diskuterade den här frågan förra året. Han refererade till brevet från de 17 000 litauiska katoliker som hade protesterat till FN, och han förklarade att norska regeringen också kunde tänka sig aktioner på bilateral väg i fråga om länder där diskriminering och förtryck råder.

Herr STÅLHAMMAR (fp) kort genmäle:

Fru talman! Herr Arne Geijer polemiserade mot mitt yttrande att de metoder vi kunde använda oss av också skulle användas. Han kom till slutsatsen att ett riksdagsuttalande skulle få en negativ effekt.

Vi som står bakom motionen tror naturligtvis tvärtom. Vi tror att ett enhälligt uttalande från den svenska riksdagen är en markering och en betydelsefull del i skapandet av en aktiv världssopinion mot religionsförföljelserna i Sovjet. Vi tror att detta är en lämplig metod att använda och en lämplig form att framföra våra protester! Ett sådant beslut skulle ju också innebära ett uppdrag åt regeringen att aktualisera dessa frågor i bilaterala förhandlingar när så kan vara lämpligt.

Till herr Arne Geijer vill jag säga att jag inte kritiserade Broderskapsrörelsen i en enda mening. Jag bara ställde i mitt anförande den fråga som

jag återigen skall be att få ställa: Skall vi alltså behöva uppleva den situationen vid den kommande voteringen att de svenska socialdemokraterna inklusive Broderskapsrörelsens representanter, eventuellt med kommunisternas hjälp, skall låta riksdagen besluta att några speciella åtgärder inte behöver vidtas? Svaret på frågan får vi inte förrän vid omröstningen.

Herr ARNE GEIJER i Stockholm (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Wirmark måste ha missuppfattat mig när han nu i en replik säger — med hänvisning till vad som står i reservationen — att jag avstyrker vad jag själv föredrog. Ja, jag avstyrker reservationen, men vad jag sade i mitt anförande var att det ligger väldigt mycket i den formulering som återges i de rader jag föredrog, nämligen att man bör finna lämpliga former för att aktualisera den här frågan. Jag står fast vid att man bör finna dessa lämpliga former men jag säger fortfarande att den lämpliga formen i det här fallet och på nuvarande stadium är att icke göra ett uttalande från riksdagens sida. Däremot skulle jag välkomna bilaterala överläggningar angående detta om sådana kan komma i fråga, vilket jag hoppas skall vara möjligt.

Det är detta jag vill framhålla i sammanhanget, och därmed hoppas jag att ha klarat ut missförståndet från herr Wirmarks sida.

Herr WIRMARK (fp) kort genmäle:

Fru talman! Anledningen till att det blev en reservation i utskottsberäkningen var ju ändå att majoriteten i utskottet med herr Geijer i spetsen inte ville nämna Sovjetunionen vid namn och peka på de specifika förhållandena där. Vi har i vår reservation begärt att riksdagen anmodar regeringen att på lämpligt sätt aktualisera den här frågan. Man kan inte komma ifrån att häri ligger en klar skillnad.

Jag frågade herr Geijer tidigare om skälen till att man har den här inställningen. Han sade då att man inte skall göra något uttalande eftersom det troligtvis inte har någon effekt. Jag vill påpeka att går man in för den principen, då måste man också beakta en annan sida av saken. Skall vi tillämpa principen att inte öppet reagera från svensk sida mot diskriminering och mot brott mot mänskliga rättigheter var de än äger rum? Skall vi mäta med olika mått, göra ett slags effektivitetsbedömning? Skall vi uttala oss där det är ofarligt? Blir inte detta väldigt godtyckligt, herr Geijer? Skall vi avstå från kritik av Sovjetunionen därför att det är en stormakt och därför att vi inte vill störa grannskapsförbindelserna? Som utrikesministern sagt tidigare — tystnad kan missförstås. Jag har inte förstått på vilka grunder utrikesutskottet och herr Geijer vill att man skall iakttä tystnad speciellt i detta fall.

Herr ARNE GEIJER i Stockholm (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill helt kort återge vad jag redan framhöll i mitt första anförande. Det är människor vi vill hjälpa i det här fallet. Vi hjälper inte människorna med att riksdagen uttalar sig. Kanhända vi ger den hjälpen till de människor som berörs om det går att få till stånd bilaterala överläggningar. Om inte det ger något resultat är riksdagen

Onsdagen den
16 maj 1973

*Åtgärder mot
religionsförtryck
i Sovjetunionen
m. m.*

naturligtvis fri att återkomma och göra de uttalanden som man finner lämpliga. Då har vi emellertid – som jag bedömer det – passerat ett stadium då vi hyser förhoppningar om att kunna ge hjälp till de människor det är fråga om. Det är detta som är skiljelinjen mellan utskottets majoritet och minoritet. Minoriteten har en övertro på att om Sveriges riksdag gör ett uttalande och man meddelar Sovjetregeringen detta så kommer denna regering att omedelbart efterkomma våra önskemål. Om det vore så lätt i utrikespolitiken så skulle många problem kanske vara lösta och många problem aldrig uppstå. Jag tror inte att det är så. Tvärtom, livet är ganska komplicerat i det här avseendet.

Med vad jag här sagt yrkar jag ännu en gång bifall till utskottets betänkande.

Herr JADESTIG (s):

Fru talman! Den kristna gemenskapen kan ibland ta sig underliga uttryck. Herr Stålhammar har vid ett par tillfällen anklagat Broderskapsrörelsen för att den skulle svika sin kristna bekännelse i en fråga, som vi under många år har drivit och för närvarande också driver mycket hårt. Jag tycker att det är onödigt att göra sådana påhopp. Jag har en känsla av att man vill göra inrikespolitik av en allvarlig utrikespolitisk fråga. Har man då inte kommit något på sned i sitt agerande? Om det är meningen att denna debatt skall utnyttjas i opinionsbildande syfte i den kristna pressen, hoppas jag att man i sakens namn också tar med Arne Geijers anförande med dess balanserade ton.

Vi har inom broderskapsgruppen studerat utrikesutskottets betänkande nr 6 mycket noga. Det mest förvånande är egentligen att utskottet inte har lyckats åstadkomma ett enhälligt betänkande. Om man i de berörda länderna skulle känna sig sårad av uttalanden från oss, skulle ett enhälligt betänkande ha stor tyngd. Det hade ju varit betydligt bättre om det varit enighet i kammaren i stället för en sådan diskussion som vi fått uppleva i denna fråga.

Från Broderskapsrörelsen arbetar vi på olika sätt. Vi har uppvaktat ambassadörerna i berörda länder. Vi har tillsatt en studicgrupp, som mycket noga skall följa upp denna fråga och skapa det grundmaterial som erfordras för att angripa den med förnyad kraft. I övrigt höll vår förbundsordförande Evert Svensson bara för några månader sedan ett anförande där han belyste dessa frågor. Herr Stålhammar hade alltså absolut inte behövt tvivla om var Broderskapsrörelsen står. Vi kommer att rösta för utrikesutskottets majoritetsförslag.

Herr STÅLHAMMAR (fp) kort genmäle:

Fru talman! Ett yttrande blir inte mer sant därför att man upprepar det flera gånger. Herr Jadestig påstår att jag har angripit Broderskapsrörelsen. Jag har icke angripit Broderskapsrörelsen. Jag ställde en fråga: Hur kommer Broderskapsrörelsen att rösta i den här omröstningen? Nu har vi fått svaret av herr Jadestig.

Själv hade jag sett det som naturligt att Broderskapsrörelsens representanter som ett led i de ansträngningar jag vet att man gjort för att skapa opinion mot religionsförtrycket i Sovjetunionen också hade stött

Onsdagen den
16 maj 1973

*Åtgärder mot
religionsförtryck
i Sovjetunionen
m. m.*

denna reservation som i sig också är ett viktigt led i denna opinionsbildning.

Fru ÅSBRINK (s):

Fru talman! Kant säger på ett ställe att det enda absolut goda som finns är en god vilja. Jag tror och tycker att det borde vara ställt ovan all debatt att vi alla här besjålas av en god vilja och tar del i opposition emot förtryck och förföljelse.

Men, fru talman, det är en ovärdig, för att inte säga ohelig allians, när människors djupa lidande sammanblandas med småskurna partipolitiska utfall, såsom här har skett. Man märker detta, kanske inte som huvudavsikt – jag skall göra vederbörande den rättvisan – men som en obehaglig, pinsam biavsikt, och den gör en beklämd. Vi må ha olika uppfattningar om på vilka vägar vi bäst kan tjäna dessa lidande människor, som är föremålet för våra tankar, vår diskussion och, på olika sätt, våra omsorger, men en sak måste stå klar: Människors lidande är för stort och för allvarligt för att sammanblandas med partipolitik. Och i verkligheten är det ju som väl är så, att det som betyder något, det som räknas och som verkligen påverkar utvecklingen är gärningarna och inte de många orden – inte ens en tom deklaration.

Fru talman! Jag vill också tillbakavisa de hänsyftningar – eller vad man vill kalla det – på Broderskapsrörelsen som här har gjorts. Var och en tar ställning efter sitt samvete. Vi har inte rätt att förebrå varandra för vilken väg vi anser vara den rätta. Jag vill, fru talman, biträda utskottets förslag.

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! Fru Åsbrink säger nu att debatten i stor utsträckning har präglats av "småskurna partipolitiska utfall". Jag tycker att motsatsen har varit fallet. Herr Wirmark tog i sitt anförande upp principer för hur små länder skall agera när det gäller att hjälpa förtryckta minoriteter eller majoriteter på andra håll i världen. Herr Stålhammar tog upp de kristna i Sovjetunionen och gav en rad skakande och intressanta fakta om deras läge. Jag visade hur ordet "frihet" har missbrukats, att frihet alltid måste vara frihet för dem som tycker annorlunda och hur viktigt det är att vi bildar opinion för demokratins frihetsbegrepp.

Utifrån dessa grundläggande värderingar har vi kritiserat utrikesutskottets majoritet för att den inte kan instämma i de självklara och viktiga ord som finns i reservationen. Det är inget småskuret politiskt utfall – det är en självklarhet att diskutera sådant i ett fritt parlament.

Herr Arne Geijer i Stockholm säger att han inte vet om ett uttalande har någon effekt. Kanske kan det t. o. m. ha negativ effekt, menar han. Rent allmänt brukar vi ändå resonera på det viset, att om vi bildar opinion i ett land och om man bildar en liknande opinion i andra fria länder, så måste diktaturregimer ibland ta hänsyn till det. Det blir ett tryck på dem. De kan inte vidhålla sin politik i alla avseenden. Vi kan lätta livet och minska svårigheterna för ett antal människor.

Därför har vi ständigt bildat opinion i Sverige och i internationella organisationer när det t. ex. gällt ofriheten i Grekland och i Sydafrika,

förtrycket och kriget i Vietnam. Herr Geijer har på ett förtjänstfullt sätt gång på gång visat hur fackföreningsrörelsen och fackföreningsmän behandlats i en rad stater, vilket han nämnde även i dag. Det har andra också gjort, och det är bra. Vi har bildat opinion för att förbättra livet för de människor som förtrycks. Varför då inte göra det också för de kristna i Sovjet?

Jag kommer ihåg hur det var när läget började bli svårt för *judarna* i Sovjet. Det var ungefär i mitten av 1960-talet som debatten började bli mer intensiv än den varit tidigare. Då fanns det de som sade att vi skall inte göra uttalanden om judarna i Sovjet därför att det skulle kunna skada dem. Vi skulle kunna förhindra en utveckling mot liberalisering för judarna i Sovjet, försena möjligheten för de judar som vill utvandra till Israel att göra detta. Vi skall bedriva tyst diplomati, sades det, och man avvisade kravet på uttalanden. Låt oss vänta, sade man väldigt ofta.

Men vi gjorde inte det. Vi skrev motioner, interpellationer och artiklar i en hel rad länder runt om i världen, Vi visade hur den propaganda som pågick i Sovjetunionen och kallades antisemitisk i själva verket ofta var rent antisemitisk, hur man försvarade för judar att utöva sin religion och sin kultur, hur man skar ned antalet synagogor och förbjöd tryckning av broschyrer, böcker och tidningar på judiska språk som hebreiska och jiddisch, hur man förhindrade undervisning på judiskt språk, hur man stoppade judar i förvaltning och utbildning, vilka trakasserier man utsatte dem för som anhöll om utresetillstånd till Israel, hur man relegerade barnen till de judar som anhöll om utresevisa, hur man arresterade en del aktiva i judiska grupper.

Resultatet blev naturligtvis och delvis var det en följd av opinionsbildningen – att en del övergrepp mot judar i Sovjet hejdades, men framför allt att antalet judar som fått lämna Sovjetunionen har ökat kraftigt. När judarna i Sovjet skriver brev till oss – eller när de har blivit fria och kan tala alldeles uppriktigt – ber de oss ju ständigt: väck opinion, ta upp frågan, visa med artiklar, anföranden och uttalanden vad som drabbar oss i Sovjet! Bara på det viset kan läget bli bättre. Och experter på judarnas situation i Sovjetunionen säger detsamma: bilda så mycket opinion som möjligt!

Därför har vi bildat aktionsgrupper och skrivit mer och mer – vid sidan av den tysta diplomati som framstående statsmän har bedrivit parallellt med den öppna opinionsbildningen. Och detta skall vi fortsätta med. Jag kan berätta att i dag på morgonen har man inom Europarådet beslutat utse en rapportör för att utarbeta en rapport om judarnas situation i Sovjetunionen. Man har gjort det just därför att om man tar upp detta i ständigt fler sammanhang, bildar man en större opinion som i sin tur kan leda till en ökad press på de ryska härskarna. Om informationen sprids, om opinion skapas och om trycket ökas från parlament och regeringar, så måste de sovjetiska ledarna ta någon hänsyn till det.

Då blir min fråga till herr Geijer: har det varit fel att göra alla dessa uttalanden, bedriva allt detta arbete för judarna i Sovjet? Om det *inte* har varit fel, varför skall vi väja för klarspråk när det gäller de *kristna* i Sovjet?

Onsdagen den
16 maj 1973

*Åtgärder mot
religionsförtryck
i Sovjetunionen
m. m.*

Fru ÅSBRINK (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Ahlmarks urval av talarnas yttranden kan bli nog så gripande, och därvidlag är vi ense allesammans. Men det förstörs ju – precis som det gamla ordspråket säger att ett enda dåligt ägg fördärvar hela degen – av de anspelningar på partipolitiskt ställningstagande som har gjorts av talare från borgerligt håll, när man säger att tillsammans med kommunisterna kommer förmodligen nu socialdemokraterna att rösta ned det enda – underförstått – kristliga förslaget. Det är sådana uttalanden vi har protesterat emot därför att det är en obehaglig, pinsam och ovärdig sammanblandning av motiv.

Herr NILSSON i Stockholm (s):

Fru talman! Jag har sysslat en del med dessa ting, och därför vet jag vad jag talar om.

När det gäller uttalanden vågar jag hävda att ingen annan i denna riksdag har gjort ett skarpare uttalande mot judedeförljelserna i Sovjetunionen än jag själv under min tid som utrikesminister, då jag med instämmande läste upp det uttalande som Socialistiska internationalen hade gjort beträffande dessa förföljelser. T. o. m. herr Ahlmark var belåten efter det anförandet – han nickar nu instämmande.

När det gäller den sak som debatteras önskar jag att jag kunde säga som frälsningssoldaten, då han blev ansatt av sina antireligiösa motståndare: Gode Gud, låt mig för ett ögonblick lägga av uniformen och ge mig djävulen i våld. Jag kan tyvärr inte säga precis det. Men så mycket kan jag säga som att när herr Stålhammar gör gällande att den svenska regeringen ingenting gjort i fråga om religionsförföljelserna i Sovjetunionen, att den inte har varit verksam, att den inte under hand och bilateralt har hävdats sina meningar, då vet herr Stålhammar inte vad han talar om.

Jag kan tyvärr inte säga mera, för det skulle inte gagna saken – snarast skada den. Men man talar i reservationen om att lämpliga vägar skall väljas, och det är just av det skälet det inte skall sägas mer.

Herr WIRMARK (fp) kort genmäle:

Fru talman! Torsten Nilsson hänvisade till ett klart uttalande som han hade gjort om judedeförljelserna i Sovjet, och då vill jag ställa frågan: Om nu utrikesministern kunde göra ett uttalande där dessa förhållanden i Sovjet påtalades, vad är det då för logik i att socialdemokraterna i dag säger att riksdagen inte kan göra ett uttalande där brott mot mänskliga rättigheter i fråga om religionsfriheten i Sovjetunionen påtalas?

Jag har i mitt huvudanförande hänvisat till två uttalanden – dels ett av Olof Palme, dels ett av Krister Wickman.

Olof Palme sade den 10 juni 1970: Vänskapliga förbindelser utesluter inte uppriktighet när åsikterna går isär.

Krister Wickman sade i sitt förstamajtal i både Örebro och Karlskoga: Tystnad i dag skulle inte bara vara ett svek mot denna solidaritet och ett svek mot våra egna värderingar. En tystnad skulle därutöver skapa misstanken att vi lät vår politik bestämmas utifrån.

Fru talman! Jag kan inte komma ifrån att tystnad från Sveriges riksdag i denna fråga också är ett svek.

Onsdagen den
16 maj 1973

*Åtgärder mot
religionsförtryck
i Sovjetunionen
m. m.*

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Fru talman! Torsten Nilsson har alldeles rätt i sin beskrivning av ett svar på en interpellation som jag hade ställt till honom om judarna i Sovjet. Han gjorde i debatten ett utomordentligt uttalande, när han citerade ur Socialistiska internationalens rapport. Jag instämde i detta citat och jag uttryckte min glädje över att dåvarande utrikesministern gjorde det uttalandet. På den punkten är vi helt överens.

Men min fråga till Torsten Nilsson blir då självfallet denna: När man numera kan tala i klarspråk om *judarna* i Sovjet, varför kan då inte riksdagen i dag tala klarspråk om de *kristna* i Sovjet?

Herr NILSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag tycker inte att det finns något övrigt att önska beträffande utskottets uttalande angående förföljelserna av religiösa riktningar i Sovjetunionen. Utskottet har uttalat sig alldeles klart och bl. a. hänvisat till ett uttalande som jag tidigare gjort.

Däremot – och det kan jag väl förstå – har utskottsmajoriteten inte utan vidare kunnat skriva under på den formulering som föreslagits i reservationen, nämligen: ”Enligt utskottets mening bör regeringen därför söka finna lämpliga former att aktualisera situationen för sådana religiösa grupper i Sovjetunionen – – –”. Det är ju något som regeringen redan har gjort. Därför har utskottet inte kunnat vara med om formuleringar som kunde ge intryck av att så inte skett. Jag tycker att utskottet har allt fog för att inta den ståndpunkten.

Herr WIRMARK (fp) kort genmäle:

Fru talman! Det uttalande om religionsförföljelser som Torsten Nilsson gjorde i riksdagen 1967 innehöll ingen specifikation av Sovjetunionen. Han nämnde då inte Sovjetunionen vid namn utan sade precis så som det står återgivet i utskottets betänkande: ”Vi kan inte annat än fördöma alla former av förföljelser mot oliktänkande i vilket land det än sker – – –”. Utskottet hänvisar till detta uttalande. Diskussionen i utrikesutskottet gällde just huruvida betänkandet skulle ta upp den specifika frågan vad som skett i Sovjetunionen. Det avvisade utskottsmajoriteten – och den ståndpunkten stöder nu herr Torsten Nilsson.

Herr NILSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag var inte beredd på denna diskussion och har därför inte det uttalande med mig som jag den gången gjorde. Men vad jag citerade var Socialistiska internationalens uttalande angående judeförföljelserna i Sovjetunionen, där Sovjetunionen direkt namngavs. Jag instämde i det uttalandet, och herr Ahlmark förklarade sig nöjd med det.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Fru talman! Jag vill bara vända mig mot fru Åsbrinks sätt att agera här. Hon kände sig sårad av ett uttalande av en talare i debatten men gjorde sig sedan skyldig till något liknande, nämligen att sammanbunta oss allesammans. Jag trodde att fru Åsbrink i sitt senare anförande skulle precisera sig litet mera, men det gjorde hon inte.

Onsdagen den
16 maj 1973

*Åtgärder mot
religionsförtryck
i Sovjetunionen
m. m.*

Jag vet att frågan är allvarlig, och jag gjorde inte något utfall i mitt anförande.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Dahlén m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wirmark begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Dahlén m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wirmark begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	160
Nej	--	148
Avstår	--	4

På förslag av fru andre vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående på dagens föredragningslista upptagna ärenden till kl. 19.30.

§ 10 Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

Nr 21 med anledning av framställningen 1973:10 från riksdagens ombudsmän om anslag på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1972/73 för lokalutrustning m. m.

Nr 22 med anledning av framställningar om anslag för budgetåret 1973/74 m. m., dels i propositionen 1973:1 under huvudtiteln Riksdagen och dess verk, dels i framställningen 1973:11 från riksdagens förvaltningsstyrelse, jämte motion

Lagutskottets betänkande

Nr 18 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Utbildningsutskottets betänkande

Nr 30 i anledning av propositionen 1973:84 angående särskild studiegång för grundutbildning till sjuksköterska/sjukskötare m. m. jämte motioner

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställdes, nämligen av

Nr 217 Fru *Mogård* (m) till herr statsrådet Moberg angående den planerade centrumanläggningen i Frescati för universitetet i Stockholm:

Vill statsrådet redogöra för dagsläget beträffande projekteringen av den planerade centrumanläggningen vid universitetet i Frescati?

Nr 218 Herr *Molin* (fp) till herr statsrådet Moberg angående verkningarna för lärarpersonal av minskat antal universitetsstudenter:

Vilka särskilda åtgärder för att dämpa verkningarna för förordnad lärarpersonal av ett minskat studerandeantal avser statsrådet att vidta med anledning av utbildningsutskottets tillkännagivande i betänkandet 1973:8?

Nr 219 Herr *Börjesson* i Falköping (c) till herr justitieministern angående förmyndares skyldigheter i fråga om personlig intressebevakning och rådgivning:

Avser statsrådet att i proposition i anledning av förmyndarskapsutredningens betänkande föreslå att förmyndarens uppgifter vidgas till att mer än för närvarande omfatta personlig intressebevakning och rådgivning?

Nr 220 Herr *Wikström* (fp) till herr statsrådet Moberg angående intagningen till väg- och vattenbyggnadssektionerna vid de tekniska högskolorna:

Är statsrådet beredd att överväga en minskad intagning till väg- och vattenbyggnadssektionerna vid de tekniska högskolorna?

Nr 221 Herr *Hovhammar* (m) till herr inrikesministern angående konjunkturläget effekter på sysselsättningen:

Hur ser inrikesministern på den utlovade konjunkturuppgångens effekter på sysselsättningen mot bakgrund av att antalet personer sysselsatta i beredskapsarbete från januari till april i år ökat från 35 452 till 47 757 personer eller med drygt 34 procent?

Nr 222 Herr *Lorentzon* (vpk) till herr industriministern om åtgärder för att trygga sysselsättningen i norra Västernorrland:

Ger på sistone bekantgjorda industriella avvecklingsbeslut avseende norra Västernorrland statsrådet anledning till skyndsamt planering respektive vidtagande av åtgärder i syfte att i tillfredsställande utsträckning trygga sysselsättningen inom denna länsdel?

Nr 223 Herr *Nilsson* i Agnäs (m) till herr jordbruksministern om stöd åt rennäringen i övre Norrlands inland:

Vilka åtgärder avser jordbruksministern att vidta med anledning av den katastrof som drabbat rennäringen i övre Norrlands inland?

Nr 88

Onsdagen den
16 maj 1973

Nr 224 Herr *Nilsson* i Agnäs (m) till herr utbildningsministern angående bioaffischering i skolorna:

Anser statsrådet att bioaffischering med vålds- och sexuella bildinslag bör få förekomma i skolorna?

§ 12 Kammaren åtskildes kl. 17.48.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert